

Å vere taktilt i verda

*- ei eksplorerande kroppsfenomenologisk studie av stabbarar
sin taktile omgang med verda*

Torhild Godø Sæther



Masteroppgåve i pedagogikk, allmenn studieretning
Det utdanningsvitenskapelige fakultet
Pedagogisk forskningsinstitutt

UNIVERSITETET I OSLO

1. juni 2012

Å vere taktilt i verda

*- ei eksplorerande kroppsfenomenologisk studie av stabbarar sin
taktile omgang med verda*

© Torhild Godø Sæther

2012

Å vere taktilt i verda

Torhild Godø Sæther

<http://www.duo.uio.no/>

Trykk: Reprosentralen, Universitetet i Oslo

Samandrag

TITTEL: Å VERE TAKTILT I VERDA

*- ei eksplorerande kroppsfenomenologisk studie av
stabbarar sin taktile omgang med verda*

AV: Torhild Godø SÆTHER

EKSAMEN:

SEMESTER: Vår 2012

Masteroppgåve i pedagogikk,
allmennstudieretning

STIKKORD:

Maurice Merleau-Ponty, det taktile i sanseerfaring, stabbar
(toddler), pedagogisk filosofi

SAMANDRAG:

Denne avhandlinga er ei teoretisk og empirisk utforsking av korleis stabbarar (barn mellom 12 og 36 månadar) brukar den taktile sansen for å bli kjent med seg sjølve og verda. Med utgangspunkt i det, har eg spurt om kva som skjer med stabbarane i taktil kommunikasjon med verda, og kva betydning det taktile i sanseerfaring kan ha for stabbaren. Føremålet er å betre forstå kva det å vere taktilt i verda kan vere for stabbarar.

Avhandlinga nyttar Maurice Merleau-Ponty sin kroppsfenomenologi for å setje lys på det nonverbale og førrefleksive i stabbarkroppen sine taktile sansingar. Avhandlinga tek tak i eit konkret fenomen; nemleg at stabbarar har eit handlingsmønster som er taktilt, og den undrar seg over om dette konkrete også har ein større dimensjon over seg. I hovudverket sitt; *Phenomenology og Perception*, hevdar Merleau-Ponty at kroppen er eit medvit før tanke og språk. Han kallar dette kroppslege medvitet for kroppssubjekt. Med tanke på at stabbaren har lite verbalt språk, har dette perspektivet fungert som ei perspektivutvidande og fruktbar forståingsramme for temaet avhandlinga ynskjer å utforske.

Då avhandlinga faktisk brukar ord på formidle ei forståing av det nonverbale og førrefleksive i taktile sansingar, er den på mange måtar eit stort paradoks. Den drøftar difor også i kva grad denne studia kan vere pålitelig og gyldig når den forsøker å setje ord på noko som i utgangspunktet er nonverbalt.

Metode og datainnsamling

Dette er ei pedagogisk-filosofisk studie med empirisk støtte. Metoden er ei hermeneutisk fenomenologisk tilnærming. Det er ein metodologi som både er skildrande og fortolkande. Den gir også rom for utforsking, og har legitimert vekselverknaden mellom teoretisk utforsking og empirisk utforsking.

Datamaterialet er videoobservasjon i ein utvalt barnehage over ei periode på 4 veker.

Innsamling, handsaming og oppbevaring er godkjent av Norsk Samfunnsvitenskapelig Datatjeneste (NSD) (sjå vedlegg).

Pedagogisk relevans

Merleau-Ponty sin filosofi om kroppssubjektet viser at stabbarane sine sanseerfaringar er grunnlaget dei har for å forstå seg sjølve og verda. Den viser at deira taktile måte å vere i verda på er intensjonal, og at den har ei retning mot mellom anna taktile kvalitetar som er

handfaste bevis på at verda finst, og at dei er ein del av den. Det taktile i sanseerfaring har såleis ei eksistensiell betydning. Det har betydning for liva deira. Og difor er taktile sansingar ein grunnleggjande måte for stabbaren å basere verdsforståinga si på.

På grunn av dette finn avhandlinga relevans i denne måten å forstå stabbarane på i eit barnehagepedagogisk perspektiv. I følgje SSB var dekningsgraden i aldersgruppa 1-2 år heile 79,5 prosent ved utgangen av 2011. Då denne studia utforskar eit vesentleg aspekt ved stabbaren sin veremåte, vil den på den måten kunne vere eit relevant innspel innanfor dette perspektivet. Den vil syne at eit kroppsfenomenologisk perspektiv på smårollingar sine taktile sansingar tek omsyn til deira måte å forstå seg sjølve og verda på.

Føreord

Eg høyrer ofte dei rundt meg karakterisere meg som nevenyttig og praktisk anlagt. Det er nok fordi eg brukar hendene og kroppen mykje i livet mitt. Eg likar å grave i jorda, kna i ei deig, bygge og rive veggjar, snu på steinar og kjenne at eg kan bruke kroppen til slike aktivitetar. Bruke tyngda, fleksibiliteten og koordinasjonen i den. Eg har alltid vore oppteken av det taktile i det, kjenne på ein struktur, kjenne litt ekstra på korleis noko ligg i handa eller kjennest mot huda. I kunst og handverksstudiar, var eg oppteken av at det eg produserte skulle ha ein taktil kvalitet. Målet mitt var at det skulle vere interessant både for auga og huda. Eg ynskte å jobbe med kunstuttrykk ein kunne ta på, og som hadde ein taktil kvalitet som kunne vekke interesse.

Kanskje kan ein seie at eg er ein taktil person? Men det igjen kan ein jo seie om dei aller fleste av oss. Vi brukar berøring stort sett heile tida. I det meste vi gjer. Det er kanskje riktigare å seie at eg er ein person som er svært oppteken og merksam på det taktile. Og det er dette som har vore startepunktet for arbeidet med denne studia. Det tok månadsvis før eg greidde å sirkulere inn kva eg faktisk ynskte å studere, og korleis eg skulle gripe det. Slik kan ein seie at det var eit fenomen som handla om det taktile, i ordet sin vidaste forstand, særleg i høve til små barn. Eg undra meg til dømes over om digital teknologi har noko å seie for bruken, eller utviklinga om du vil, av den taktile sansen hjå dei som veks opp no, i forhold til tidlegare generasjonar. Til dømes touch-teknologi. Det har slått meg at når ein (i alle fall eg) brukar telefonar med denne teknologien, er det hovudsakleg synssansen som er i bruk, trass i at den kallar seg noko med "touch". Med tastetelefonar kunne eg skrive sms-ar utan å sjå på telefonen. Fingrane gjekk av seg sjølv, og visste kvar dei skulle fordi dei orienterte seg etter ulike taktile kvalitetar i nivåskilnader og liknande. Tastane var utforma for å ha ein taktil bruksfunksjon. No anstrengar eg meg meir for å klare å treffe "tastane" på touch-telefonen, og må bruke synssansen aktivt. Det taktile i erfaringa er "erstatta" med ei erfaring som er meir basert på synssansen.

Andre spørsmål eg filosoferte rundt var til dømes om det har noko å seie for livskvaliteten til dei minste barna om dei får klæsje med is, dusje seg med perler og bruke handa til å røre pannekakerøra med? Kva intensjonar ligg det i kroppen til ein eittåring når han umiddelbart blir tiltrekt av ein bolle fulla av pannekakerøre? Kvifor gjer han det? Ligg det fleire forståingar av ei slik handling?

Desse spørsmåla var nokre av dei som hjelpte meg på vegen mot å sirkle inn tematikken for studia. . Kva teoretiske forankringar ville vere compatible eller interessante for å lyssetje dette eller desse fenomena på? Tidleg i prosessen snuste eg på ei bok av den franske fenomenologen Maurice Merleau-Ponty, fordi den heitte Kroppens fenomenologi. Men den la eg raskt frå meg fordi eg opplevde innhaldet i den som alt for abstrakt for å kunne setje lys på det som eg opplevde som veldig konkret. Etter ein lang runde utanfor denne teoretiske materien, byrja namnet hans å dukke opp igjen i annan litteratur om kropp, touch og liknande. Då forstod eg at kanskje det likevel var noko med han sin måte å forstå verda på som kunne bidra i forståinga mi av fenomenet eg ynskte å utforske. For å avgrense meg så mykje eg berre klarer, har eg difor valt å utforske kva som skjer med barn som ikkje har særleg med verbalt språk når dei sansar taktilt. Kvifor det? Kvifor studere eit fenomen som det er umogleg å få noko sikker tilbakemelding på? Kanskje nettopp for å gjere eit poeng ut av at vi kommuniserar og handlar også utan ord. Eg opplever at kroppen har eit språk, uavhengig av om vi set ord på handlingane den gjer. Og det er mellom anna dette språket vi vaksne ofte får høyre at ungane lærer av. Er det ei haldning eller eit kroppsspråk eg er ute etter å få ei betre forståing av da? Ja, det er kanskje det. Samt ei forståing av korleis stabbaren forstår verda. Og gjennom eksploringa denne avhandlinga har gitt meg rom til, har eg også erfart av Merleau-Ponty sine idear nærast har manifestert seg som ei kroppsleg erfaring i meg. Ei livshaldning eller verdsforståing som eg ikkje fullt ut klarer å uttrykke i ord, men som eg likevel, og paradoksalt nok, forsøker å omsetje til ord i denne avhandlinga.

Den erfaringstypen Merleau-Ponty vil ha oss til å fokusere på er den førrefleksive, kroppslege sanseerfaringa. Det er ikkje noko ekstraordinært over den. Det er slik vi menneske er i verda, meiner han. Kva er så poenget med å bruke eit heilt år til å studere noko så tilsynelatande sjølvstøtt? Den pedagogiske relevansen av ei studie med fokus på denne erfaringstypen, er først og fremst å bidra til å setje i søkelyset på ein tematikk og ei haldning til stabbaren som forhåpentleg vil kunne bidra til å auke forståinga av kvaliteten i deira taktile omgang med verda.

Eg har fått godkjenning frå NSD til å gjere videoobservasjon og til å bruke videomaterialet. Stabbarane blir omtala med namn, med ikkje dei reelle. Dette er gjort med tanke på lesarvenlegheita.

Eg vil eg rette ein enormt stor og varm takk til rettleiaren min, professor Torill Strand. Du har vore stødige sjølv i denne prosessen. Du har sett meg, prosjektet mitt og guida meg eksemplarisk gjennom gjentekne tvilsperiodar. Det er eg umåteleg audmjuk og takksam for! Tusen takk for all fantastisk god rettleiing og kunnskapsguiding.

Elles vil eg takke medstudentar i HumStud-gruppa, og professorane der for gode bidrag på vegen mot å bli forvirra og frustrert på eit høgare nivå. Svært utfordrande og veldig lærerikt.

Gode Oleanna og kjæraste Kristoffer – takk for at de er mine faste haldepunkt når alt anna flyt. De to er jordinga mi.

Pappa – takk for at du har gidde å lese utkasta mine. Takk for interessa og engasjementet du viser. Mamma – takk for fine faglege samtalar.

Innhold

1	Å vere taktilt i verda.....	1
1.1	Kvifor denne studia?.....	4
1.2	Avklaringar.....	5
1.2.1	Empiristatus.....	5
1.2.2	Stabbar.....	6
1.2.3	Erfaring.....	7
1.2.4	Taktil sansing og erfaring.....	8
1.2.5	Utforskingsspørsmål.....	9
1.3	Ulike blikk på berøring.....	10
1.3.1	Det handgripelege er solid og sikkert.....	11
1.3.2	Å vere i verda taktilt.....	12
1.4	Relevant forskning.....	13
1.4.1	I barnehagen.....	13
1.4.2	Stabbarar i fenomenologisk forskning.....	14
2	Fenomenologi.....	15
2.1	Edmund Husserl og fenomenologien si historie.....	15
2.1.1	Husserl sine arvtakarar.....	17
2.1.2	Fenomenologi i dag.....	18
3	Maurice Merleau-Ponty.....	19
3.1	Kroppen er eit eige medvit.....	21
3.2	Persepsjonens fenomenologi.....	22
3.3	Å vere ei erfaring.....	24
3.4	Perspektiv.....	25
3.5	Sansing som sameksistens.....	27
3.5.1	Sansinga er retta mot noko.....	30
3.6	Sanseerfaring.....	32
3.6.1	Sanseerfaring og intellekt.....	33
3.7	Sansing er romleg.....	35
3.7.1	Å ta i rommet.....	36
3.8	Kroppslig rom.....	38
3.9	Intensjonalitet.....	40

3.10	Kroppsskjema	41
3.10.1	Propriosepsjon	42
3.10.2	Handling	43
4	Metode og gjennomføring	46
4.1	Hermeneutisk fenomenologi	48
4.2	Om å fange det taktile fenomenet	48
4.3	Personvern	50
4.4	Utval	51
4.5	Om utstyr	51
4.6	Observasjon	52
4.6.1	Videoobservasjon	53
4.6.2	”I am not a spectator. I am involved”	55
4.6.3	Skildring	57
4.6.4	Tolking	58
4.6.5	Fenomenologisk reduksjon	58
4.7	Utval av datamaterial	59
4.8	Forskaren si rolle	60
4.9	Forskingsetiske refleksjonar	62
5	Korleis ser stabbaren sin taktile væren i verda ut?	65
5.1	Stabbaren sin taktile væren er intensjonal	66
5.2	Stabbaren sin taktile væren er sosial og stadfestande	68
5.2.1	Å vere proprioseptivt og taktilt i verda	71
5.3	Taktil sameksistens	72
5.4	Kroppen er eit medvit	73
6	Diskusjon	76
6.1	Kva skjer når stabbaren er taktil i verda?	76
6.2	Forskarrolla mi	78
6.3	Kva har skjedd med med mi forståing?	79
6.3.1	Om å fange det taktile i stabbaren si livsverd	80
6.3.2	Eg er også ei erfaring	81
6.4	Innvendingar mot Merleau-Ponty	82
6.5	Refleksjonar på levd kropp	83
7	Oppsummering	86

7.1	Studia si pålitelighet	86
7.2	Studia si gyldighet	90
7.2.1	Empiristatus.....	92
7.3	Pedagogisk relevans	92
	Litteraturliste	95
	Vedlegg	100

1 Å vere taktilt i verda

Lars (14 mnd.) er på golvet. Han sit på baken, der fotblada i varierende grad møtast rett framføre han. Når han skal framover, ”humpar” han seg bortetter golvflata, i staden for å krype. Det er slik han kjem seg fram når han er på golvet. I humpinga, dreg han hælane mot seg slik at rompa også dreg seg framover. Det ser ut som han likar å vere barfot. Då får han nok betre tak på denne rørsle, og han kjenner golvflata tydelegare mot huda. Huda som møter golvet lagar gnikselydar når han akar seg framover. Det er sterke krefter i sving. Han er i kontakt med golvet, ei hard og glatt overflate, som hjelper han til å kome seg betre framover når hælane og fotblada hans skyv den under kroppen.

Denne kontakta er ei umiddelbar taktil berøring og Lars brukar den kroppsmedvite for å kome seg framover. Det betyr at sjølv om han ikkje er merksam med tanken på kva han gjer, så er kroppen hans det gjennom mellom anna dei taktile sansingane i denne sanseerfaringa. Det er ikkje dermed sagt at det er berre det taktile som kjenneteiknar denne handlinga, men det er ein vesentleg del av hans måte å kome seg framover akkurat i denne stabbarfasen. Det er hans måte å kome seg fram på akkurat no fordi det er det mest hensiktsmessige for han. Han vil helst vere utan sokkar, og erfaringa mi er at det er det mange stabbarar som helst vil. Det er ikkje vanskeleg å forstå, når framkomelegheita tydeleg aukar utan sokkane. Den konkrete kontakta han har med rommet, med overflata der tyngdepunktet vil at kroppen skal treffe, aukar gjennom taktil kontakt. Det er ikkje viktig for han om han bli kald på føtene. Det er ikkje det som betyr noko for han no, for han vil framover! Og det er nettopp sansingar gjennom rørsle som gir grunnleggjande meining til liva våre i verda, seier Merleau-Ponty (2002). Er det noko som kan karakterisere stabbarar, så er det vel at dei er i rørsle. Og denne rørsle inkluderar i stor grad taktile aspekt. Det er det denne studia vil utforske. Stabbaren i aktiv, taktil kommunikasjon med verda. For det taktile i sanseerfaring har heilt klart eit viktig kommunikasjonsaspekt i seg. Det er ein av hovudmåtane stabbaren blir kjent med verda si på og alt som er i den, både menneske og gjenstandar. Ruth Finnegan (2005) seier at vi handlar gjennom ”our touches”. Gjennom taktil kommunikasjon og gjennom taktile sansingar av verda. Berøring er den mest kraftfulle og umiddelbare kommunikasjonskanalen vi har, skriv ho. Og det er jammen kraft i fråsparka til Lars. Og det er ei umiddelbar handling. Lars tenkjer nok ikkje medvite over korleis han må plassere føtene sine og balansere resten av kroppen for humpe seg framover. Kroppen veit likevel korleis den skal gjere det. Den er umiddelbart medviten på seg sjølv gjennom mellom anna, og kanskje særleg, dei taktile sansingane i

handlinga. Det er det Merleau-Ponty kallar for kroppsobjektet, og måten stabbaren som kroppsobjekt sansar taktilt vil denne studia utforske. Stabbaren sin kropp som på ein eller annan måte er har kontroll på seg sjølv, som ser ut til å vite kva den gjer, sjølv før tanken har sett ord på det den gjer. Men korleis brukar stabbarene kroppane sine og den taktile sansen for å gjere seg kjent med seg sjølve og verda? Er det berre noko dei gjer for å gjere det, eller kan det ligge noko intensjonalt i det taktile aspektet ved handlingane deira? Kva slags betyding kan det taktile i erfaringa ha for stabbaren?

For Lars er noko av det taktile i erfaringa mellom anna når føtene hans og rumpa er i fysisk kontakt med underlaget i humpinga han gjer for å kome seg framover. Han humpar seg faktisk mot meg i denne situasjonen, for Lars og eg har ein humoristisk taktil og kroppsleg dialog på gang. Han har site halvvegs under bordet, med stolar rundt, så eg har ikkje hatt heilt auga med han. Eg har difor heller ikkje vore merksam på kva han faktisk har drive med, før eg plutselig høyrer nokre små smell, etterfølgt av rå og begeistra latter. Han har funne ein halvt oppblåsen oransje ballong, av den avlange typen. Då ballongen ikkje er heilt full av luft, stikk det ut ein "tutt" på 5-6 cm i eine enden. Eg registrerer nokså raskt at latteren er eit resultat av at han dreg i denne tutten og slepp den slik at det smell i ballongen. Han gliser så han gaper og skrattler hysterisk! Eg bryt også spontant ut i latter, for det kjem så overraskande på meg. Han "eksar" seg ekstra opp når han ser at eg også synest det er morosamt, og han kjem humpande bort mot meg, medan han stoppar opp, dreg i tutten og hylflirer. Han sprellar med føtene og ser ut til å misse balansen stadig vekk, for dei oppgira fotrørslene kombinert med glede gjer at den lille kroppen nærast ristar. Han kontrollerer difor mange rørslar samstundes. Kva er det som gjer at vi kan flire så hjarteleg i lag på denne måten? Kva kan det vere i dei kroppslege "latterlege" gestane vi begge forstår så umiddelbart? Han vender seg mot meg og vi flirar i lag når han får spontan og kroppsleg respons på handlingane sine. Vi snakkar ikkje, eg seier ingenting. Eg berre flirar, og eg ligg på golvet med kameraet i same høgda som han. Eg speglar heller ingen av rørslene hans tankemessig medvite. Men vi kommuniserer, gjennom mellom anna latter og felles fokus. Fordi vi er ein del av same verda, persiperer vi også kvarandre, og det også er eitt av aspekta denne studia vil utforske. For det er eit vesentleg aspekt å vere merksam på i ei slik studie. Kvar går grensene mellom meg og fenomenet eg observerar og studerer når vi heile tida kommuniserer? På grunn av dette er eg difor ikkje i stand til å stenge meg ute frå den verda eg observerer gjennom persepsjon.

Når eg observerar stabbarene, er eg samstundes ein del av livsverda deira. Og slik som stabbaren er eit kroppssubjekt som sansar utan å vere klar over det med forstanden, så er også eg det. Og det vil følgjeleg seie at eg også sansar og handlar utan at eg refleksivt er klar over det. Som observatør kan eg altså ikkje berre bruke hovudet til å styre handlingane mine. Eg kan til ein viss grad bestemme meg på førehand og setje grenser for korleis eg skal posisjonere meg i feltet eg utforskar, men fordi dette er ei eksplorerande kroppsfenomenologisk studie, tek den slik høgde for at *eg* også er eit kroppssubjekt som handlar før tanken får sett ord på handlingane.

Lars persiperar det han gjer gjennom, og frå, kroppen sitt perspektiv, så det kan han aldri flykte frå. Slik vil dei taktile sansingane hans uunngåeleg vere farga av dei tidlegare sanseerfaringane hans, som gjer han til ein levd liten kropp allereie som eittårning. Og perspektivet han sansar ut ifrå er slik faktisk betinga av den levde kroppen hans. Det er den han erfarer ut i frå. Det er bakgrunnen som han persiperer og handlar taktilt ut i frå. Og denne bakgrunnen hans er ”a fabric into which all objects are woven, and it is, at least in relation to the perceived world, the general instrument of my ”comprehension”” (Merleau-Ponty, 2002, s. 273). Eit tettvevd stoff av tidlegare erfaringar. Dei kan han ikkje unngå, og dei er prega av tidlegare sanseerfaringar, som igjen røtar seg kulturelt, historisk og sosialt.

Det er nettopp denne levde menneskekroppen, uansett storleik og alder, som er de heilt sentrale i Merleau-Ponty sin filosofi. Han blir gjerne kalla ”kroppens filosof” fordi han understrekar korleis mennesket er til stades i verda som levd kropp (Løkken, 2010). Lars kjenner han at han er tilstades i rommet, og verda, gjennom dei taktile sansingane til særleg føtene, og hendene i dette tilfellet. Han forstår seg sjølv umiddelbart, fordi denne erfaringa også er umiddelbar. Den er førrefleksiv, og den manifesterar seg slik i den lille kroppen før tanke og språk får formulert seg. Det er det som er magien i kroppen sine sanseerfaringar. Og det er det er særleg slik stabbaren blir kjent med seg sjølv og verda, nettopp gjennom taktil kommunikasjon med omgjevnadane. Poenget med å studere det taktile i sanseerfaring hjå stabbarene er å få fokus på eit fenomen som hjå dei gjer seg vitalt gjeldande utan verbalt språk. Barn i denne aldersgruppa kan normalt sett ikkje uttrykkje særleg mange ord, men kroppen er også eit språk, seier Merleau-Ponty (2002). Så kvifor ikkje studere dette kroppsspråket, og utforske det taktile aspektet i det? Det er det som er ambisjonen med denne studia, som er ei utforskande og spørjande tilnærming til stabbaren sin veremåte med utgangspunkt i at eg opplever den som prega av ein taktil veremåte.

Med utgangspunkt i desse førebelse skildringane Lars sin måte å vere taktilt i verda på, står det no for tur å ta føre seg hovudspørsmåla studia vil orientere seg etter. Lars vil også følgje reisa vidare, men først ei formell avklaring på utgangspunkta for avhandlinga.

1.1 Kvifor denne studia?

Føremålet med prosjektet er å betre forstå kva det å vere i verda taktilt kan vere for stabbarar (barn mellom 12 og 36 mnd.). Då barn i denne alderen hovudsakleg uttrykkjer seg kroppsleg, og ikkje har utvikla særleg med verbalt språk enno, tek studia i bruk Merleau-Ponty sin kroppsfenomenologi for å betre forstå dei taktile aspekta ved stabbaren sine handlingar. Eg studerar difor videoobservasjonar av stabbarar sin taktile omgang med verda og tolkar dei i eit kroppsfenomenologisk lys. Det vil seie at teori og empiri på mange måtar utforskar kvarandre gjennom mine tolkingar av dei i eit hermeneutisk vekselspel. Fordi studia er fortolkande er den såleis avhengig av meg. Følgjeleg diskuterer den også korleis stabbaren ser ut for meg. Det er difor ei eksplorerande kroppsfenomenologisk studie av både stabbarar og meg sjølv som utforskande.

Hovudspørsmålet eg orienterer meg etter er: *Korleis brukar stabbarane den taktile sansen for å gjere seg kjent med seg sjølv og verda?* Eller med andre ord: korleis er stabbaren taktil i verda?

Føremålet er ikkje å framheve den taktile sansen som noko viktigare enn dei andre sansane. Alle sansane er viktige, og komplimenterer kvarandre i ulik grad (Merleau-Ponty, 2002). Det overordna føremålet er heller å auke merksemda på at det taktile er ein stor del av stabbarane sine måte å vere i verda på. Denne måten å sjå stabbarane på kan bidra til ei pedagogisk halding som tek høgde for at det taktile i erfaringar slik er ein vesentleg del av korleis dei minste barna forstår seg sjølv og verda på. Med studia ynskjer eg å bidra til få stabbarane sin bruk av denne sansen fram i lyset. Talet på barn under to år i barnehage i Noreg har auka frå under 3 % i 1970 til 70 % i 2009. 85 % av toåringane går på dette tidspunktet i barnehage (Løvgren & Guldbrandsen, 2012). Det er difor viktig å auke kunnskapen om denne aldersgruppa. Slik vil studia kunnne fungere som eit bidrag innanfor dette fagfeltet.

1.2 Avklaringar

For å kunne betre forstå korleis stabbarar brukar den taktile sansen, har eg lese Merleau-Ponty sitt hovudverk; *Phenomenology of Perception* (2002). Filosofien hans har gitt studia eit utgangspunkt for ei forståing av det usagte i kroppen sine gestar og handlingar. Fordi studia utforskar taktile aspekt ved det kroppslege studieobjektet, og er avhengig av meg som også er ein kropp, gir den interessante innspel i studia som heilskap. Den eignar seg difor til å setje fokus utover, på det konkret taktile hjå stabbaren, men også innover mot rolla mi i eksplorasjonen. Eg nyttar også andre forfattarar som har sett seg inn i tankane hans for å få eit breiare bilete av korleis ein kan forstå ideane hans. Desse ideane blir det teoretiske utgangspunktet for kva omgrep studia vil ta i bruk, og for korleis eg vil gå inn i observasjonane. Det tek tid å bli kjent med skrivemåten hans, og som Østerud (1994) også har poengtert, skriv han slik som fenomenologisk undersøking skal gjerast. Sirklar seg rundt fenomenet. Dette har også prega arbeidsmetoden for denne studia, og fører til at omgrepa den tek i bruk, som i hovudsak er Merleau-Pontyanske, såleis ikkje er så tydelege og konkrete som ein kanskje kunne ha ynskt. Difor kjem eg ikkje med nærare Merleau-Pontyanske omgrepsavklaringar her, då dei ikkje kan gjerast med få og presise ord. Dei blir følgjeleg gjort greie for i teorikapittelet i staden.

1.2.1 Empiristatus

Dette er ei pedagogisk-filosofisk studie med empirisk støtte. Det empiriske, som baserer seg på observasjonar, fokuserar på det taktile i stabbarane sine sanseerfaring med støtte i Maurice Merleau-Ponty (1908 - 1961) sin fenomenologi. Ein stor del av arbeidet har difor vore å setje seg inn i *Phenomenology of Perception* for å få innsikt i korleis teorien kan handsame empirien. Empirien fungerer såleis hovudsakleg som illustrasjonar på stabbaren sin måte å vere taktilt i verda på, i eit kroppsfenomenologisk perspektiv. I artikkelen "*Reality is catching up with me - Empirical knowledge and philosophy of education*", hevdar Sundsdal & Strand (2011) at den empiriske kunnskapen si oppgåve i høve til filosofiske studiar av utdanning kan fungere anten restriktivt eller opplysende. I dette høvet fungerer den som opplysende, eller positiv, som dei også kallar den. Det betyr, i følge Sundsdal og Strand, at kunnskapsomfanget blir utvida. Empirien i denne studia har difor ein positiv funksjon fordi den ynskjer å spørje nye spørsmål, kome med nye idear, som Sundsdal og Strand (2011, s.

145) framhevar som viktige uttrykk for denne funksjonen. Føremålet med det er å løfte både teorien og fenomenet den utforskar fram i lyset.

1.2.2 *Stabbar*

Omgrepet refererar til ordet toddlar, som vanlegvis blir referert til barn mellom 12 og 36 månadar, og til ein særleg måte å vere på; toddlarmåten (Løkken, 2000b). Løkken brukar det engelske omgrepet, men eg har valt å bruke ordet stabbar, då det kan omsetjast til noko slikt som ”barn som stabbar”. Dette omgrepet opplever eg fungerer best fordi eg skriv på nynorsk. Barna i denne alderen har stor kroppsleg utforskartrong, er i ferd med å gå eller har akkurat lært seg og gå, og har difor ein stabbande måte å vere i verda på. Løkken (1996) påpeikar også at det er vanleg å kalle barn i denne aldersgruppa for ”smårollingar”, og at ”rolling” kanskje kan vere avleia av å rulle. Samstundes, seier Løkken (1996), kan smårollingar også bli assosiert med at dei er ”runde og gode”.

Barn i denne aldersgruppa har fysiske, kroppslege kjenneteikn. Ettåringen blir gjerne sett på som ein som er liten og rund, ein som stabbar og går, eventelt rullar (Løkken, 1996). Løkken gjengir eit utsagn frå ein tiåring som blir spurt om kvifor småbarn blir kalla småbarn. 10-åringen svarer at det er fordi dei er små og ikkje kan snakke. Dette er også ei viktig side ved denne studia. Og som Løkken (1996) vidare framhevar, vil ikkje det at dei er små og ikkje kan snakke bety at dei ikkje er til stades i verda. For dei er tilstades i verda med kroppen. Ho påpeikar difor at det er småbarnskroppane vi må rette merksemda mot når vi ynskjer å sjå og forstå meir av barn i denne alderen. Kroppane er instrumenta dei har for å gjere seg kjente med verda og seg sjølve. Det er med den dei er i verda. Ikkje med tanken eller orda.

Det er fleire perspektiv å sjå stabbaren ut i frå, men uansett perspektiv, ”the toddler seem to keep on toddling” på tvers av metodologiske tilnærmingar og kulturelle kontekstar (Løkken, 2000a, s. 3). Difor påpeikar Løkken at tolkningsramma er ein avgjerande faktor for korleis ein forstår stabbaren. Ho opnar i artikkelen *Challenges in toddler peer research* (1999) med å hevde at når ein indikerar desse typiske visuelle eigenskapane til stabbarane sin veremåte, lagar ein allereie ein fenomenologisk ”reduksjon” av omgrepet stabbar i kvardagsspråket vårt. Den fenomenologiske reduksjonen blir då at stabbaren såleis blir oppfatta i lyset av kroppsleg rørsle. Ei utfordring ved å tolke slik kroppsleg rørsle er å avgjere kva som ligg i dette. Dette er også ei utfordring denne studia står overfor. Difor er det viktig å understreke at stabbaren sitt kroppsspråk her primært blir forstått ut ifrå Merleau-Ponty sin kroppsfenomenologi, og ikkje i

eit utviklingspsykologisk perspektiv, som kanskje er den mest tradisjonelle måten å forstå det kroppslege ved barn i denne aldersgruppa på, sjølv om dei også kan ha likskapstrekk. I følgje Jean Piaget (1999) lærer barn nettopp på eit fysisk nivå, på det sensomotoriske stadiet. Spørsmålet er korleis ein tolkar denne kroppslege læringa. I byrjinga av 1900-talet var den basert på ei behavioristisk forståing av kropp, med fokus på stimulus – respons, medan ein på 1970-talet gjekk mot ei meir kognitivistisk retning (Bengtsson, 1998). På 1970- talet blei pedagogikken såleis kroppslaus, meiner Bengtsson (1998). I denne studia er det nettopp kroppen som er i sentrum, der det taktile i stabbaren sine rørsler forstått i lyset av at kroppen er intensjonal og såleis handlar ut ifrå det som har ei meningsfull hensikt. Dette blir gjort greie for i teorikapittelet (kapittel 2).

1.2.3 Erfaring

Erfaring er eit ord vi alle har i daglegtalet. Det er også fagomgrep med fleire definisjonar. Innan pedagogisk filosofi er John Dewey sitt erfaringsomgrep ofte brukt. Haugen, Løkken & Røthle (2005) ser slektskapen mellom Merleau-Ponty sitt erfaringsomgrep og Dewey sitt estetiske erfaringsomgrep. Det er ikkje Dewey sitt erfaringsomgrep som blir utforska i denne studia, men eg innlemmar det likevel kort og enkelt formulert, for å poengtere distinksjonen frå Merleau-Ponty sitt erfaringsomgrep. Merleau-Ponty (2002) legg vekt på ei førrefleksiv sanseerfaring. Det vil seie den vi oppfattar gjennom kroppslege sansingar. Han ser ikkje på det som noka sjølvfølgje at vi greier å setje ord på slike erfaringar, fordi sansingar nettopp manifesterar seg kroppsleg og ikkje kognitivt. Orda vi eventuelt brukar når vi snakkar om sanseerfaringar, vil uansett aldri klare å formidle fylden og rikdomen i den ”sanne erfaringa”, som han omtalar den (Merleau-Ponty, 2002, s. 246). Han kallar det også for ei basal erfaring. Den er basal, fordi den er grunnleggjande og fundamental i måten vi forstår verda og oss sjølve på. Den slektskapen Haugen et al. (2005) ser mellom det estetiske og det fenomenologiske, er at dei begge i vid forstand handlar om det som umiddelbart talar til oss gjennom sansane våre. Det som skiljer dei, er at medan Merleau-Ponty snakkar om å *være* i ei erfaring, er Dewey oppteken av å *gjere* ei erfaring. Erfaring hjå Dewey er basert på vekselverknaden vår mellom natur og omgjevnadar, noko som vi ”gjer” og ”gjennomgår” (Dewey, 2008). Den estetiske innlemmar også sanseerkjenning, i følgje Dewey (2008). Og den kan til dømes skje i møtet mellom eit kunstverk og ein person. Her kjem forstanden, orda og refleksjonen eventuelt i etterkant av erfaringa, og den er ikkje uttrykk for denne sanne erfaringa. Den er berre eit språkleg uttrykk som er basert på tolkingar av den. Slik er det i

grunnen umogleg å skildre denne erfaringstypen. Og dette er også ei av dei største utfordringane ved denne studia. Dette blir følgeleg eit diskusjonstema vidare i avhandlinga. Medan Dewey snakkar om å *gjere* ei erfaring, snakkar Merleau-Ponty hovudsakleg om å *vere* ei erfaring. Det er slik stabbaren er i erfaringa gjennom førrefleksive sansingar. Merleau-Ponty legg difor meir vekt på det ved sanseerfaringane vi ikkje kan uttrykkje med ord. For han meiner at det er der kjelda til eksistensen vår ligg. I ”Experience and Education” (1998) fokuserar Dewey på erfaring i eit utdanningsperspektiv. Han er oppteken av å lære i og av verda, medan Merleau-Ponty (2002) fokuserar på å vere i verda. Erfaringstypane har difor ulik status. Sistnemnde er først og fremst oppteken av erfaringa sin ontologiske status, medan Dewey legg meir vekt på erfaringa sin epistemiske status.

1.2.4 Taktil sansing og erfaring

Merleau-Ponty snakkar ikkje om taktil sansing som ei eiga erfaringstype, for sanseerfaring er i hans blikk ei erfaring som integrerer fleire sansar i ulik grad. Likevel verkar det ikkje uvanleg å omtale det som ei eiga erfaringstype. Når ein googlar *taktil erfaring* og *tactile experience*, er treffa hovudsakleg retta mot to svært ulike aspekt ved berøring. Det handlar på eine sida om digital, haptisk teknologi i høve til utvikling av touch-telefonar og «devices» med auka krav til effektive og brukarvenlege grensesnitt. På andre sida handlar det om ulike former for terapeutiske og spesialpedagogiske måtar å bruke det taktil i erfaring på. Dette seier kanskje noko om spekteret, og om spenningsfeltet, for måtar å brukar denne sansen på. Kanskje seier det også noko om at denne taktil sansing er ein viktig del av kvardagen vår, og at den har både emosjonelle og verktysmessige bruksområder. I artikkelen ”*Touch me! An article on tactile experience*” seier Ching J., Henneberry L. & Lee S. (2009) at “touch is a vital human need and a deeply emotional form of communication”. Dei framhevar også at i fysisk interaksjon med menneske eller ting vi likar, koplar vi oss på dei og reagerer med dei. På same måte som Merleau-Ponty også framhevar om sanseerfaringar generelt, seier dei at fysisk berøring kan få oss til å føle oss varme, rolege, leikne eller oppgløydde. Ching et. al (2009) forskar på mobiltelefonar og hevdar at den fysiske sansinga i å bruke mobiltelefon manglar desse emosjonelle og fysikalske reaksjonane. Målet deira er å designe ein telefon som kan interagere taktilt med brukaren på meir menneskelege måtar, ”...like holding someone’s hand, or giving them a hug”. Om enn målet deira kanskje kan verke spekulativt, “...enhance tactile interactions to establish a user’s emotional bond to their phone itself,

whilst enhancing their experience communicating with another person”, seier det likevel noko om kor viktig taktile sansingar er for livskvaliteten til oss menneske. Og difor kan ein også anta at det taktile i stabbaren sine sanseerfaringar er svært vesentlege for livskvaliteten til stabbarane, særleg dei første åra av liva sine, då det er i den livsfasen dei kan karakteriserast som mest ”taktile”. Sanseerfaringar er, i følgje Merleau-Ponty (2002), som nemnt grunnlaget dei har for å forstå verda dei lever i. Men sanseerfaringar rommar ikkje berre taktile sansingar, som vi skal få sjå i teoriutgreiinga i kapittel 2. Sanseerfaringar er integrerte erfaringar, som potensielt rommar alle typar sansingar. Og det er berre stabbarkroppen sjølv som kjenner bidraga frå dei ulike sansane. Det er ikkje sjølvstyk at vi berre har fem sansar heller, seier Merleau-Ponty (2002). Det er berre dei vi har namn på. Å høyre er like gjerne å sjå, meiner han, og å sanse er ”to have qualities” (2002, s. 5). Merleau-Ponty kallar sansing for sameksistens fordi det er har eit uløysleg samband med kroppen (2002, s. 248). Han kallar det også ein kommunikasjon, sameksistens eller ei samansmelting¹ mellom det sansbare og kroppen (2002, s. 246). Å ta på, eller å bli teken på, er difor å ha ein sameksistens med sansbare taktile kvalitetar i verda, som når Lars tek på ballongen. Og denne samansmeltinga mellom det sansbare og kroppen er intensjonal (Merleau-Ponty, 2002, s. 248). Den har ei retning. Det sansbare har ikkje betydning ut over seg sjølv, men blir betydningsfull i denne sameksistensen. Det betyr at Lars sameksisterer intensjonalt med ballongen, og sansar den i ei integrert førrefleksiv sanseerfaring. Han blir dregen mot ballongen, og erfaringa av den har eksistensiell verdi på bakgrunn av tidlegare sanseerfaringar.

1.2.5 Utforskingsspørsmål

Til no har det kome fram at Lars si sanseerfaring av ballongen er konstituert av ein kroppsleg kommunikasjon med sansbare kvalitetar i verda. Det vil seie dei kvalitetane som er sansemessig opne, eller tilgjengelege for han. Kvalitetane har ikkje verdi i seg sjølv, men får det først når dei blir sansa. Tilgjengelegheita av desse kvalitetane er uløysleg kopla til kroppen sine tidlegare sanseerfaringar. Dei utgjer eit grunnlag for ein kroppsleg intensjonalitet, ei retning i verda. Lars orienterer seg difor intensjonalt i verda gjennom sansingar av det som har ein sansbar kvalitet for han. Kvalitetane i sanseerfaringa med ballongen har eksistensiell betydning, ei meiningsfylde som er livsviktig for måten han forstår verda og seg sjølv i den.

¹ communion

Hovudsspørsmålet studia orienterer seg etter er, som nemnt: *Korleis brukar stabbarane den taktile sansen for å gjere seg kjent med seg sjølve og verda?*

For å utforske dette, og for å få meir retning på dette ”korleis”, stiller eg nokre oppfølgingsspørsmål:

- Kva skjer med stabbarane i taktil kommunikasjon med verda?
- Kva betydning kan det taktile i sanseerfaring ha for stabbaren?

Desse spørsmåla vil eg utforske i eit kroppsfenomenologisk perspektiv, samstundes som eg også spør i kva grad ei djupare forståing for stabbaren sin taktile omgang med verda kan ha pedagogisk relevans.

1.3 Ulike blikk på berøring.

”Touch represents a confirmation of our boundaries and separateness while permitting a union or connection with others that transcends physical limits. For this reason, of all the communication channels, touch is the most carefully guarded and monitored, the most infrequently used, yet the most powerful and immediate” (Thayer 1982, s. 298).

Det er ikkje vanskeleg å finne støtte for at taktile sansingar er viktige for oss menneske. Thayer (1982) og dei tidlegare nemnde industridesignarane, framhevar berøringssansen som den mest kraftfulle og umiddelbare. I følgje Paterson (2007) hevda også Diderot i si tid at berøring (touch) er den djupaste (profound) og filosofiske sansen. Likevel tenkjer nok kanskje ikkje dei fleste av oss på berøring i slike store ord. Vi er nok kanskje heller ikkje så vande med å setje ord på kva denne sansen gjer med oss. Det er privat og intimt. Det kryssar kanskje grenser for mange, å ha noko eller nokon, heilt innåt seg. Å ta på, eller bli teken på. Det mest vanlege er kanskje å forbinde berøring med ei hand som stryk over hud, eller ein katt, kanskje, og det umiddelbare i hudkontakt. Det interessante for denne avhandlinga er nettopp at dette umiddelbare kanskje kan ha noko meir djuptgripande over seg, særleg for stabbarane.

1.3.1 *Det handgripelege er solid og sikkert*

Syn, lyd og kroppen generelt har vore gjennom omfattande studiar i humaniora, samfunnsvitskapen og naturvitskapen, i følgje Paterson (2007). Likevel er berøringssansen i stor grad oversett, meiner han. Han hevdar at dette røtar seg attende til Platon sine idear om at syn er overlegent dei andre sansane. Dette framhevar også Karlsen (2008). Han påpeikar det same som Paterson, at denne låge hierarkiske posisjonen står i motsetnad til det komplekse i denne sansen. Dette er fordi den er *ein* sans som ikkje korresponderer til *eitt* enkelt organ. Fysiologisk sett er berøring ein modalitet som er resultat av kombinerte informasjonar frå enorme mengder reseptorar og nervetrådar som har med trykk, temperatur, smerte og rørsle å gjere. Men der er noko meir med berøring enn det, meiner Paterson. Han framhevar også, slik som Finnegan (2005), at berøring er ein kommunikasjonssans. Den er reseptiv, ekspressiv og kan kommunisere empatisk. Den har også den eigenskapen at den kan føre fjerntliggjande ting og menneske inn i nærleik. Den taktile sansen er i tillegg ein sans ein ikkje misser, av det eg veit. Huda dekkjer heile kroppen vår, og er det største organet kroppen har. Det er såleis den største konkrete kontaktoverflata vi har med verda. Med mindre vi er i ein sjeldan nevrologisk tilstand, er berøring tilstades i kvar interaksjon vi har med tinga rundt oss, og ein stor del av interaksjonen vi har av menneske (Paterson, 2007). Han meiner difor det er kritikkverdig at berøring er ein så lite undersøkt del av kvardagen, då kroppsleg erfaring og berøring er overalt, men likevel nesten aldri diskutert. “There’s more to touch than meets the eye”, seier Klatzky et al. (1987) i artikkelen med same namn. Kanskje er det då noko meir med den taktile omgangen stabbarane har med verda enn berre det vi ser? Dette er også eit interessant paradoks i denne studia. Korleis kan noko som er så konkret og handfast også ha noko uhandgripeleg over seg?

I Bibelen får vi forteljinga om den tvilande Tomas. Han trudde ikkje det han såg, då Jesus stod opp frå dei døde. Han måtte fysisk ta på såret til Kristus for å vere sikker, finne bevis med berøring. ”Tomas, ein av dei tolv, han som vart kalla Tvillingen, var ikkje saman med dei andre læresveinane då Jesus kom. ”Vi har sett Herren!” sa dei til han. Men han svara: ”Det trur eg ikkje før eg får sjå naglemerket i hendene hans og leggja fingeren i det og stikka handa i sida hans” (Joh. 20, 24-25). Trass i dette, og paradoksalt nok, favoriserar vestleg industrialiserte kulturar synssansen. Dei held sansestereotypiske haldningar ved like, meiner Paterson (2007), der syn er den rådande, medan berøring synast meir intimt, tryggjande og nært. Slik som med Tomas, er berøring assosiert med verifikasjon. Det handgripelege er solid

og sikkert. Det tydar kanskje på at Lars er meir sikker på kva ein ballong er når han tek på den, enn viss han berre ser på den? Berøring artikulerar ei minst like rik og kompleks verd som synet, hevdar Paterson vidare. Ei utforskande rørsleverd i non-verbal sosial kommunikasjon. Han framhevar at berøring er ei kroppsleg verd, med gledene av å føle og bli følt, med smaking og berøring av teksturane i det kjødelege og av mat. Sameleis er det ei djupsindig verd i filosofisk verifikasjon, om kommunikasjonen av det å vere tilstades og saman med andre.

1.3.2 Å vere i verda taktilt

Paterson (2007) påpeikar at på eine sida er det å skrive om berøring å betrakte det umiddelbare i kvardagen, i kroppsleg taktil-romleg erfaring. Kjensla av hudkontakt når noko kjem borti huda vår er samstundes ei merksemd på materialiteten i det vi kjem i kontakt med. Det er også ei merksemd på dei romlege avgrensingane og sansingane til den levde kroppen vår. Det umiddelbare i sansinga er stadfestande og tryggjande når ein strekkjer seg ut for å ta på og kjærteikne ein katt eller eit varmt kinn. Det involverer ei gjensidig stadfesting av både min eigen kropp og den andre sin. På andre sida kan berøring binde saman ei empatisk eller affektiv kopling, som opnar ein heilt ny kommunikasjonskanal. Denne typen berøring vender seg mot ei metaforisk og alternativ emosjonell betyding av berøring. ”Måten ho snakkar på (be-)rører noko i meg”. Berøring har slik også ei overført betyding. Ein kan også sjå det slik at vi alle tider er i berøring med verda, gjennom alle sansane våre. Syn, lukt, smak, hørsel og emosjonar har også sine stadfestande funksjonar på at ”der er noko”, og dei rører ved meg. Alt er i så måte ”metafysiske” overflater som møter kvarandre. Dette er også eit aspekt å ta omsyn til i studiar av sanseerfaringar, men det er ikkje denne måten å berøre på som er hovudfokuset i denne. Denne studia er oppteken av dei konkrete og fysiske berøringa stabbaren gjer seg. Det vil ikkje automatisk stenge dei andre sansane ute, men det vil likevel vere eit fokus på dei erfaringane der den taktile sansen er mest i bruk. Min ambisjon med denne studia er å syne korleis det taktile i sanseerfaringar er vesentleg måte for Lars og dei andre stabbarane å vere i verda på.

1.4 Relevant forskning

Av det eg har undersøkt, har eg ikkje funne forskning på det taktile hjå stabbarar i eit kroppsfenomenologisk perspektiv. Touch, berøring og kropp går att i flerie typar vitskap, og Merleau-Ponty sine idear om kropp, persepsjon, rom og tid finn ein igjen på fleire faglege områder. I tillegg til pedagogikk, finn ein det i mellom anna i forskning på kroppslege fenomen innan helsevitskap (Engelsrud 2006, Nordtvedt 2008, Moe 2009), musikk (Kvaran 2007, Skjønhaug 2009), spesialpedagogikk (Duesund 1995), og arkitektur (Hale 2012).

Det viser at Merleau-Ponty sin fenomenologi er aktuell å ta i bruk i fleire perspektiv. Difor nyttar eg høvet denne avhandlinga gir, til å bruke ideane hans på det taktile hjå dei minste av oss.

1.4.1 I barnehagen

Howes (2005) framhevar at huda blir tatovert av taktile sanseintrykk frå omgjevnadane våre, og at dei har noko å seie for korleis vi forstår oss sjølve og verda. Paterson (2007) framhevar at berøring er reseptiv, ekspressiv og empatisk kommunikasjon som har eigenskapen til å få verda rundt nært. Den har også ein stadfestande og tryggjande funksjon. Dette er aspekt ved barnehagepedagogikken som blir meir og meir gjeldane i samband med at dei fleste barn under tre år no lever det meste av kvardagsliva sine i barnehagar. I følgje Statistisk Sentralbyrå (SSB) hadde heile ni av ti barn mellom 1-5 år barnehageplass ved utgangen av 2011. I aldersgruppa 1-2 år var dekningsgraden 79,5 prosent (SSB). Omsorg og kjærleik blir såleis ein vesentleg del av profesjonen som førskulelærar. Det er noko av det små barn også har størst behov for. Og det handlar nettopp om kva verdier omgjevnadane formidlar, og korleis stabbarane slik vil forstå seg sjølve og verda dei lever i. Nærleik, empati og tryggleik. Dette var også noko av det som kom fram i *Internasjonal konferanse om barn under tre år i barnehager* som Høgskolen i Oslo og Akershus i samarbeid med NOVA arrangerte i desember 2011. Her framheva prof. Carmen Dalli (NZ) viktigheita av å profesjonalisere ”love and care”. Prof. Lars Guldbrandsen påpeika at førskulelærarutdanninga heng etter i kunnskap på dette området. I artikkelen *How early and how long?* (Løvgren & Guldbrandsen, 2012) spør dei mellom anna om tilsette i barnehagen føler mangel nettopp på kompetanse i pedagogisk arbeid blant veldig små barn, og om det gjer at dei kjenner på ein skepsis ved at så små barn gjer sitt inntog. Debatten dei seinare åra har, i følgje Løvgren & Guldbrandsen

(2012), vore rundt ulike bekymringar på at barna så unge som eitt år brukar så mykje tid i offentlege omsorgstilbod. Det viser imidlertid seg at tilsette med høg og *relevant* kompetanse, med høg arbeidsstabilitet og lite overtidsarbeid er det som er dei naudsynste tilhøva for barneomsorg med kvalitet (Lamb & Ahnert ref. i Løvgren & Guldbrandsen, 2012). Det seier kanskje seg sjølv at relevant kompetanse er naudsynt for kvaliteten i barnehagen. Likevel kan ein diskutere kva som er relevant kompetanse. Då denne studia utforskar eit vesentleg aspekt ved stabbaren sin veremåte, vil den såleis slik vere eit relevant innspel i ein slik diskusjon. Den vil syne at eit kroppsfenomenologisk perspektiv på smårollingar sine taktile sansingar tek omsyn til deira måte å forstå seg sjølve og verda på. Dette finn eg også støtte i i prof. Gunvor Løkken (1999, 2000a, 2000b, 2004, 2005, 2010) sine toddlarstudiar som det fleire gonger blir referert til i denne avhandlinga.

1.4.2 Stabbarar i fenomenologisk forskning

Professor i pedagogikk, Gunvor Løkken (1999, 2000a, 2000b, 2004, 2005, 2010) tek i bruk Merleau-Ponty når ho forskar på stabbarar. Som nemnt tidlegare brukar ho omgrepet toddlar når ho omtalar det eg kallar stabbarar. Ho har mellom anna skrive doktorgrad der ho forskar på toddlarar og det ho har kalla ”toddlarstil”. Der brukar ho Merleau-Ponty sitt blikk i eit forsøk på å forstå toddlaren. For å gjere det har ho til dømes studert ”flirekonsertar” og velkomstar i barnehagen. Ho fokuserar mellom anna på denne umiddelbare kroppslege kommunikasjon som går føre seg mellom stabbarane. Ho fann ein sosial dimensjon over denne kommunikasjonen, som fører til at toddlarane gjennom toddlarstilen utviklar det ho kallar toddlarkultur. Ho fokuserar på det relasjonelle i denne førrefleksive kroppslege kommunikasjonsforma. Eg kjem stadig til å referere til arbeida hennar vidare i denne avhandlinga.

2 Fenomenologi

Kva kan Merleau-Ponty bidra med i studia mi? Filosofien hans kan synleggjere ei forståing på korleis stabbaren sansar verda taktilt. Då føremålet for studia er å undersøke det taktile i stabbarane sine sanseerfaringar, vil ein stor del av arbeidet også vere å finne ut korleis Merleau-Ponty sitt perspektiv vil kunne bidra til å utforske deira taktile sansingar. Sanseleg, og med det kroppsleg nonverbal kommunikasjon er eit sentralt tema hjå Merleau-Ponty. Som nemnt, meiner han at den kroppslege sanseerfaringa er der før refleksjonen av den, altså før tanke og språk.

Dette kapittelet vil først gå inn på litt av fenomenologien si historie, og då med hovudvekt på Edmund Husserl. Deretter kjem hovuddelen av kapittelet, som tek føre seg Merleau-Ponty sitt hovudverk *Phenomenology of Perception*.

2.1 Edmund Husserl og fenomenologien si historie

Edmund Husserl (1859–1938) blir av mange sett på som grunnleggjaren av fenomenologien (Smith, 2007). Husserl sitt første direktiv til fenomenologien, tidleg fase, var å vere ein deskriptiv psykologi, eller å returnere til ”*sakene sjølve*”, som han kalla det (Merleau-Ponty, 2002). Fenomenologi kan karakteriserast i vid forstand ”as the unprejudiced, descriptive study of whatever appears to consciousness, precisely in the manner in which it so appears” (Moran, 2002, s.1). Fenomenologi forstått på denne måten vaks fram som ei filosofisk tilnærming i slutten av 1800-talet i skulen til Franz Brentano, og den blei utvikla av Edmund Husserl og etterkomarane hans til å bli ein betydningsfull filosofisk tradisjon i løpet av 1900-talet. I starten av 1900-talet, heldt dei fram med å tilby eit levande og utfordrande alternativ til samtidige naturalistiske retningar innan medvit og meiningstenking, i følge Moran (2002). Ei fenomenologisk tilnærming inneber å vere nær og vise merksemd til det som viser seg sjølv for oss, seier Moran. Ordet ”fenomenologi” kjem frå gresk *phainomenon* (det som viser seg) og *logos* (lære), og betyr såleis lære om det som viser seg for eit medvit (Lübcke, 1996). Dei saker som fenomenologien siktar seg mot er altså *fenomen*; i betydninga slik dei viser seg for

nokon (Bengtsson, 1999). Dette betyr, i følge Nordtvedt (2008), eit forsøk på å forstå verda og fenomena gjennom å studere korleis dei viser seg for subjektet. Fenomenologi handlar meir om ein måte å sjå på, enn eit sett med doktriner i følge Moran (2002).

Husserl insisterte på at fenomenologi som den fundamentale vitskapen for alle vitskapar skulle vere ”presuppositionlessness”. Det vil seie at skildringane skulle unngå antakingane til både moderne filosofiske tradisjonar og vitskaplege tradisjonar (Moran, 2002). Moran framhevar at dette kravet i seg sjølv er svært problematisk, og det blei etter kvart også granska av den fenomenologiske rørsle sjølv. Mellom anna av Hans-Georg Gadamer. Han hevda at fordi menneskeleg kunnskap er historisk røta, er det umogleg å krevje eit fullstendig fråver av antakingar i ein vitskap. Han meinte at det ein i beste fall kan setje som mål, er fridom frå uavklarte fordommar. Denne påstanden leia til at fenomenologien måtte anerkjenne at visse førehandsantakingar er naudsynt for ei kvar form for forståing. Dette førte til ei samansmelting av den hermeneutiske disiplinen, fortolkingskunsten, og fenomenologi. Der har mellom anna dei samtidige hermeneutikarane Gadamer og Paul Ricoeur gjort seg gjeldande (Moran, 2002).

Husserl snakka om fenomenologisk skildring som ”clarification”, ”illumination” og ”enlightenment” (Moran, 2002). Uansett kva ord ein brukar på det, er poenget å bruke det som set lys på meininga av fenomenet utan å ”flykte” til reine kausale eller ”genetiske” forklaringar. Fordi fenomenologi er oppteken av å handsame fenomenet konkret, og i all sin fylde, står den i motsetnad til naturalisme, scientisme og reduksjonisme. Den står såleis også i ein motsetnad til forklaringsformer som dreg merksemda bort frå spørsmål om *korleis* fenomenet viser seg (Moran, 2002). Maurice Merleau-Ponty (2002) seier at fenomenologi søker å gjenopprette rikdomen i den erfarte verda; den vil vere tilstades der verda fødest for oss.

Moran (2002) framhevar viktigheita i å gripe skilnaden mellom fenomenologisk tilnærming og andre typar vitskaplege tilnærmingar, som til dømes psykologisk, fysiologiske eller kausal-klarande tilnærmingar som rådar i naturvitskapen. Husserl insisterte på dette punktet, men Moran seier det framleis vekker endelaus forvirring. For det første, meiner han at Husserl ikkje utfordrar viktigheita, nødvendigheita eller validiteten av klarande vitskaplege retningar. Undersøkingar i den fysiske og kjemiske naturen i hjernen og dei prosessane som skjer der er naudsynt ein del av vitskapen. Men dei er ikkje funksjonen for ei fenomenologisk skildring. Det er ein tilnærminsmodus som kan nyttast i alle områder for vitskap, men som

særskilt fokuserar på måten objekt blir konstituerte i og for subjekt. Den fokuserar på strukturen og kvalitetane på objekt og situasjonar slik dei er erfart av subjektet. Tematikken orienterer seg rundt det Husserl kallar for paradokset eller "the mystery of subjectivity" som staden der objektiviteten viser seg.

Fenomenologi er kritisk til all form for objektivisme som berre rettar seg mot det som viser seg og ikkje mot relasjonen mellom det som viser seg og subjektet. Fenomenologi søker å skildre den ureduserbare naturen i erfaringar av medvit i verda. For å forsøksvis rettferdiggjere dei ureduserbare relasjonane mellom menneskeleg åtferd og verda, søker fenomenologar difor å overkome dei tradisjonelle dikotomiane i moderne filosofi, særleg distinksjonen mellom subjekt og objekt. Difor ser dei på kunnskap som ein representasjon av objektet ibuande subjektet (Moran, 2002). Det vil seie at kunnskapen i fenomenologiske studiar erkjenner at forskaren er den som både produserar og formidlar kunnskapen, og at den difor er sterkt farga av vedkomande. Dette er også eit vesentleg aspekt denne studia også støter på, og som vil bli diskutert i kapittel 4 og 5.

2.1.1 *Husserl sine arvtakarar*

Moran (2002) refererer til den amerikanske fenomenologen Lester Embree og hans Encyclopedia of phenomenology (1997) som identifiserar fire etterfølgjande dominerande og stundom overlappande tendensar: *realistisk fenomenologi* (tidleg Husserl, Adolf Reinach, Scheler); *konstituttiv fenomenologi* (moden Husserl, Gurwitsch, Becker); *eksistensiell fenomenologi* (Heidegger, H. Arendt, J-P Sartre, Michel Henry og Merleau-Ponty); og *hermeneutisk fenomenologi* (H-G Gadamer, Paul Ricoeur m.fl). Merleau-Ponty høyrer altså til den eksistensielle retninga innanfor fenomenologien.

I Frankrike fekk fenomenologi ei radikal eksistensiell tolking, særleg i tekstane til Jean-Paul Sartre, Simone de Beauvoir og Maurice Merleau-Ponty. Med inspirasjon frå fenomenologiske idear generelt, er det sistnemnde sine idear denne avhandlinga hovudsakleg legg til grunn for utforskinga av stabbaren. Han gir, i følgje Moran (2002), ei radikal skildring av dei primære erfaringane av kroppslig menneskeleg eksistens, og ein kritikk av ulike former for objektivisme og vitskaplegheit i hovudverket Phenomenology og Perception. Målet med filosofien hans er å gjenoppdage ein dimensjon av væren og ein kunnskapstype som mennesket gløymmer i sin naturlege tilstand (Merleau-Ponty ref. i Moran, 2002). Dette er også hensikta med denne studia.

2.1.2 Fenomenologi i dag

Moran (2002) meiner at fenomenologien sitt varige bidrag er den tolmodige deskriptive analysa av medvitsfenomen med vekt på den ufjernelege rolla medvitet har i kunnskap, og ei avvisning av moderne tradisjon for representasjon og naturalisme. Fenomenologi har ei rikare forståing av det subjektive og tilhøvet mellom subjektivitet og objektivitet, der objektivitet er ei noko ein oppnår, eller som ein skaper ut av subjektivitet. I denne verda er der ikkje noko objektivitet utan subjektivitet. Vidare meiner Moran at fenomenologien viser kor komplekse sjølv basale perseptuelle handlingar er. Når ein skal gjere komplekse analysar av den menneskelege væren i verda, kan fenomenologi framleis ha mykje å bidra med i samtidsfilosofi, seier Moran (2002).

3 Maurice Merleau-Ponty

Denne kroppsfenomenologien er ikkje lett å korte ned til eit kort og konsist innhald. Ein kan vel kanskje seie at dette er eitt av hovudpoenga til Merleau-Ponty også; at verda og det som rører i henne vanskeleg let seg redusere til konkrete generalitetar. Alt heng saman på eitt eller anna vis, og vi har alle våre erfaringar som gjer at vi oppfattar verda på den eine eller andre måten. Det er erfaringar som vi gjer i våre eigne kroppar. Kroppen min er såleis utgangspunktet for erfaringane mine. Dette er eit viktig poeng hjå Merleau-Ponty. Det er kroppen som er synspunktet, den eg erfarer i og persiperer frå. Merleau-Ponty går til og med så langt som å hevde at *eg er ei erfaring*. Han seier at ”å vere eit medvit, eller å vere ei erfaring, er å halde ein indre kommunikasjon med verda, kroppen og andre menneske, å vere *med dei* i staden for å vere *ved sidan* av dei” (Merleau-Ponty, 2002, s.111). Vi må attende til erfaringa, meiner han, og då må vi gi den persiperande kroppen hovudfokus ”. Han tek difor eit oppgjør med den tradisjonelle vitskaplege separasjonen av kropp – medvit. Dette gjer han mellom anna ved å saumfare naturvitskaplege studiar av ulike patologiske tilfeller som anten gir fysiologiske forklaringar på tilstandane, eller kognitive forklaringar på dei. Han meiner dei er forklaringar som ikkje tek omsyn til kroppen som medvit og subjekt, men som reduserar den til ei instrumentell eining. For kroppen er ein levd kropp, som sansar og er medviten sjølv før tanke og språk får formulert seg. Kroppssubjektet står i fokus, og denne kroppen kan ikkje betraktast berre som eit objekt blant alle andre objekt i verda.

Merleau-Ponty ser på arbeidet sitt som ei vidareføring av Husserl sine hovudtankar (Romdenh-Romluc, 2011a). Denne avhandlinga går ikkje nærmare inn på tilhøvet mellom Husserl og Merleau-Ponty enn det som allereie er gjort. Likevel kan det vere riktig å seie at hovudskilnaden mellom dei to nok er vektleggjinga Merleau-Ponty gir *kroppen* som medvit og den persiperande, meir enn ei ”mentalistisk” oppfatning av medvit (Smith, 2007).

Merleau-Ponty tvilar eller avviser aldri, eksistensen av mentale fenomen, men han insisterar til dømes på at tanke og sansing berre oppstår mot ein bakgrunn av perseptuell aktivitet som vi alltid og allereie forstår i kroppslege termar, ved å engasjere seg i den (Carman, 1999).

Teorien han utviklar er, i følgje Bengtsson (1999), like mykje ein kroppsteori som ein subjektteori. Kroppssubjektet er den eigne levde kroppen og i den finst ingen motsetnad mellom kropp og sjel. Den sameinar kropp og sjel med kvarandre i staden for å dele dei opp i separate båsar (dualisme) eller redusere dei til ei eller anna vitskapleg forklaring. Gjennom at den levde kroppen er subjekt for alle erfaringar er den aldri identisk med eit objekt.

Som det allereie er nemnt, og som også Merleau-Ponty framhevar i føreordet til *Phenomenology of Perception* (2002) handlar det om å skildre, ikkje forklare eller analysere.

I am not the outcome or the meeting-point of numerous causal agencies which determine my bodily or psychological make-up. I cannot conceive myself as nothing but a bit of the world, a mere object of biological, psychological or sociological investigation. I cannot shut myself up within the realm of science. All my knowledge of the world, even my scientific knowledge, is gained from my own particular point of view, or from some experience of the world without which the symbols of science would be meaningless. The whole universe of science is built upon the world as directly experienced, and if we want to subject science itself to rigorous scrutiny and arrive at a precise assesment of its meaning and scope, we must begin reawakening the basic experince of the world of which science is the second-order expression (Merleau-Ponty, 2002, s. ix).

persepsjon manifesterer seg kroppsleg før tanke og språk, Det betyr, som innleiinga var inne på, at min måte å utforske og forstå stabbarane, samt orda eg brukar i denne avhandlinga også baserar seg på det den levde kroppen min erfarer. Den er utgangspunktet mitt for å forstå stabbarane og verda på, fordi eg *er* i verda i den.

Sanseerfaringane av verda er den første kjelda vi har til kunnskapen vår om verda. Og denne kunnskapen røtar seg kroppsleg, seier Merleau-Ponty. Vi ser, vi høyrer, vi tek på, vi luktar og smakar med kroppen. Vi ser og tek på det som er i verda fordi vi er i verda med kroppen. Sansingane våre er ikkje utanfor oss sjølve. Persepsjon er difor meir omfattane og komplekst enn det ord kan forklare. Og fordi vitskap er avhengig av ein som persiperar verda, hevdar Merleau-Ponty difor at vitskapen aldri har, og aldri vil, i sin natur, bety det same i eigenskap av å vere som verda vi persiperer. Det er av den enkle grunn av at vitskap er ei bestemming eller ei forklaring på den verda. Han seier at *eg* er den absolutte kjelda til kunnskap om verda, eksistensen min stammar ikkje frå bakgrunnen min, frå det fysiske og sosiale miljøet mitt. I staden bevegar den seg *mot dei* og støttar dei, for det er eg åleine, som for meg sjølv, skaper den tradisjonen eg veljer å vidareføre. Det betyr at eg er i verda, og *med* verda, heile tida. Eksistensen min kan difor ikkje forklarast uavhengig av den. Det betyr også at eg må innsjå at måten eg formidlar Lars sin taktile måte å vere i verda på, ikkje er den fulle og einaste sanninga om fenomenet. Denne forståinga vil alltid vere røta i kroppen min, og det perspektivet den gir meg som observerande og persiperande. Forståinga mi er heller ikkje ein

augneblink i verda, den bevegar seg og utviklar heile tida, fordi verda og eg alltid er i rørsle. Difor hevdar Merleau-Ponty at vitskaplege synspunkt der det følgjer at eksistensen min er ein augneblink i verda, alltid er både naive og uærlege på same tid. Det er fordi dei "tek medvitett sitt synspunkt for gitt, som gjennom byrjinga av ei verd formar seg sjølv rundt meg og byrjar å eksistere for meg" (Merleau-Ponty, 2002 s. ix, mi oversetjing). For å forstå oss sjølve og menneska vi omgir oss med, meinte Merleau-Ponty at vi må erkjenne at vitskapen sine (kausale) forklaringar er reduserte forklaringar av verda. Det betyr at ei *kroppsmedviten erfaring*, ei førrefleksiv erfaring av verda faktisk er det grunnlaget vi har for forstå verda på, og at vi ikkje må la oss blende av den vitskaplege formuleringa av den. Det er den kroppslege erfaringa vi må gå til, det er der eksistensen ligg, for kroppen "hugsar". Men det vil ikkje seie at den er upåverka av verda. For i den har vi ein bakgrunn som eksistensen min går i møte, som eg nemnde i dømet innleiingsvis av avhandlinga. Denne bakgrunnen er sosial, kulturell og historisk.

Då persepsjon er eit fenomen som er så uendeleg og omfattande, vil vitskapen difor aldri eksakt kunne gjengi dette fenomenet. Og vi persiperer og oppfattar med heile kroppen, meiner Merleau-Ponty. På den måten er kroppen eit medvit som er så komplekst og samansatt, som difor aldri kan representerast som eit fullstendig bilete. Merleau-Ponty tok avstand frå vitskapar som vil redusere kroppen og kroppen sine handlingar til målbare einingar. Han kalla denne tenkjemåten for objektiv tanke. Dette ville han frigjere oss frå ved å endre dei konseptuelle rammeverka våre. Han ynskte såleis at fenomenologi skulle vere ein bakgrunnsfilosofi for all vitskapleg aktivitet.

3.1 Kroppen er eit eige medvit

Maurice Merleau-Ponty blir også kalla "kroppens filosof", og det er ikkje utan grunn, då det er tyngda han gir kroppen som medvit, den persiperande og erfarande, som skiljer han mest frå andre fenomenologiske filosofar (Smith, 2007). Merleau-Ponty talar lite om taktil sansing som ei eiga erfaringstype, men sanseerfaring som ei integrert erfaring, og han seier difor at kroppen, og derfor kroppsmedvitet, er ei syntese (Merleau-Ponty, 2002). Ei syntese av alt det som rører seg i kroppen. Alle sansingar og alle kroppslege funksjonar. Med det meiner han mellom anna at det er vanskeleg å måle bidraga frå dei ulike sansane i ei sanseerfaring. Det er

altså lite som er retta mot den reint taktile sanseopplevinga, sjølv om han er inne på dette i ein diskusjon om det finst reine sanseerfaringar, om reine ”sensedata”, og kor vidt det går an å registrere det, eller i det heile teke snakke om det. For når kroppen er eit eige medvit, er det den som ”snakkar” ut i frå sitt eige uttrykk, og det er uttrykk som er umogleg å redusere til verbalitetar. Kroppen har nemleg eit eige skjema, eit kroppsskjema som den opererer ut ifrå. Og det er gjennom det at kroppen er medviten på seg sjølv, før tanke og språk. Eit førrefleksivt medvit. Slik som kroppen, og det kroppslege medvitet, er ei syntese, kan ein nok seie at teorien til Merleau-Ponty også er ei det, for den er ikkje stykkevis og delt, men ei sameining av mange tankar inn i ei haldning. Eller ei haldning som gjennomsyrrer mange tema. Filosofien hans er omfattande, og det er difor viktig av omsyn til avhandlinga å gi eit breiast mogleg innsyn i tankane hans, og tankane rundt han. Slik sett er taktile sansingar også eit tema Merleau-Ponty nemner, men ikkje legg noko meir vekt på enn andre sansar i sanseerfaringar. Likevel er det tankegodset hans eg nyttar i denne studia, fordi hovudideane hans fungerer som eit godt fundament når eg vil undersøkje kva det taktile i sanseerfaring til stabbarar kan vere. Ein kan i alle fall slå fast at det i aller høgste grad er kroppsleg, og det er såleis eit tema som eg finn støtte i Merleau-Ponty sin filosofi.

Maurice Merleau-Ponty si bok *Phenomenology of Perception* (2002) er hovudkjelda for det teoretiske rammeverket, og innsyn i den og det omfattande innhaldet der vil difor naturleg nok prege dette teorikapittelet. Eg nyttar samstundes sekundærkjelder for å ha noko å spele primærkjelda opp mot. Dette har letta forståinga av filosofien hans.

3.2 Persepsjonens fenomenologi

”Persepsjon er ikkje ein vitenskap om verda, det er ikkje ein gong ei handling, ei overlagt posisjonstaking; det er bakgrunnen der alle handlingar går ut frå, og er teke for gitt av dei” (Merleau-Ponty, 2002, s. xi, mi oversetjing).

Merleau-Ponty seier at ”i den grad ein refleks opnar seg sjølv til meininga i ein situasjon, og i den grad persepsjon ikkje først og fremst plasserar eit kunnskapsobjekt, men er ein intensjon med heile væren vår, er dei modalitetar for eit *før-objektivt syn som er det vi kallar for væren-i-verda*” (Merleau-Ponty, 2002, s. 92). Refleksen han talar om er før-objektiv fordi den er det er ein kroppsmedviten refleks som opnar seg fordi situasjonen kroppen er i, er meningsfull

for den. Slik som med Lars når han trakterer ballongen. Det er roleg rundt han når han utforskar den, då dei fleste andre barna er i eit anna rom. Berre Ingrid på snart 2 år, er i same rommet, og ho styrar på med andre prosjekt, då ho kan gå og er meir mobil. Lars er vår på henne og opp i alt dette snur han seg også litt rundt etter henne. Då samlar hendene hans seg rundt ballongen, og fingrane trykkjer i rykkvise rørsler mot den med varierende intensitet. Han observerar då henne medan refleksane i fingrane går ”av seg sjølv”. Dei finn meining i det dei gjer, sjølv om Lars si visuelle merksemd er andre stader.

Lars er såleis kroppsmedviten gjennom persepsjonane han gjer, og han er i verda fordi dei er intensjonen med heile væren hans. Kanskje nettopp fordi han er ein stabbar, med sin aktive kropp i verda, er han meir i verda enn vi vaksne, som er opptekne av å setje namn på det vi erfarer, gjennom eit behov for å ”plassere eit kunnskapsobjekt”. Og han er i høgste grad taktil i verda gjennom erfaringane sine. Det er denne modaliteten Merleau-Ponty vil ha oss til å fokusere på, og utfordrar oss til å gå inn i. Den modaliteten som tillet oss å overgi oss til persepsjonen som meininga i situasjonen, og ikkje forklaringa av den. Persepsjonen er på denne måten det menneskelege medvitet sin måte å vere i verda på: som inkarnert i ein kropp, og dette perspektivet er det medvitet må avdekke verda frå. I augo hans er ikkje medvit noko objektivt, fordi medvitet alltid er medviten om noko, og difor intensjonalt. Det vil seie at medvitet ikkje er nøytralt overfor det objektet det er retta mot, fordi den er retta frå eit bestemt kroppsleg perspektiv. Dermed kan det ikkje sjå objektet frå alle sidene samstundes, og det betyr at objektet ikkje let seg skildre utan å bli påverka av subjektet sin posisjon. Det vil seie at dei stabbarskildringane som denne avhandlinga byr på, er skildra frå mitt perspektiv, med utgangspunkt i min erfaringsbakgrunn. Følgjeleg er skildringane farga av både måten eg forstår Merleau-Ponty, dagsform, tidlegare erfaringar av stabbarar, erfaringar eg sjølv gjorde som stabbar og så vidare. Fordi eg også forstår verda gjennom førrefleksive erfaringar, er eg heller ikkje i stand til å ramse opp alle dei erfaringane eg har gjort, og heile tida gjer, som påverkar måten eg observerar og skildrar stabbarane i denne studia. Og dette er heilt klart ei utfordring ved eit slikt prosjekt, for det mellom anna stiller spørsmål om pålitelgheita og gyldigheita ved studia, og kunnskapen den produserer (sjå kapittel 7.1 og 7.2).

3.3 Å vere ei erfaring

Maurice Merleau-Ponty meinte at filosofien om medvit og verda var defekte, og målet med *Phenomenology of Perception* er å vise dette og gi nye måtar å tenkje om dei på (Romdenh-Romluc, 2011a). Han stilte spørsmål ved kva medvit er, og han hevda at kroppen er kjelda til eksistensen vår fordi *den* er eit medvit. Filosofien hans framhevar at kroppen sine erfaringar i verda viser at medvitet er kroppsleggjort og forankra i situasjonen ein er i her og no. I følgje Romdenh-Romluc (2011a), anerkjenner empirismen og intellektualismen den objektive kroppen, som ein ting blant andre ting. Men kroppen er ikkje som andre ting, for det er på grunn av kroppen at subjektet blir i stand til å relatere seg sjølv til andre ting. Ein kan difor ikkje sjå på sin eigen kropp som ein ser på andre gjenstandar fordi det er nettopp denne kroppen som gir perspektivet, som eg var inne på i føregåande avsnitt. Kroppen kan såleis vere *både* subjekt og objekt, for Merleau-Ponty tenkjer ikkje på sambandet mellom kropp og medvit som motsetnader. Han funderar både kropp og medvit i veret i verda, der den levande kroppen alltid er intensjonal (Knudsen, 2005).

Merleau-Ponty hevdar heller at det vi vanlegvis tenkjer på som mentale tilstandar og aktivitetar er konstituert av kroppsleg engasjement med verda. Subjektet i desse tilstandane er såleis kroppsleggjort. Men for å forstå denne forma for kroppsleg subjektivitet, er det viktig at vi anerkjenner at kroppen er ei form for medvit. Og sidan det er kroppen sine interaksjonar med verda som konstituerar mentale tilstandar og aktivitetar, er ikkje medvitet separat frå omgjevnadane. Medvitet er heller ikkje separat frå kroppen. Den er ein del av den (Merleau-Ponty, 2002). Empirismen tek, i følgje Merleau-Ponty, verda som konstituert av subjektet, medan intellektualismen ser på verda som eksisterande uavhengig av medvitet. Han banar veg for eit alternativ, ein tredje posisjon, og hevdar i staden at verda og medvit er gjensidige avhengige delar av eit heile. Ingen av dei kan eksistere uavhengig av den andre. Når kroppen er eit medvit, og den er fundert i verda, er kroppssubjektet og verda difor i lag. Det betyr at lille Lars med ballongen *er* ei erfaring ved å vere eit kroppsleg medvit. Han er ei erfaring ved å halde ein kontinuerleg indre kommunikasjon med verda, med kroppen sin og andre menneske. Han er *med* dei i staden for å vere ved sidan av dei (Merleau-Ponty, 2002, s.111). Han er *med* meg og Ingrid, som er ein del av livsverda hans der og då, og han er *med* ballongen og det andre som finst i rommet.

I følge Merleau-Ponty, såg både empirismen og intellektualismen på kroppen som eit fysisk objekt, som vi kan finne svar på gjennom kausale lover, og som ikkje skiljer seg signifikant frå andre fysiske objekt. Han hevdar altså det motsette; at ein ikkje kan tenkje på kroppen som eit reint objekt. I staden er det ei *subjekt*; ei form for medvit. "...eg persiperar med kroppen min" (Merleau-Ponty, 2002, s. 380). Han meiner at kroppsleg medvit understøttar dei tilstandane og aktivitetane som vi har ein tendens til å tenkje på som mentale, som overtydingar, ynskjer og tanke. I tillegg til å hevde at tenkinga er rotfesta i kroppen, hevda han at det er gjennom kroppen at medvit og språk *tek form*. Dette inneber mellom anna, i følge Løkken (2010), at små menneskekroppar kan dele merksemd om eit felles innhald og tone seg inn på og "forstå" kvarandre sine kjensler og hensikter før dei tenkjer eller set ord på at dei gjer dette. Du kan persipere ei verd fordi kroppen din allereie er tona inn på, stemt til, verda. På grunn av dette, kan sanseerfaring vere det det er: ein "vital kommunion" med verda. (Merleau-Ponty, 2002, s. 61). "Vi er i verda fordi vi, i kroppane våre, er i live til verda, og for å kunne persipere ting, må vi leve dei" (2002, s. 379).

3.4 Perspektiv

"The real is a closely woven fabric. It does not await our judgement before incorporating the most surprising phenomena, or before rejecting the most plausible figments of our imagination" (Merleau-Ponty, 2002, s. xi).

Verda er difor ikkje eit objekt eg har i mi varetekt. Merleau-Ponty framhever malaren Cezanne sitt arbeid for å kome fram til perspektiviske og perseptiviske poeng i høve til dette. Cezanne ville oppheve skiljet mellom innhald om omriss, og Merleau-Ponty diskuterer kor vidt ein kan hevde at der er noko skilje mellom form og innhald, fram- og bakgrunn. At der, uansett kor detaljert ein går inn i det, er overgangar, ingen distinkte og avgrensa skiljer. Medvitet når ut mot verda frå kroppen, og såleis er det uklart kvar kroppen sluttar og verda byrjar. Som når den blinde ikkje tenkjer over at han brukar stokken til å ta på jorda, fordi stokken har blitt ei forlenging av kroppen som han føler seg fram med (Knudsen, 2005).

Merleau-Ponty (2010) hevdar at det ein klassisk landskapsmalar gjengir på lerretet er eit kompromiss med mange perspektiv, at det er slik ein "forventar" at eit landskap skal sjå ut, med "riktige" perspektiv, og ikkje slik ein opplever det der og då. Dette er jo også problemet

med å skulle gjengi røynda, at den endrar seg heile tida, og malaren flyttar heile tida både kroppen og blikket sitt, slik at det aldri blir noko 1:1 representasjon. Han myser og måler forholda mellom objekta opp mot blyanten, alt er i ein ”korrekt målestokk”, sjølv om det ikkje naudsynt er det han ser (Merleau-Ponty, 2010). Vi er difor aldri i stand til å ”vite” alle sanseintrykka kroppen registrerer i denne prosessen, som når eg observerar og filmar Lars og dei andre stabbarane. Men kroppsubjektet veit likevel, fordi den er medviten. Og det er det som er så uoverkomeleg å tenkje på, at kroppen kan så mykje som vi ikkje er i stand til å artikulere. Merleau-Ponty vil at vi skal gjenoppdage ”the world of perception”, som er verda som vi persiperer den. Og det meiner han vi må gjere ved hjelp av moderne kunst og filosofi.

Merleau-Ponty hevda nemleg at ”sunn fornuft” kan leie oss til å oversjå fenomenet av den persiperte verda. For å gjenoppdage og artikulere den persiperte verda, må vi på ein eller annan måte få tilgang til eit annleis blikk på erfaring, og dette er i følge han, det moderne kunst og fenomenologisk filosofi gjer mogleg (Merleau-Ponty, 2010). Eg bestemmer ikkje over verda og korleis stabbarane er i den, slik malaren Cezanne heller ikkje kunne bestemme korleis verda han malte var. Og det var han klar over, slik eg også må vere klar over når eg skildrar og tolkar stabbarane sine taktile erfaringar. Det var difor Cezanne var så iherdig i arbeide med å finne maleriske overgangar mellom form og innhald, mellom alt det som var innanfor persepsjonsfeltet hans. For han skjønna at verda ikkje er avgrensa og innramma. Den er full av nyansar, den er dynamisk og i rørsle heile tida. Akkurat som eg er det, og i alle fall stabbarane. Kvar enkelt av dei er unike, med sine erfaringsbakgrunnar, og med sine ibuande intensjonar, difor må eg tolke dei med varsemd, og audmjuke. Fellestrekk er at dei forstår seg sjølve og verda gjennom sanselege førrefleksive erfaringar, og det er særleg dei taktile denne studia altså vil framheve. Verda eg er, og verda stabbarane er i, er såleis den naturlege omgjevnaden av, og feltet for, alle tankane og alle persepsjonane vi har. Merleau-Ponty snakkar ikkje om noko indre menneske (2002, s. xii). Mennesket er i verda, og berre *i verda* kjenner eg meg sjølv. Mennesket eksisterer ikkje utan ei verd, og det er denne kroppslege væren-i-verda han ser på som utgangspunktet for eksistens (Østerberg, 1994, s. viii). ”The world is not what I think, but what I live through. I am open to the world, I have no doubt that I am in communication with it, but I do not possess it; it is inexhaustible” (Merleau-Ponty, 2002, s. xix). Verda er utømeleg, og eg eig den ikkje, men eg er avhengig av den fordi eg kommuniserer med den og lever gjennom den.

Merleau-Ponty meiner altså at objektet og medvitet er sameina i det fenomenale feltet, og at objektet er verkeleg slik det umiddelbart syner seg i persepsjonen (Knudsen, 2005). Ikkje forklaringa av den, eller det vi trur eller "forventar" at det er. Dette umiddelbare er den førrefleksive erfaringa som han vil at vi skal erkjenne som fundamentet for å forstå verda på, slik det vart nemnt innleiingsvis i dette kapittelet. Det umiddelbare i persepsjonen inneheld meir enn vi med ord og tankar kan oppfatte og formulere, men det er det som er røynda. Det er *i det* at objektet, det vi persiperer, er verkeleg for oss, at eg kroppsleg kan gripe det, fordi eg er til stades i verda. Han seier at eg ikkje kan gripe einskapen/heilskapen (unity) i objektet utan mediering av kroppsleg erfaring (Merleau-Ponty, 2002, s. 235). Det vil seie at *eitt* perspektiv på objektet, ikkje fortel meg heilskapen i det. Ei skisse over eit landskap i fugleperspektiv, er ein redusert representasjon og ei forenkling av røynda. Det betyr difor at berre ved å oppleve landskapet sjølv, kroppsleg, ved å sanseleg vere i verda, kan eg klare å gripe objektet fullstendig. Difor er empirien i denne studia eit vesentleg erfaringspunkt for at eg som formidlar, skal kunne gripe ei slik fullstendigheit, og på den måten ha ei kroppsleg erfaring å formidle ut ifrå. Slik opplever eg også at Merleau-Ponty sin filosofi er *ei kroppsfenomenologisk erfaring* for meg. Han skildrar ei ureduserbar verd, ureduserbare erfaringar gjennom utvalte ord, som han sjølv også påpeikar ikkje kan gripe fylde av den verda han vil setje ord på. Likevel, og kanskje trass i det, opplever eg på eitt eller anna vis, at eg har ei forståing, ei kroppsleg erfaring, av det han vil formidle. Slik har filosofien hans manifestert seg som ei førrefleksiv erfaring i meg. For den formidlar noko sansbart som eg ikkje klarer å skildre med ord. Og det er kanskje den erfaringa denne avhandlinga også forsøker å setje ord på gjennom å skildre erfaringane eg har av taktile erfaringar hos stabbarar.

3.5 Sansing som sameksistens

I naturvitskapleg tenking har ein tradisjon for å sjå på sansing og persepsjon uavhengig av kvarandre. Der blir sansing, i følge Moe (2009), brukt om den fysiske kontakta mellom sanseorgan og omverda, og dei nevrofysiologiske prosessane som skjer på bakgrunn av sanseimpulsar. Sansing går føre seg inni den som sansar, men *blir til* i kroppen sitt møte med omgjevnadane. Persepsjon har derimot med *kva* personen sansar og korleis sanseintrykka blir oppfatta. I fenomenologisk tenking forstår ein persepsjon som *selektiv*, fordi vi ikkje tek inn alt rundt oss. Det vil seie at når merksemda bli retta mot noko, er det andre forhold som

blir valt bort. Fenomenologisk sett er det ikkje sanseinntrykka som blir erkjent, men gjenstandar, og slik oppfattar ein det som blir sansa som ein heilskap (Moe, 2009). Slik er sanseinntrykka umoglege å oppfatte med tanken, men med kroppen, i følgje Merleau-Ponty. Persepsjon har slik sett ei retning, eller ei ”vag dragning” mot det sansbare, som Merleau-Ponty kallar det (2002, s. 248). Så der er noko i sanseinntrykka som i sum gjer at vi dragast mot noko. Dette er også ein del av det situerte i persepsjon. Og det har med sanseinntrykka våre å gjere, fordi denne vage dragninga skjer på bakgrunn av tidlegare sanseerfaringar, som blir konstituerte av desse inntrykka. Eg *er* slik ei erfaring. Som nemnt i avsnitt 2. 4, seier Merleau-Ponty at ”dersom persepsjon ikkje først og fremst plasserar eit kunnskapsobjekt, men er ein intensjon med heile væren vår, er dei modalitetar for eit ”før-objektivt syn som er det vi kallar for væren-i-verda” (2002, s. 92, mi oversetjing). Ein førobjectiv og meiningsberande persepsjon er altså fundamentet for væren-i-verda i Merleau-Ponty sin persepsjonsfenomenologi. Og sansing er grunnlaget for persepsjon. ”Sansinga er ikkje erfart. Faktisk er det reine inntrykket berre oppfatta og ikkje følt” (Merleau-Ponty, 2002, note s. 43, mi oversetjing).

Sansing inneber inntrykk, men Merleau-Ponty seier at han gir opp eit kvart forsøk på å definere sansing som reint inntrykk. Han hevdar heller at å sjå er å ha fargar eller lys, å høyre er å ha lydar; og *å sanse er å ha kvalitetar* (Merleau-Ponty, 2002, s. 5). Det er ein tilstand med retning, slik Lars rettar seg mot den oransje ballongen. Kroppen hans opnar seg opp mot verda og ballongen, og får kjennskap om ei ytre verd, og det som finst i den, gjennom sansane. Såleis får sansing og persepsjon ei grunnleggjande betydning for kroppsubjektet si forståing av verda. Ballongen som han leikar med, er ein interessant taktil gjenstand, og den inviterer ”automatisk” til taktile erfaringsgjeringar fordi han blir dregen mot kvalitetane den har. For meg er det fasongen, fargen, luftigheita, dei flyktige og ukontrollerbare rørslene i den, som ser ut til å vekke spontan interesse. Kanskje er det mange av dei same kvalitetane Lars også blir tiltrekt av, det kan eg ikkje vite for sikkert. Det eg ser, og erfarer, er at han opnar seg opp mot ballongen og det sansbare i den. Han veit truleg ikkje enno at den plutselig kan sprekke og gi enda større smell. Han er uredd, og han kjæler, masserar, knip, dreg og smell. Han får rom til å utforske og kjenne på ulike taktile kvalitetar ved ballongen. Når han stikk fingrane inn i den, spenner eg meg litt fordi eg veit at den når som helst kan sprekke. Det prøver eg å unngå å vise, slik at Lars får halde fram med dei taktile sansingane han gjer. Ballongen sine kvalitetar er ikkje berre taktile, men i akkurat denne sekvensen er det tydeleg at det er dei som er dei mest interessante også for han. Fleksibiliteten i overflata, det glatte

som gjer at han må ta ekstra tak for å fange ballongen. Den blaute tutten utan ”spent luftig innhald”, som er ein glatt, kanskje kald og merkeleg tøyeleg dings. Kvifor ikkje dra i den? Og det gjer Lars. Kva er det ved den som inviterar han til å drage i den? Merleau-Ponty ville kanskje sagt at det ikkje treng å forklarast noko ut over det at han her har ei dragning mot det sansbare i den. Kva er det sansbare i ballongen? I det objektive rom kan ein kanskje seie at er fargen og forma. Dei er dei umiddelbare sansbare kvalitetane som dei fleste kan vere einige om han blir dregen mot ballongen, kanskje han ikkje fekk tak i den med det første, og erfarte at når han kom forsiktig borti den rørte den seg utan at han hadde gjort noko innsats for det. Den er lett å flytte på. Den rommar potensielle handlingar, og gjer den tiltrekkjande for ein liten kropp fordi det skal så lite til for å flytte på den. Det skal så lite til for å få kroppen i meningsfull rørsle i samhandling med den. Den veg ingenting, den er lett å gripe, sjølv om den ikkje ser slik ut i den glatte overflata. Den er opak og ser ut som ei stengt og hard form. Og så er den ikkje det! Den er jo elastisk og tøyeleg, og det er kanskje det han har taktile erfaringar av etter kvart. Og det gjer at han blir meir og meir ivrig etter å få tak på kva denne oransje avlange forma med ein tutt er for noko rart og spanande. Det er ein variasjon i materialiteten, i dei taktile materielle kvalitetane.

Merleau-Ponty (2002) seier at sansing ikkje er ”ein tenkar” som merkar seg kvalitet. Det er *ei kraft* som er født inn i, og simultan til, eit visst eksistensielt miljø, eller er synkronisert med det. Slik som Lars synkroniserer seg med omgjevnadane sine, og der ballongen er hovuddragninga. Tilhøvet mellom den sansande og det sansbare er samanliknbare med relasjonane mellom den sovande og søvnen: søvnen kjem når ei viss type frivilleg haldning plutsleg tek i mot stadfestinga frå utsida som den venta på (Merleau-Ponty, 2002, s. 245-246). Som når Lars blir merksam på ballongen og byrjar å sanse den. Kroppssubjektet hans har såleis ei eiga kraft som fører det inn i ein tilstand der det er ope for inntrykk, og ut ifrå det sansar det som gir meining, som å smelle med tutten, kjæle med ballongen og respondere på det som skjer då.

3.5.1 *Sansinga er retta mot noko*

“..the sensible (...) is nothing other than a certain way of being in the world suggested to us from some point in space, and seized and acted upon by our body, provided that it is capable of doing so, so that sensation is literally a form of communion” (Merleau-Ponty, 2002, s. 246).

Merleau-Ponty seier at det sansbare har betydning, ein verdi han hevdar intellektualismen utelet. I kroppsfenomenologien har sansinga i seg sjølv ikkje betydning, men ei retning mot noko som potensielt kan bli betydningfullt i det sansbare. Intellektualismen seier at sansing og persepsjon berre kan spesifiserast og eksistere for meg ved å vere sansinga eller persepsjonen av noko. Merleau-Ponty brukar sansinga av raud og blå, og persepsjonen av eit bord eller ein stol som døme på denne oppfatninga. Poenget han då vil fram til er at blå og raud ikkje er “those uncommunicable experiences which are mine when I coincide with”, og at bordet eller stolen heller ikkje er “short-lived appearances which are dependent on my gaze” (Merleau-Ponty, 2002, s. 246). I følgje han blir desse objekta, i intellektualistisk forstand, bestemt som eit identifiserbart vesen berre gjennom “a whole open series of possible experiences, and exists only for a subject who carries out this identification” (Merleau-Ponty 2002, s. 246). I følgje dette, er *væren* (being) berre er tilgjengeleg for den som er i stand til å ta eit steg ut av den og stå fullstendig utanfor den. Og såleis er det, for intellektualismen, sinnet (mind) som blir subjektet for persepsjon og ikkje kroppen, som Merleau-Ponty meiner. Å seie at det er meg sjølv som førestiller meg sjølv som situert i ein kropp og utstyrt med fem sansar er heilt klart berre ei verbal løysing, meiner han. Vi må plassere “betydningar” tilbake i objektivverda, og frigjere subjektivitet som eit uløyseleg samband med kroppen. Det gjer vi når vi definerar sansing som sameksistens eller kommunion. Sansinga av blå er ikkje kunnskapen eller plasseringa av ein særskilt eigenskap gjennom alle erfaringane eg har av den, som den geometriske sirkelen er den same i Tokyo og Paris (Merleau-Ponty, 2002, s. 248). Merleau-Ponty hevdar difor at sansinga i all sannsynlegheit er intensjonal. Det betyr at den ikkje kviler i-seg-sjølv slik som ein ting gjer, men at den har retning og betydning utanfor seg sjølv. Det den rettar seg mot, blir tankelaust gjenkjent gjennom at kroppen til Lars har kjennskap til det, på ein eller annan måte. Sansing er intensjonal fordi han i det sansbare kjenner at ei viss eksistensrytme blir vidareført. Der er ein kontinuitet i det. Ved at han følgjer dette hintet og “stel” frå eksistensforma som slik melder seg til han, blir han ført inn i ein relasjon med eit eksistensielt vesen, ballongen. Om det så er for å opne seg sjølv til det eller det er for å stenge seg sjølv ute frå det. Viss det sirkulerar ein viss eksistensmodus rundt

kvalitetane i ballongen, er det fordi Lars, som sansande subjekt, ikkje plasserar dei som objekt, men går inn i ein sympatisk relasjon med dei, og gjer kvalitetane sine egne. Sansen og det sansbare står ikkje i forhold til kvarandre som to gjensidig eksterne termar, og sansing er ikkje ein invasjon av sansen av det sansbare. Det er blikket mitt som er motståande til forma på objektet, eller blikket mitt som parar seg med fargar, og handa mi med hardheit og mjukleik, og i denne transaksjonen mellom subjektet for sansing og det sansbare kan ein ikkje påstå at den eine handlar medan den andre er lid av handling, eller at ein overdrar betyding på den andre (Merleau-Ponty, 2002). Det handlar om ei haldning. Og noko som skjer mellom den som persiperar og det persepsjonen dragast mot. Altså ei haldning mot noko med ”vag dragning”. Det betyr at eg må finne innstillinga som vil gi kroppen dei midlane som trengst for å bli bestemt på å vise seg som til dømes blå; eg må finne svaret på eit spørsmål som ikkje er tydeleg uttrykt. Og likevel gjer eg det berre når eg blir invitert til det, for innstillinga mi er aldri nok for å verkeleg få meg til å sjå blått. Det sansbare gir meg tilbake det eg lånte til det, men dette er berre det eg tok frå det i første omgang. Det er altså eit vekselspel. Medan eg tenkjer på det blå i skya, blir eg ikkje stilt overfor det som eit ukosmisk subjekt, seier Merleau-Ponty. Eg eig det ikkje i tanken, eller spreiar ut ein slags idè om blå mot det som kan avsløre løyndomen i det. Eg forlet meg sjølv til det og dykkar inn i dette mysteriet, som ”tenkjer seg sjølv innanfor meg” (Merleau-Ponty, 2002, s. 249). Eg er skya slik det er drege saman og sameina, og medan den byrjar å eksistere for seg sjølv blir medvitet mitt metta med dette uavgrensa blåe. Men ein kan svare at skya ikkje er sinnet, og der er inga fornuft i å seie at den eksisterar for seg sjølv (Merleau-Ponty, 2002). Det er ein dynamisk *sameksistens*. Det persiperte feltet tek ikkje inn rein væren. Teke akkurat som *eg* ser det, er det ein augneblink av den individuelle historia mi. Sidan sansing er ein rekonstitusjon, føreset det i meg ei avleiring frå ei tidlegare konstituering, slik at eg, som eit sansande subjekt, er ein gøymestad som er lagra med naturlege krefter som eg er den første til å bli fylt med undring av.

Lat oss no ta ei kort oppsummering av det som har kome fram så langt. Merleau-Ponty si erfaringstype handlar meir om den umiddelbare sansinga i å vere ei erfaring, meir enn å gjere ei erfaring, som Dewey la vekt på. Byrjar vi å få svar på korleis stabbarane brukar den taktile sansen for å gjere seg kjent med seg sjølve og verda? Det byrjar å få ei forståing av, er at gjennom alle sansingane sine er Lars eit kroppsleg medvit som er klar over dei alle saman, *før* han får sett ord på dei. Han dragast intensjonalt mot det sansbart taktile i ballongen når hendene hans utforskar den. Fingrane kjæler med ballongen, og han er i erfaringa i ein dynamisk *sameksistens*. Han dykkar med det inn i eit sansemessig mysterium der orda mine

ikkje strekk til når eg forsøker å skildre kva det inneber. Men kroppen hans hugsar likevel, fordi den er eit medvit som kjenner til alle dei tidlegare taktile sansingane hans. Dei utgjer slik ein del av den sansemessige erfaringsvevnaden som han handlar ut ifrå.

Vidare skal vi sjå at det taktile i Lars sine sanseerfaringar har eit kroppsleg perspektiv, og at sanseerfaringane hans er romlege. Fordi eg også er ein kropp, vil dette følgjeleg vise seg også å påverke observasjonane mine.

3.6 Sanseerfaring

Når sansing er å ha kvalitetar, og ein sameksistens, kva er då erfaringa av sansinga? Som nemnt i avsnitt 3.3 seier Merleau-Ponty at vi vi *er* ei erfaring, ved å vere eit kroppsleg medvit. Kva plass har sanseerfaring i dette?

”Sense experience, on the other hand, invests the quality with vital value, grasping it first in its meaning for us, for that heavy mass which is our body, whence it becomes about that it always involves a reference to the body” (Merleau-ponty, 2002, s. 61).

Han set sanseerfaring opp mot ein rein *quale*², som vil bli gitt til oss berre viss verda var noko vi står utanfor og ser på og kroppen ein mekanisme som eit eller anna objektivt sinn gjorde kjent for seg sjølv. Han trekkjer igjen fram kvalitet som eit sentralt aspekt ved sanseerfaring, og koplar det opp mot ein vital verdi. Ein verdi som er avgjerande for den umiddelbare meininga erfaringa har for oss, som kroppar. Det betyr at kroppen vår, som er ei erfaring, alltid er ein referanse for verdien sanseerfaringa har. Verdien av å vere i ei sanseerfaring er difor avgjerande av det kroppen er ved å vere eit medvit. Det avgjerande for ei meningsfull sanseerfaring er difor at den har vital verdi.

² **Quale:** 1) ein eigenskap (som raudheit) som blir betrakta skilt frå tingen som har eigenskapen. 2) ein eigenskap slik den er erfart skilt frå ei kvar kopling den kan ha i eit fysisk objekt (<http://www.merriam-webster.com/dictionary/quale>)

3.6.1 *Sanseerfaring og intellekt*

Eg seier at augo mine ser, at handa mi berører, at foten verkjer, men desse naive uttrykka gjer ikkje greie for den *sanne erfaringa mi*. Dei gir meg allereie ei *tolking* av den erfaringa som skiljer den frå det opphavlege subjektet sitt. Fordi eg veit at lyset treff augo mine, at kontakt blir gjort med huda mi, at skoen min gjer foten min vondt, distribuerar eg persepsjonar gjennom kroppen min som verkeleg høyrer til sjela mi, og plasserar persepsjon inn i dei tinga som blir persipert. Men dette er berre det romlege og temporære ”sporet” som står attende etter desse medvitshandlingane. Viss eg ser på dei frå innsida, finn eg ein enkel, ulokalisert kunnskap, ei enkel udeleg sjel, og der er ikkje noko slik skilnad mellom å tenkje og å persipere som der er mellom å sjå og å høyre. Merleau-Ponty sit poeng er at persepsjon og tenking uløyeleg er bunde saman. At persepsjon er grunnlaget for tenkinga, og at vi ikkje har noko å tenke om utan persepsjon. For vi kan ikkje ha noka oppfatning av verda med mindre der er sansing og sanseerfaringar. Sansing og sanseerfaringar skjer kontinuerleg, og det er slik vi *er* erfaringar, fordi erfaringane er meir av oss enn det vi er i stand til å forklare.

Kvar gong eg erfarer ei sansing, føler eg at det ikkje berre vedkjem mitt eige vesen, det eine eg er ansvarleg for og som eg tek avgjersler for, men eit anna sjølv som allereie tangerar verda, som allereie er open for nokre av aspekta av den og som er synkronisert med dei. Merleau-Ponty skiljer her mellom intellektuelt medvit og sansemessig medvit ved å skilje det vi kan *bestemme* intellektuelt for å skape ein situasjon, og det som *uttrykkjer* ein gitt situasjon i persepsjon. Eg kan sjå blått fordi eg er *sensitiv* for fargar, medan eg er ein matematikar fordi eg har *bestemt* meg for å vere ein. Eg kan difor ikkje seie at eg ser ikkje blått i same forstand som eg seier at eg bestemmer meg for hengi livet mitt til matematikk. Så for å presist gjengi den perseptuelle erfaringa, burde eg difor seie at *den* persiperar i meg, og ikkje at *eg* persiperar (Merleau-Ponty, 2002, s. 250). Lars er både *ei* erfaring, og *i ei* erfaring der han held på med ballongen. Sanseerfaringa han er i *med* ballongen, investerar dei taktile kvalitetane med avgjerande meningsfull verdi for han. Sansingane er intensjonale fordi dei har ei dragning mot sansbare kvalitetar, ”a certain rhythm of existence” (Merleau-Ponty, 2002, s. 248), som ut ifrå denne studia sitt fokus hovudsakleg ser ut til å vere taktile. Den taktile erfaringa er ikkje reint taktil, men den tilhøyrer eit perseptuelt felt med ein tilhøyrande modalitet, der dei taktile sansbare og meningsfulle kvalitetane er hovuddragninga for kroppssubjektet.

Merleau-Ponty seier at mellom sansinga mi og meg sjølv er det alltid er ein tjukkeleik av noko opphavleg (primal acquisition) som hindrar erfaringa mi i å vere klar over seg sjølv. Her kjem han inn på det førrefleksive ved sanseerfaringa. Vidare seier han: "I experience the sensation as a modality of a general existence, one already destined for a physical world and which runs through me without my being the cause of it" (Merleau-Ponty, 2002, s. 251). I dei taktile sansingane til Lars i ballongsekvensen, er der difor eit slags "medvitshinder", som gjer at den taktile erfaringa av dei ikkje erkjenner seg sjølv som ei erfaring. Erfaringa av dei taktile sansingane er ein taktil eksistensmodalitet som strøymar gjennom Lars, der den er bestemt i den konkrete verda hans utan at han sjølv er årsaka til den. Det Merleau-Ponty hevdar her er at sanseerfaringane våre er ulike modalitetar for eksistensen vår. I forlenginga av det, vil det i denne studia vere naturleg å påpeike at dette i særleg grad gjeld for stabbarane, sidan dei ikkje uttrykkjer seg særleg verbalt. For stabbarane er det sanseerfaringane, og ikkje intellektet, som er deira hovudgrunnlag for å uttrykke seg på, og slik også forstå seg sjølve, verda på. Ei utforsking av stabbaren sine taktile sansingar gir difor ein særleg tilgang til dette eksistensielle uttrykket.

Å seie at eg har eit visuelt felt er å seie at på grunn av posisjonen min, har eg tilgang til og ei opning mot eit system av værer (beings), synlege værer, og at desse er tilgjengelege for blikket mitt i kraft av ei slags opphavleg kontrakt og gjennom ei gåve frå naturen, utan innsats frå meg; der det slik følgjer at syn er førpersonleg. Det følgjer samstundes at feltet alltid er avgrensa, og at det rundt det eg ser på der og då er spreidd ein horisont av ting som ikkje er sett, eller som til og med er usynlege. Syn er ein tanke som er underordna eit visst felt, og dette er det som er kalla ein sans. Vidare skriv han: Når eg seier at eg har sansar og at dei gir meg tilgang til verda, blandar eg ikkje saman kausal tenking og refleksjon. Då uttrykkjer eg berre denne sanninga som tvingar seg på refleksjon teke som eit heile: at eg er i stand til, ved å vere av same natur som verda, å oppdage ein sans i visse aspekt ved eksistensen min, utan at eg sjølv utrustar dei med det gjennom ein kvar konstituerande operasjon (Merleau-Ponty, 2002). Det vil seie at eg både må tillate meg sjølv å eksistere utan å heile tida skulle definere kva sansingar eg gjer, men også at eg tillet meg sjølv å bruke refleksjon til å forsøke å uttrykkje sanninga i det at eg har sansar. Eg kjenner att sansingar og sansar, fordi eg kroppsleg er ein del av verda. Men det betyr ikkje at eit kvart verbalt uttrykk av dei kan forklare dei fullt ut. Til det blir uttrykket utilstrekkeleg.

"From the moment that experience – that is – the opening on to our de facto world – is recognized as the beginning of knowledge, there is no longer any way of distinguishing a level of a priori truths and one of factual ones, what the world must necessarily be and what it actually is (Merleau-Ponty, 2002, s. 256).

Det betyr at kunnskapen min om verda, og difor det som kjem fram i denne studia, røter seg i sanseerfaringane mine. Det er der sanninga mi om den verda eg kjenner til har byrja. Der er sansane og verda, i ein intensjonal konstitusjon. Kroppen, sansane og verda er i lag heile tida. Det er difor vi må opne opp for at det er i denne konstitusjonen at verdskunnskapen vår startar. Der er det heller ikkje mogleg å skilje eit "førsant" og "ettersant" nivå. Såleis smeltar det ontologiske og det epistemologiske saman. Det er der Lars byrjar forståinga av verda, og det er også der kunnskapen hans om den byrjar. Følgjene av det er då faktisk likevel at det blir ei a priori sanning, ei førsanning, noko vi tek for sant uavhengig av erfaringa av den. Fordi det, for meg som observerande, ser ut til at Lars i stor grad brukar tida si på å ta på og blir teken på av det som er i verda med han, er det også grunn til å anta at det er slik han er taktilt i verda.

3.7 Sansing er romleg

Ei sansing ville ikkje vere ei sansing i det heile viss det ikkje var ei sansing av noko og "ting" i generell forstand. Til dømes står spesifikke kvalitetar ut frå den teksturlause inntrykksmassen berre viss inntrykka blir sette i perspektiv og koordinert av rom. Som til dømes ballongen, og Lars i høve til den og resten av livsverda hans. Såleis er alle sansar romlege viss dei har som hensikt å gi oss tilgang til ei form eller ei anna vesensform. Og, av same grunn, må dei alle opne opp mot det same rommet, elles ville dei sensoriske vesena som rommet fører oss inn i kommunikasjon med, eksistere berre for den relevante sansen – som spøkelse som berre viser seg om natta. Dei ville då mangle fullstendigheit for væren, og vi ville ikkje kunne vere fullstendig medvitne på dei, det vil seie plassere dei som sanne vesen (Merleau-Ponty, 2002, s. 252).

Merleau-Ponty fortel oss at ei kvar sansing er *romleg*, og at det er den opphavlege kontakta med væren. Det romlege ved sansing er føresetnaden Lars har for ein eksistens der dei

sansbare punkta, som sameksistensen av sansande og sansbar, i seg sjølv konstituerer ei setting for sameksistens. Med andre ord, eit rom.

Fordi vi a priori seier at det ikkje er mogleg å skilje eit ”førsant” og ”ettersant”, seier vi med det a priori at ingen sansingar er atomiske. Alle sanseerfaringar føreset heller eit særskilt felt, følgeleg *sameksistens*, seier Merleau-Ponty (2002) Sameksistensen er slik avhengig av rom, og ut ifrå dette kan ein konkludere med at ein blind mann har erfaringa av rom, sjølv om han ikkje kan sjå. Han har likevel persipert eit sameksisterande felt. Men desse a priori sanningane kjem ikkje fram til noko anna enn å gjere eit faktum eksplisitt, i følge Merleau-Ponty. Og det er at sanseerfaring er føresetnaden for eksistens. Såleis er sameininga og mangfaldet i sansane sanningar på like linjer.

3.7.1 Å ta i rommet

Merleau-Ponty hevdar det et ville vere motseiande å antyde at berøringssansen ikkje har romlegheit, sidan det er umogleg å ta på utan å ta i rommet, fordi erfaringa vår er erfaringa vår av ei verd. Han seier at sansing som det blir brukt av erfaring, ikkje er nokon uverksam substans eller abstrakt augneblink. Sanseerfaringa er ei av kontaktoverflatene med væren. Ein medvitsstruktur. Og i staden for eitt enkelt rom, som det universelle forholdet for alle kvalitetar, har vi med ei kvar av kvalitetane, ein særskilt måte å vere i rom på og, på ein måte, av å lage rom. Det er difor verken motseiande eller umogleg at ein kvar sans burde konstituere ei lita verd innanfor den store. Det er til og med i kraft av særeigenskapen i den, at det er naudsynt for heilskapen og at den opnar opp heilet. Sansingar, kvalitetar og rom er dermed nokre av berebjelkane for sanseerfaringa. Sansingar av kvalitetar legg såleis grunnlag for særskilte måtar å vere i rom på, og dei er handlingsretta, ingen ”uverksam substans”. Som rommet og handlingane til Lars med ballongsmellinga.

Merleau-Ponty følgjer opp dette ved å seie at kvart sanseorgan eksplorerar objektet på sin eigen måte. Det er agenten for ei viss type syntese, men i mangel på evne til å reservere ordet rom for den visuelle syntesa, kan vi ikkje frårøve romlegheit, i forstand av eit grep på sameksistens, frå berøringssansen. Huda til Lars, som sanseorgan, brukar difor dei sansingane og dei motoriske kreftene den treng for å utforske ballongen, og for å humpe seg framover.

Merleau-Ponty går gjennom ulike pasienttilfeller som manglar synssansen, og som har fått den att gjennom operasjon. I samband med dette, hevdar han at der er eit rom så strengt taktilt at artikulasjonane av det ikkje vil, og aldri vil vere synonyme med dei av visuelt rom.

Det er to ulike erfaringar av rom. Faktum at, til dømes, berøring simultant ikkje kan dekkje meir enn ei lita mengde rom – det av kroppen og av instrumenta til kroppen – påverkar ikkje berre presentasjonen av taktilt rom, men endrar også betydninga av det. Merleau-Ponty konkluderer omsider med at det taktile feltet aldri har fylde (fullness) som det visuelle, og at det taktile objektet såleis aldri er fullstendig tilstades i kvar av delane sine som i tilfellet er med det visuelle objektet, kort sagt er det å ta på ikkje det same som å sjå. Det han meiner er at det ”reint” visuelle feltet dekkjer såleis meir enn det reint ”taktile”. Det reint taktile er konkret og fysisk, medan det visuelle har meir abstrakte kvalitetar over seg i høve til erfaringa av rom. Merleau-Ponty seier at den blinde si verd er ulik frå den som kan sjå si verd. Ikkje berre gjennom mengda materiale tilgjengeleg, med også gjennom strukturen på det heile. I måten livet får betydning på, er der er ein generell erstatningsfunksjon som gir oss høve til å få tilgang til den abstrakte betydninga av erfaringar som vi aldri har hatt, som til dømes å snakke om det vi ikkje har sett. I organismen, gir dei gjenopptekne funksjonane berre *inntrykk* av total restitusjon. På same måte sørgar ikkje intelligensen for meir enn tilsynelatande kommunikasjon mellom ulike erfaringar. Syntesa av visuelle og taktile verder i personen født blind, og den opererte, konstitusjonen av ei intersensorisk verd, må difor utførast i domenet av sansing i seg sjølv. Det er fordi betydingsfelleskapet mellom dei to erfaringane er inadequate til å sørge for at dei blir sameina i ei enkelt erfaring.

Sansane er distinkte frå kvarandre og distinkte frå fornuft og tanke, i den grad kvar av dei får fram ein struktur av væren som aldri kan transponerast eksakt. Han meiner vi kan hevde dette fordi vi har ”rejected any formalism of consciousness, and made the body the subject of perception”(Merleau-Ponty, 2002, s. 261). Dette kan vi erkjenne utan å truge sameininga av sansane, meiner Merleau-Ponty. For sansane kommuniserer med kvarandre. Musikk er ikkje synleg i rom, men det beleirar, underminerar og rokkar ved rommet. Dei to romma (det med og det utan musikk) er skiljelege berre mot bakgrunnen av *ei felles verd*, og kan konkurrere med kvarandre berre fordi dei begge gjer krav på total væren. Dei er sameina i den augneblinken dei krasjar. Viss eg prøvar å stenge meg sjølv ute frå ein av sansane mine, og til dømes projiserar meg sjølv heilt inn i augo mine, og forlet meg sjølv til det blåe i skya, blir eg snart uvar på at eg stirrar og, slik som eg strevar for å gjere meg sjølv til syn, og berre syn, stoppar skya å vere ein ”visuell persepsjon”, og blir verda mi i denne augneblinken (Merleau-Ponty, 2002, s. 262). Ei sanseerfaring er sameksistens fordi den set det kroppslege medvitet i kontakt med den vitale kommunien mellom sansing og det sansbare. I følgje Merleau-Ponty er der ein fornuft i å seie ”at eg ser lydar eller høyrer fargar så lenge syn eller hørsle

ikkje berre er eigenskapen av ein opak quale, men erfaringa av ein eksistensmodalitet, synkroniseringa av kroppen min med den, og problemet med former for synestetiske erfaringar byrjar å bli sett på som løyste viss erfaringa av kvalitet er som ein viss rørslemodus eller ei form for føring” (Merleau-Ponty, 2002, s. 272, mi oversetjing).

No har vi sett at sanseerfaring er ein konstitusjon av det sansbare, sansane og rom. Korleis brukar Lars den taktile sansen for å gjere seg kjent med seg sjølv og verda? Han brukar den i sanseerfaring. Både han sjølv og verda byrjar her. Det er i sanseerfaringa han finn retning for eksistensgrunnlaget sitt. Og store delar av sanseerfaringane til stabbarane er prega av ei utstrakt taktil omgang med verda.

3.8 Kroppsleg rom

Når baken og føtene til Lars kviler på golvet, saman med stolar, meiner Merleau-Ponty at ikkje skal seie at dei er *ved sidan* av stolane slik som stolane er ved sidan av bordet. Omriset av kroppen hans er ei grense som vanlege romlege tilhøve ikkje kryssar. Dette er, i følge Merleau-Ponty, fordi kroppsdelane hans er samordna ”in a peculiar way” (2002, s. 112). For dei er ikkje spreidd ut side om side, men dei overlappar kvarandre. Handa mi, til dømes, er ikkje ei samling av punkt, ei heller er heile kroppen min ein montasje av organ hulter til bulter i rom. Lars er i udelt eigarskap av kroppen, og veit kvar alle lemmar er gjennom eit kroppsskjema der dei alle er inkludert. ”...a total awareness of my posture in the intersensory world, a ”form”..” (Merleau-Ponty, 2002, s. 114).

Merleau-Ponty meiner vi kan seie er at kroppen er ei form, fordi samanlikna med mosaikken av ein fysisk-kjemisk kropp, er fenomenet *ei form* ein ny type eksistens. Kroppsskjemaet er dynamisk, og det betyr, i følge han, at Lars viser seg for han som ei haldning retta mot ei viss eksisterande eller mogleg oppgåve. Romlegheita viser seg for han ikkje berre som ei ei posisjonsromlegheit, men ei *situsjonsromlegheit*. Når ein påfører ordet ”her” til kroppen hans, refererer det ikkje til ein bestemt posisjon i relasjon til andre posisjonar eller til eksterne koordinatar, men nedlegginga av dei første koordinatane, forankringa, av den aktive kroppen i eit objekt; situasjonen kroppen hans er i i møtet med oppgåvene sine. Å humpe seg framover, og å smelle med ballongen.

Kroppssleg rom kan skiljast frå eksternt rom, og det innhyllar delane sine i staden for å spreie dei ut, fordi det er som mørkret ein treng i teatret for å synleggjere framsyninga. Viss sin kropp er ei form og viss der framføre den er viktige figurar mot uviktige bakgrunnar, viser dette seg i eigenskap av at den er polarisert av oppgåvene sine, av eksistensen sin mot dei, av at det samlar seg saman i seg sjølv i søk etter måla sine; at kroppsskjemaet er endeleg ein måte å statuere at kroppen hans er ”i verda” (Merleau-Ponty, 2002, s. 115). Tilhøvet mellom dei to romma ville difor vere som følgjande: så snart eg prøvar å påstå kroppssleg rom eller gi den ei meining, finn eg ikkje noko anna i den enn forståeleg rom. Men samstundes er dette forståeleg rommet ikkje ekstrahert frå orientert rom. Det er berre den eksplisitte versjonen av den, og som når det er skilt frå rota si ikkje har noko meining i det heile teke.

”..it is clearly in action that the spatiality of our body is brought into being, and an analysis of one’s own movement should enable us to arrive at a better understanding of it” (Merleau-Ponty, 2002, s. 117).

Der ville ikkje vere noko rom i det heile for Lars viss han ikkje hadde hatt ein kropp. Merleau-Ponty meiner at ved å sjå på kroppen hans i rørsle kan vi betre sjå korleis den bebur rom og tid, fordi rørsle ikkje er avgrensa til å passivt underkaste seg rom og tid. Rørsle går aktivt ut i frå dei, og tek tid og rom opp i den basale meininga som er oversett i det kvardagslege av etablerte situasjonar. ”Bevegelse er meningen” som Løkken (2010) seier det. Kroppen har såleis ei trong til rørsle, og den kallar Merleau-Ponty for *motilitet* (å vere fritt bevegeleg). Då rørsle er noko av det som karakteriserer stabbarane i stor grad, er sitatet over eit god støtte for denne studia. Denne kroppslege og romlege potensielle kjelda til handling fører oss over til dei neste avsnitta som tek føre seg Merleau-Ponty si forståing av kroppssleg intensjonalitet og kroppsskjema.

3.9 Intensjonalitet

Merleau-Ponty meiner at den potensielle handlingskjelda er oppfatta som eit sett med manipulanda³ vi har med omgjevnadane våre. Det er slik vi kan plassere oss kroppsleg i rom og tid (Merleau-Ponty, 2002, s. 120).

Som nemnt er kroppsleg medvit er ikkje først og fremst ”eg tenkjer at”, men ”eg kan” (Merleau-Ponty 2002, s. 159). Merleau-Ponty skildrar mennesket sin naturlege trang til rørsle som eksistensiell fordi den er grunnleggjande. Det vil seie at vi har rørsle i oss, og er menneske gjennom kroppsleg rørsle ut mot verda. Det er rørsle som gir grunnleggjande meaning til liva våre i verda (Løkken 2010). Vi erfarer perspektivisk, gjennom rom, tid og kultur, og såleis gjennom ein levd kropp. Å vere merksam på livet er den openheita vi erfarer av ”byrjande rørsler” i kroppane våre (Merleau-Ponty, 2002, s. 91). Motilitet er grunnleggjande intensjonalitet, seier Merleau-Ponty (2002, s. 158-159). Han seier at kroppen er ikkje sett saman av vilkårlege delar, men at den er ei syntese, der alle delane står i høve til kvarandre. Kroppen er ei syntese, og denne kroppssyntesa er intensjonal, den er retta mot noko, den uttrykkjer ”eg kan”, og prosjekterar komande handlingar (Østerberg, 1994). Det er slik kroppen forstår seg sjølv og rørslene sine.

Merleau-Ponty tek i bruk mange ord og vendingar i metaforar når han snakkar om kropp og persepsjon. I avsnittet om sansing (kapittel 3.5) omtalar Merleau-Ponty sansing som *ei kraft*. Han snakkar også om persepsjon som ei ”draging” mot det som har betydingsfylde og meningsfylde. I tillegg seier han at medvit projiserar seg sjølv inn i ei fysisk verd, og at det har ein kropp (Merleau-Ponty, 2002, s. 158). Desse orda synast å vere ulike uttrykk for kroppen sin intensjonalitet. Det kroppslege medvitet uttrykkjer ”eg kan”, og persepsjonen skjer difor aldri utan intensjonalitet. Rommet gir Lars meaning ut ifrå handlingsmoglegheitene det presenterer. Difor er persepsjon ein aktiv prosess, og eit resultat av aktive sanseorgan. Det er ein utveljings og meaningsskapande prosess (Moe, 2009), som på denne måten er intensjonal. Intensjonaliteten som fundamentalt relaterar oss til verda, er ikkje til ein form for tanke, seier Merleau-Ponty. ”Det som er meint ved å seie at denne intensjonaliteten *ikkje er ein tanke* er at den ikkje kjem til live gjennom transparensen av eit medvit, men tek all den

³ **Manipulanda:** Tolman sitt omgrep (ref. s. 128i Heft 2001): refererar til eigenskapar i omgjevnadane og organismen betrakta i fellesskap.

latente kunnskapen om seg sjølv som kroppen min har, for gitt” (Merleau-Ponty, 2002, s. 270). Merleau-Ponty seier at ”det persiperte objektet og det persiperande subjektet skuldar sanseerfaringa for tjuknaden deira. Sanseerfaringa er det intensjonale vevet der strevet etter å vite prøver å øydeleggje det” (2002, s. 61). I dette ligg det at sanseerfaring har si eiga retning, ei meining, som vi med tanken ikkje greier å setje ord på, og som vi heller ikkje skal streve etter å forklare, men likevel ver open i møte med.

3.10 Kroppsskjema

Kroppsskjemaet er ”ei total merksemd på posituren min i den mellomansæle (intersensory) verda”, seier Merleau-Ponty (2002, s. 114). Ein måte å statuere at kroppen min er ”i verda” (2002, s.115). Når Schneider⁴ blir stukken av ein mygg, treng han ikkje å sjå etter staden der han har blitt stukken. Han finn den med ein gong, fordi det ikkje er snakk om å lokalisere den i høve til aksar og koordinatar i objektivt rom, men om å nå eit visst smertefullt punkt på den fenomenale kroppen sin med den fenomenale handa si, og fordi der blir presentert ein direkte erfart relasjon i det naturlege kroppssystemet til mellom handa som ein kløande potensialitet og myggstikket som ein stad å bli klødd på. Heile operasjonen finn stad i domenet til det fenomenale. Den går ikkje gjennom den objektive verda. Berre tilskodaren, som låner den objektive representasjonen av den levande kroppen til det handlande subjektet, kan tru at stikket bli persipert, at handa bevegar seg i objektivt rom, og som ein konsekvens av det finn det merkeleg at det same subjektet feilar i å skulle peike på det same punktet som stikket. Likeeins treng ikkje Schneider (som jobbar med å sy lommebøker i skinn) å sjå etter hendene eller fingrane sine når saksene, nælene og kjente oppgåver blir sett framføre han, fordi dei ikkje er objekt som treng å bli oppdaga i objektivt rom: bein, musklar og nerver, men potensialitetar som allereie er mobilisert av persepsjonen av sakser eller næler, den sentrale enden på desse ”intensjonale trådane” som koplar han til objekta som er gitte. Rommet er gitt til subjektet slik verda er forma akkurat i denne rørsla; det er den delen av skinnet som skal skjerast opp og det er saumane som skal syast. Benken, saksene og skinndelane gir seg sjølve til subjektet som *handlingspolar*. Gjennom at dei har samanslutta verdiar, avgrensar dei ein

⁴ Dette handlar om ”Schneiders case”, ein pasient som kan gripe ein stad på kroppen, men som ikkje greier å peike på same stad når han blir spurt om det. Merleau-Ponty meiner forklaringane som er gitte på dette fenomenet er uholdbare. Difor saumfarer han desse for å lyssetje fleire aspekt ved kroppen sin fenomenologi.

viss situasjon - ein open situasjon - som treng ei viss type avgjersle, eit visst type arbeid. Kroppen er ikkje meir enn eit element i systemet for subjektet og verda hans, og oppgåva som er utført utløyser dei naudsynte rørslene frå han ved ei slags fjern tiltrekning (Merleau-Ponty, 2002, s. 121-122).

Desse ”fenomenale kreftene på jobb” (Merleau-Ponty, 2002, s. 122), som Merleau-Ponty kallar det for, treng ikkje noka form for kalkulering av motoriske reaksjonar som etablerer den mest effektive balansen mellom dei. I den konkrete rørsla har ikkje Schneider plassert merksemda si verken på stimulusen eller på reaksjonen, men han er ganske enkelt kroppen sin og kroppen hans er potensialiteten i ei viss type verd (Merleau-Ponty, 2002, s. 122). Lars har difor kroppen sin, ikkje berre som eit system av tilgjengelege posisjonar, men også som eit ope system av eit uendeleg tal av likestilte posisjonar. Kroppsskjemaet hans er akkurat dette systemet av det umiddelbart gitte bestandige, der dei ulike motoriske oppgåvene er umiddelbart overførbare. Skjemaet hans er ikkje berre ei erfaring av kroppen sin, men ”an experience of my body-in-the-world” (Merleau-Ponty, 2002, s. 164).

Merleau-Ponty åtvarer oss her om å dra konklusjonar om stabbarane, som levande kroppar, ut i frå det eg erfarer i det objektive rom, fordi desse fenomenale kroppane ikkje let seg årsaksforklare. Det er aldri den objektive kroppen vår vi rører på, men den fenomenale kroppen, og det er ikkje noko mystisk ved det, seier Merleau-Ponty, ”..since our body, as the potentiality of this or that part of the world, surges towards objects to be grasped and percieves them” (Merleau-Ponty, 2002, s 121). Som observatør har eg også ein fenomenal kropp, som har mine handlingspolar i rommet. Merleau-Ponty påpeikar at det ikkje er nok å seie at den objektive kroppen høyrer til i området ”for andre”, og den fenomenale kroppen min til området ”for meg”. Vi kan ikkje unngå å framstille problemet i relasjonane mellom desse, sidan ”for andre” og ”for meg” eksisterar side om side i ei og same verd, slik det går fram av at persepsjonen eg har av ein annan umiddelbart fører meg tilbake til ein tilstand som eit objekt for vedkomande.

3.10.1 Proprioepsjon

Komarine Romdenh-Romluc (2011) introduserar proprioepsjon i samband med Merleau-Ponty sin kroppsfenomenologi. Ho seier at i tillegg til dei fem sansane har det ”normale” subjektet også proprioseptiv merksemd på sin eigen kropp. Det proprioseptive systemet inkluderar også dei sansane som gir informasjon om næring og trøttleik, svolt og trøttleik.

Også balansesansen, den kinestetiske rørslesansen og den ”indre” sansen vi har av kropp og kroppsdelar i høve til kvarandre er inkludert her. Proprioepsjon er også integrert i dei fem sansane på ulike måtar, i følgje Romdenh-Romluc (2011). Ho tek inn dette omgrepet i samband med Merleau-Ponty sin idè om at sansane ikkje er åtskilte modusar å erfare verda på, men at dei er ”internally related components of a unified perceptual system” (Romdenh-Romluc, 2011, s. 68). Proprioepsjon er slik integrert i alle sansane, og er ein naudsynt komponent i sanseerfaring. Det handlar om kroppen sin eigen evne til å vere merksam på seg sjølv. Ein god illustrasjon får ein særleg viss ein ser på berøringssansen, meiner ho. Ein får taktil merksemd på ting i verda gjennom proprioseptiv merksemd på sin eigen kropp. Som dømet Paterson (2007) trekkjer fram om å føre handa langs ein katterkropp. Handa gir meg då ei merksemd på katten si form, tekstur og temperatur. Det er den proprioseptive merksemda på handa si form medan eg held katten som gir meg ei merksemd på katten si form. Merksemda eg har på teksturen og temperaturen blir konstituert av sanseinntrykk av varme og ”pelsaktigheit”, som eg føler med hendene mine. Stabbarar brukar den proprioseptive sansen i særleg stor grad. Dei innrettar seg på eit fang, og smeltar saman med vaksenkroppen. Det er ikkje noko dei tenkjer medvite over, men kroppen finn balansen og tryggleiken i fanget fordi den er eit kroppssubjekt som er sanseleg medviten. Lars brukar den taktile og proprioseptive sansen når han utforskar ballongen. Desse døma viser at proprioepsjon er ein vesentleg del av berøringssansen.

3.10.2 Handling

Romdenh-Romluc (2011b) foreslår at åtferda til Lars er initiert og kontrollert av måten han forstår omgjevnadane sine. Han forstår omgjevnadane sine i høve til handlingsmoglegheitene dei tilbyr han. Desse er ordna i høve til korleis dei står fram, der dei mest framtrédande moglegheitene byr han sterkast. Dei mest framtrédande handlingsmoglegheitene – dei med sterkast ”attraktiv kraft” – er dei som dreg i gang handling. Måten han forstår omgjevnadane sameinar både persepsjonane hans og dei konseptuelle representasjonane han har av det. Merleau-Ponty sitt syn på handling er i følgje Romdenh-Romluc (2011b) uløysleg kopla med ein persepsjonsteori der den fundamentale påstanden hans er at eg som persiperande blir presentert for verda i form av verdien den har for åtferda for meg. Den persiperte verda har altså ein verdi for ei potensiell handling. I staden for berre å sjå, til dømes ein stol framføre meg som eit objekt med ei viss form, storleik, farge og romleg plassering, ser eg stolen som innanfor rekkevidde, og som at den gir meg eit høve til å sitje ned. Eg vurderar ikkje stolen på

basis av den perseptuelle erfaringa mi; eg *persiperar den umiddelbart* på denne måten. Som nemnt tidlegare, seier Merleau-Ponty sjølv at ved å sjå på kroppen i rørsle kan vi betre sjå korleis den bebur rom og tid, fordi rørsle ikkje er avgrensa til å passivt underkaste seg rom og tid. Rørsle går aktivt ut i frå dei, og innlemmar dei i den grunnleggjande betydinga som er oversett i det kvardagslege av etablerte situasjonar. Både objektet og eg er omslutta av det same rommet, vi er i same verda, difor er vår eksistens også avhengig av rom. Rommet har potensiale, og gir oss såleis potensiale til handling. Rom er såleis essensielt for sansing, persepsjon og handling.

Merleau-Ponty argumenterar for at vi persiperar verda som ei setting for visse handlingar (Romdenh-Romluc, 2011b). Han hevdar at at alle dei tinga vi erfarer er konstituert i erfaringa vår av dei. Påstanden om at alle tinga vi erfarer er konstituerte i erfaringa av dei, bør bli forstått som påstanden om at perseptuell aktivitet involverar interaksjon med verda, og det er gjennom denne interaksjonsprosessen at persiperte ting tek form eller blir konstituerte. Persepsjon involverar ”å framkalle” passende visningar i respons til stemmen i verda (Romdenh-Romluc, 2011b, s. 108).

Oppsummerer ein Merleau-Ponty sin kroppsfenomenologi i korte drag, kan det verke naturleg å trekkje fram rørsle og handling som to overordna tema. Lars handlar taktilt fordi han har ei trong til å vere i rørsle. Ein taktil utforskartrong. Han sansar rommet han er i på bakgrunn av tidlegare sanseerfaringar. Saman med handlingspotensialet dei sansbart taktile kvalitetane rommet gir, utgjer sanseerfaringar og i rommet slik utgangspunktet for den straumen av sanseerfaringane han er i. På denne måten er rommet utgangspunktet for ein sameksistens for kropp og verd. Handlingspolane for taktile handlingar ligg følgeleg i kva taktilt sansbare kvalitetar som står ut i rommet og ”magnetismen” mellom Lars og kvalitetane. Då det taktile i erfaringa av rom er meir konkret enn det visuelle, kan ein kanskje seie at dei taktile kvalitetane har potensiale til å generere meir kroppsleg aktivitet, i og med at det å ta på noko inneber at kroppen handlar tydeleg ved å vere i heilt konkret rørsle. Å vere taktilt i verda kan på ein slik måte også sjå ut til å vere eit handfast og stadfestande forankringspunkt for stabbaren. Men kva skjer med stabbarane i taktil kommunikasjon med verda? Og kva betyding kan det taktile i sanseerfaring ha for stabbaren i eit kroppsefenomenologisk perspektiv?

Vidare vil avhandlinga først ta føre seg det metodiske handlingsrommet eg har hatt tilgjengeleg for utforskinga. Deretter blir den følgt opp av ein diskusjons del gjennom nokre illustrasjonar på korleis stabbarane er taktile i verda. Avhandlinga blir avslutta med ei oppsummering og ei drøfting av påliteligheita og gyldigheita ved studia, og den pedagogiske relevansen ved den.

4 Metode og gjennomføring

Føremålet for denne studia gir føringar for kva tilnærmingar som eignar seg best for å setje lys på det taktile i erfaring. Studia er oppteken av kva meining stabbaren som kroppssubjekt og levd kropp kan leggje i det taktile, og det fell seg slik naturleg å posisjonere seg ut i frå eit perspektiv som tek høgde for denne måten å forstå mennesket på. Vidare legg Phenomenology of Perception grunnpremissar for både den teoretiske og den metodologiske ramma. Det vil seie at studia tek det for gitt at både stabbarane og eg som observerande er kroppssubjekt, og at vi har innverknad på kvarandre fordi vi er ein del av same rommet. Det impliserar også at orda eg vel å bruke i skildringane, er basert både på alle dei sansingane min levde kropp erfarer i observasjonane, og på kommunikasjonen som går føre seg i det aktuelle rommet. Som det allereie har vore nemnt utgjør dette både den ontologiske og epistemologiske forståingsramma for studia. Det vil seie at studia har eit utgangspunkt i at både eg og stabbarane oppfattar og forstår verda gjennom kroppane sine sansingar av den.

I kapittel 1 blei det skissert opp vesentlege kjenneteikn på stabbaren. Det kom fram at i stabbaromgrepet ligg det kroppslege kjenneteikn som stabbing, rulling og ”runde” kroppar. Når eg høyrer ordet *stabbar*, vekker det mange assosiasjonar hjå meg. Eg ser føre meg små barn som dett i iveren etter å reise seg, og barn som tek eit godt gripetak ned i havregrauten i forsøk på få det inn i munnen. Kanskje renn all grauten ut mellom fingrane før den rekk å kome inn i munnen, og havnar alle andre stader enn der den i utgangspunktet skulle. Kanskje fattar barnet meir interesse for å gni grauten godt ut over bordflata i staden. Eg ser føre meg små kroppar som er ”klumpete”, både i sjølve kroppsmassen, men også fordi dei kanskje har klede som hopar seg opp i faldar langs korte armar og bein. Eg ser føre meg små aktive kroppar, som synest det er vel så meiningsfullt å krype inn under stolen og mellom stolbeina, som rundt stolen for å kome seg ein eller annan stad. Kroppar med klumpete bleiebakar, som klappar, som vinkar, som dultar, som dansar, som kosar, som pirkar, som bikkar bakover i begeistring eller sinne. Kroppar som veit dei er i stand til å stå og gå eit par steg, men som dett når forstanden blir bekymra for at kroppen ikkje klarer det likevel.

Dette er nokre av assosiasjonane eg har på ordet *stabbar*. Og dei er farga av at eg sjølv er mor og elles er mykje saman med barn, og *likar* å vere saman med barn. Eg har difor eit positivt og godmodig blikk på desse kroppane. Eg har trua på at dei kan, at dei vil og at dei har handlingspotensiale. Dette er også ei av føresetnadane mine for å gjere ei slik studie. Hadde

eg ikkje hatt desse erfaringane med barn og vore oppteken av det taktile, ville eg nok ikkje ha gjort studia heller. Dette utgangspunktet gir dermed kunnskapsgrunnlaget for studia ein subjektiv klangbotn. Kunnskapsgrunnlaget er røta i meg, men studia er ikkje berre for min eigen del. Hovudmotivasjonen er at den ser at fenomenet den utforskar også har relevans utover mi subjektive oppfatning av det.

Men kva er hensikta med å bruke empiri? Kva kunnskap om fenomenet kan denne empirien bringe fram?

Sosialantropologen Clifford Geertz (1973) meinte i si tid at observatøren ikkje hadde noka privilegert stemme i tolkingane som blei nedskrivne. Slik eg forstår det handlar det om at observatøren ikkje har einerett på tolkingane som universelle sanningar. Tolkinga er difor også avhengig av teoretiske rammer for å bli forstått. Teorien si sentrale oppgåve var dermed å gi meining til ein situert aktivitet (Geertz, 1973). N. R. Hanson (1958) sa at det vi ser alltid er påverka av teori. Han meinte at vi ikkje ser kvart enkelt sanse-data, men tolka data. Data er såleis alltid plassert innanfor ei referanseramme. Slik kan ein også plassere Merleau-Ponty sin teori i høve til empirien i denne studia. På mange måtar er det arbeidet med å forstå filosofien hans som har vore hovudarbeidet ved studia. Likevel ville ikkje studia funne fram til den, hadde det ikkje vore for det taktile fenomenet hjå stabbarene, som var utgangspunktet for avhandlinga. Og på same måte ville ikkje fenomenet fått den betydninga den har utan teorien. Så teori og empiri er såleis avhengige av kvarandre for å gi meining. Phenomenology of Perception si oppgåve har vore å gi retning og meining til observasjonane av smårollingane. Empirien fungerer som illustrasjon til ein allereie eksisterande teori, men ein kan kanskje også antyde at den utvidar forståinga av den, eller i alle fall bruksområdet for den, som det også er nemnt i kapittel 1.

Eg byggjer studia på ei fenomenologisk hermeneutisk tilnærming, då det vil lyssetje fenomenet eg studerer hensiktsmessig. Tilnærminga mi for å utforske stabbaren si taktile væren i verda er difor kvalitativ i form av at den er interessert i å oppnå ei forståing i fenomenet sett frå min posisjon, og undersøke kva meiningar som kan liggje i stabbaren sitt kroppssuttrykk (Hatch, 2002). Hensikta er ikkje å forklare, men å få ei djupare innsikt i stabbaren sin taktile væren i verda. Kva betydning kan det taktile i sanseerfaring ha for stabbaren? Eg brukar videoobservasjon for å samle inn datamateriale. Då dette er eit eksplorerande prosjekt som handsamar deskriptive kvalitative data, vil teorien fungere som

tolkingsramme for datamaterialet. Føremålet er, som nemnt tidlegare, å løfte både teorien og fenomenet den utforskar fram i lyset.

4.1 Hermeneutisk fenomenologi

Som nemt, byggjer studia på ei ei fenomenologisk hermeneutisk tilnærming. Det er ein metodologi som både er skildrande og fortolkande. Det vil seie at famlinga eg har gjort undervegs er ein legitim del av prosessen. Dette kapitlet vil synleggjere nokre av aspekta ved desse famlande stega. Hovudføremålet med å tillate seg å famle, er å vere open overfor fenomenet eg utforskar. Utforsking har såleis vore ein sentral del av studia, og det inneber difor usikkerheit. Fordi eg har gått frå ein ”roteperiode”, som eg synest tok veldig lang tid, har eg stadig veksle mellom tru og tvil. Dette har vore ei drivkraft, fordi det har gjort at eg stadig har oppdaga. Bakgrunnen for studia var at det var noko med barn sin taktile omgang med verda eg ynskte å setje ord på, som eg ikkje heilt visste kva var, men som eg opplevde som viktig i høve til korleis ein forstår små barn. Eg har valt hermeneutisk fenomenologi fordi det kan gi ei djupare forståing av måten smårollingar er taktile i verda på.

I følge van Manen (1990) tek det lang tid å skrive fenomenologisk. Det er ein prosess som inneber å tenke og reflektere rundt teksten. Fenomenologien har ikkje gitt meg noka oppskrift på verken form eller innhald, men har gitt meg rammer til å veksle mellom stabbarstudiar og teorilesing.

Den har gitt meg rom til å gå tett inn på detaljar, for så å løfte blikket til heile teksten. Den har også gitt meg fridom å forme teksten slik at den viser forståinga av fenomenet best mogleg.

4.2 Om å fange det taktile fenomenet

Som det allereie er nemnt, er føremålet med denne studia å bruke Merleau-Ponty sitt fenomenologiske blikk til å leite etter gode illustrasjonar på korleis stabbarane den brukar taktile sansen for å gjere seg kjent med seg sjølve og verda. Det som først og fremst

karakteriserer fenomenologisk forskning er at det alltid byrjar i livsverda. Denne studia observerar livsverda til stabbaren som medvite kroppssubjekt.

I teorikapittelet kjem det fram at eit sentralt aspekt i Merleau-Ponty sin kroppsfenomenologi er kroppen sin trong til rørsle. Kroppsleg medvit er, som nemnt, *eg kan*, og ikkje *eg tenkjer at*. Når vi tenkjer på born under 2 år, trur eg dei fleste vil seie seg einige i at rørsle, i alle fall fysisk, er noko som kan skildre deira sin måte å vere i verda på godt. Eit sentralt spørsmål i denne studia blir då korleis ein metodisk kan nærme seg korleis stabbarar er taktile i verda sett i ei kroppsfenomenologisk forståingsramme. For å tydeleggjere det, vel eg no å gjenta spørsmåla eg nyttar i utforskinga av dette:

- Kva skjer med stabbarane i taktil kommunikasjon med verda?
- Kva betydning kan det taktile i sanseerfaring ha for stabbaren i eit kroppsefenomenologisk perspektiv?

Korleis skal eg gå fram for å finne gode illustrasjonar på kva dette kan vere? Professor Gunvor Løkken (2005) seier i artikkelen *Økende andel småbarn i barnehagen* at fordi småbarnspedagogikken handlar om toddlande (stabbande) barn i eitt og toårsalderen, kan vi ikkje først og fremst basere oss på deira eigne verbale rapportar av deira fenomenologiske opplevingar. Stabbarane rapporterer til oss gjennom det dei gjer og let det vere opp til oss å fortolke og setje ord på handlingane deira. Løkken har i mange år forska på stabbarar, og som henne, finn også eg det svært fruktbart og meningsfullt å overføre og nytte denne kroppslege fenomenologien som perspektiv på stabbaren sitt levde liv i barnehagen.

Som tidlegare nemnt er fenomenologien oppteken av er det som viser seg for eit medvit gjennom sansane; fenomen. Fenomenologien har slik noko til felles med empiristane, sjølv om dei tradisjonelt ikkje har vore på godfot med dei. Nemleg poenget om at vi ikkje sikkert kan vite noko om det vi ikkje har erfart. Hovudskilnaden mellom dei to retningane er at medan empiristane var opptekne av å forklare gjennom lovmessige årsaksforklaringar, er fenomenologien oppteken av forståing av fenomen. Då persepsjon, i Merleau-Pontyansk forstand er ei sameining av sansane forankra i ein kropp, vil det seie at denne utforskande studia er oppteken av det som viser seg for kroppssubjektet. Persepsjon blir då ikkje rekna som noko som berre går føre seg i forstanden, men i heile kroppen, der tankane og orda er ei forenkling av persepsjonen eg har av fenomenet. Det var difor ei utfordring å skulle operasjonalisere det eg såg eller leita etter då eg skulle førebu observasjonen. For det første

var eg ikkje sikker på kva eg såg etter, då eg starta prosessen med studia. For det andre, måtte eg forsøke å leggje frå meg tanken om å ”finne” noko som skulle kunne passe inn i ein kategori, eller ei lovmessig forklaring. Det var frustrerende, fordi eg ikkje visste kvar eg skulle byrje. Det var frustrerende fordi fenomenet var utan namn. På mange måtar kan ein seie at det var kjent for kroppssubjektet mitt gjennom ein sansemessig fornemning, men fordi eg ikkje hadde ord på det følte det likevel ukjent på eit vis. Det svevde og var utan fundament. Og det tok tid før berebjelkane var på plass, eller før eg våga å fundamentere dei i ord og vendingar. Desse orda blei eg kjent med gjennom å lese Maurice Merleau-Ponty sin *Phenomenology of Perception*, og anna litteratur basert på filosofien hans. Orda hans var ikkje lett tilgjengelege, eller jo, orda var for så vidt det, men ikkje dei ideane som låg bak eller mellom orda. Når eg trengte gjennom orda hans og slik fekk tilgang på ideane, fekk eg også ei forståing på kvifor og korleis desse ideane var samanfallande med fenomenet eg utforskar. Berebjelkane var på plass, isolasjonen i bjelkelaga byrja å varme, men det gjestod framleis ein del arbeid før golvet var gangbart.

Ein ting er kva eg fornemma etter, ein annan ting er kva eg faktisk opplevde at eg fann, eller ikkje fann. Eg tok meg sjølv stadig å leite etter noko som kunne forklarast. Men så måtte eg erkjenne at dette behovet for kategorisering ikkje er i tråd med det studia sine intensjonar. Den er ikkje ute etter å forklare konkretar, og dette er eit paradoks nettopp fordi det taktile kan opplevast nettopp som svært konkret. Studia utforskar det taktile fenomenet hos stabbarar med eit føremål om å *forstå* det. Utforskinga går føre seg gjennom observasjon, skildringar og tolkingar. Dette er vesentlege aspekt ved studia si tilnærming som dette kapittelet vil ta føre seg, då desse aktivitetane også er avhengig av den som utfører dei, nemleg meg. Difor er føremålet også å gjere greie for rolla mi i prosessen.

4.3 Personvern

Då denne studia tek i bruk videoobservasjon av barn under 18 år, krevst det godkjenning frå Norsk Samfunnsvitenskapelige Datatjeneste (NSD), som er personvernombudet for forskning i Noreg. Dette inneber at eg må informere foreldra skriftleg om studia, føremålet med den og måten eg skal lagre og handsame innsamla data. I informasjonen til foreldra (sjå vedlegg) er det gjort tydeleg at eg anonymiserar barna i transkriberinga av videomaterialet, og at

videomaterialet skal slettast til ein avtalt dato. Eg må ut i frå dette få skriftleg løyve frå foreldre og føresette til barna som blir observert. Søknaden blei godkjent før eg sette i gang med observasjonane.

4.4 Utval

Utvalet er 16 barn mellom 12 mnd og 18 mnd i ein barnehage eg kjente til frå før. Eg kjenner ikkje barna, men har kjennskap til lokalitetane og det pedagogiske arbeidet der, fordi dottra mi tidlegare har gått der. Dette har letta arbeidet, særleg i førebuinga. Eg hadde allereie kontaktinformasjon dit og oppretta raskt ein god dialog med pedagogisk leiar. Løkken & Søbstad trekk frem at å ha eit godt forhold til slike ”dørvakter”, som slepp ein inn til feltet ein ynskjer å studere, er fordelaktig (2006). Dei framhevar også at det er viktig å ha mest mogleg informasjon om konteksten ein skal filme i. Slik sett, slapp eg raskt til feltet for denne studia, som er ein absolutt fordel når ein har lite tid til disposisjon, som eit års arbeid med ei masteravhandling er i høve til anna større forskingsarbeid. Det er ein liten barnehage, og tilhøva er difor oversiktlege.

Barna i utvalet ”er små og kan ikkje snakke”, som 10-åringen i 1. kapittel sa. Dette har vore eit viktig poeng for meg, for nettopp å kunne undersøke korleis stabbarar er taktile i verda uavhengig av deira verbale uttrykk på det.

4.5 Om utstyr

For utanom videokamera med tilstrekkeleg batterilevetid, lyd- og biletkvalitet, har eg vore avhengig av å ha utstyr for gjennomsyning av videomaterialet. Eg har fått godkjenning frå NSD, personvernombodet, til å gjere videoobservasjon og til å bruke videomaterialet. I det har eg forplikta meg til å bruke videomaterialet ut i frå deira krav om oppbevaring og elles handsaming av materialet. Eg har såleis site mest mogleg skjerma, der ingen får innsyn på dataskjermen når eg ser på videoane. Difor har det vore mest hensiktsmessig å sitje heime når

dette arbeidet har gått føre seg. Her har eg også hatt høve til å ta tilstrekkeleg med back-up av materialet.

4.6 Observasjon

Kva er egentleg å feste blikket sitt?

”.. from the subject’s point of view, it is substituting for the comprehensive vision, in which our gaze lends itself to the whole spectacle and is permeated by it, an observation, that is, a localized vision which it controls according to its own requirements (Merleau-Ponty, 2002, s. 263).

I følge Merleau-Ponty betyr det at eg ”plasserar” synet i samsvar med det blikket er ute etter, og ikkje ”misser” meg sjølv i det som viser seg framføre meg visuelt. Observasjon er ei primær kjelde til data, og har alltid vore ein del av vitskapen (Kvernbekk, 2002). Observasjon går, i følge Løkken & Søbstad (2006) føre seg i tre fasar. Sjølve observasjonen (ved hjelp av sansane), skildring av observasjonen (nedteikninga) og tolking av observasjonen. Sjølve observasjonen og skildringa er avhengig av observasjonsmetoden, der skildringa handlar om å setje ord på observasjonen, på det som skjer eller har skjedd.

I følge Løkken & Søbstad (2006) handlar observasjon om iakttaking hovudsakleg ved hjelp av synssansen. Dei seier vidare at vi ikkje kan kutte ut dei andre sanseinntrykka, men at funksjonane deira er meir å supplere synsinntrykka. Her er nok Merleau-Ponty delvis einig, men samstundes kan ein kanskje tenkje seg at han ville stilt spørsmål ved definisjonen av supplement. Utsagnet til Løkken og Søbstad impliserer at det er synssansen som er overlegen i observasjonen, og det vil nok dei fleste vere einig i. Likevel, då dette er ei kroppsfenomenologisk studie, må ein samstundes erkjenne at kroppen er eit medvit, og at det difor er umogleg å vite konkret kva sansingar som ligg til grunn for orda eg brukar i skildringane. Observasjonen er noko vi har sett og som vi nedteiknar undervegs eller etterpå, seier Løkken & Søbstad (2006). Feilkjelder i observasjonen er tilhøve som kan påverke og gjere datamaterialet mindre påliteleg. Dei har ei heil liste (s. 64) på ulike typar feilkjelder. Eg gjentek ikkje alle, men vil nemne til dømes sansedefektar, fysisk og psykisk tilstand, førsteinntrykk, sisteinntrykk, oppvurdering, personlege forhold, forstyrringar og tilfældigheiter. Dei nemner ikkje kroppen som medvit, men i denne studia kan eg nok tilføye

førrefleksive sansingar på lista, dersom ein reknar dei som upålitelege. Kanskje kan ein kalle dei upålitelige i den forstand at dei ikkje er konkretiserbare. Men det er igjen eit aspekt ved Merleau-Ponty sin filosofi ein må ta med i betraktinga når ein først legg ut på ei kroppsfenomenologisk observasjonsreise. Vi kan ikkje sikkert setje ord på kva som skjer i kroppen sine sansingar, og det er, som tidlegare framheva, noko av magien i det Rasmussen (1996) seier med at eit par fritthengande auge ikkje kan sjå verda. Dei ser verda fordi kroppen på førehand er innbefatta i synet. Verda blir difor synleg rundt meg på grunn av at kroppen min er i eit tilhøyrighetsforhold til den same verda som den ser. Difor er auga avhengig av resten av kroppen og dei andre sansane for å kunne sjå. Korleis blir då dette i høve til videoobservasjon?

4.6.1 *Videoobservasjon*

Merleau-Ponty (2002) nemner ved fleire høve kroppen sin unike evne til å inkorporere ulike instrument⁵. Han viser mellom anna til den blinde som brukar stokken til ”å sjå”, og at den såleis har blitt kroppsleggjort som ei forlenging av kroppen. Ein kan også tenkje seg bilkøyring på denne måten. Når ein kan å køyre bil, tenkjer ein ikkje lenger over alle operasjonane det inneber. Bilen er difor inkorporert, ein del av kroppen. Giring og bremsing går av seg sjølv i det kroppsmedvitne. ”Habit expresses our power of dilating our being-in-the-world, or changing our existence by appropriating fresh instruments” (Merleau-Ponty, 2002, s. 166). Eit videokamera kan i så måte ha same type funksjon i denne studia. Det er eit instrument eg er van med, der det tekniske ”går av seg sjølv” fordi eg kan å bruke det. Eg ser på videokameraet eg brukte som kroppsleggjort, eller at det ”ceased to be objects” (Merleau-Ponty, 2002, s. 165). Men det betyr også at kroppen min difor tek større plass, eller annleis plass enn eg ville gjort utan kameraet. Ei anna side ved bruken av det er difor korleis stabbarane opplever eit videokamera i livsverda si. For dei er det eit objekt. I alle fall i starten. Erfaringa har vore at også dei blir vande med det etter litt tid. Nokre av dei er nyfikne og vil trykke på knappane eller sjå seg sjølve, men interessa bli ofte raskt avleia av andre tiltrekkjande ting som skjer andre stadar i rommet. Dette blir teke opp att i avsnittet ”Observatørrolla”.

⁵ Sjå m.a. Merleau-Ponty 2002, s. 165-166.

Videokamera blir meir og meir teke i bruk i forskinga når ein observerar barn og måten dei brukar omgjevnadane på (Løkken & Søbstad, 2006). Dei hevdar at videoar kan gi tradisjonelt språkleg baserte studiar fleire dimensjonar, som fargar og rørsler som kan gi liv til skildringar på levande bilete. Eg innser at bruk av videokamera både har ein avgrensande og ein frigjerande funksjon. Den er avgrensande i høve til at det eg får inn i kameraet berre er ein liten del av det fenomenale feltet. Som Løkken & Søbstad seier, er det ikkje nokon ”objektiv” måte å registrere det som skjer. Vinkel og utsnitt er det opp til meg å velje. Eg forsøker å bruke den kapasiteten kameraet gir meg i samsvar med det blikket er ute etter, som er det taktile i erfaring. Eg ser etter korleis stabbarane brukar kroppen sin taktilt. Og det burde vel vere ei enkel sak det, eller? I utgangspunktet ja, men samstundes opplevde eg på det tidspunktet eg gjorde observasjonane, at eg ikkje heilt visste kva eg såg etter i Merleau-Pontyansk forstand. Føremålet var å la kameraet gå, feste på film det stabbaren i den kvardagslege barnehageverda driv med eit forkus på det taktile i det. Når eg i utgangspunktet ser på dei som taktile heile tida, har det difor vore ei utfordring å problematisere akkurat kva ved åtferda deira som er det interessante. For i utgangspunktet kan det vere nesten kva som helst. Difor opplevde eg verdien av å filme svært høg, då eg ved nye gjennomsyningar har opplevd at tolkingane har endra seg i takt med ei stadig betre forståing av Merleau-Ponty. Slik endra ”my frame of reference” seg, og datamaterialet blei stadig meir teorilada.

Eg ser gjennom kameraet, men eg persiperer altså ikkje berre gjennom synet, men heile kroppen. Fenomenet har difor vist seg for det kroppslege medvitet også. Difor var det mengder med sanseintrykk som eg ikkje greidde å fange med synet og kameraet, men som likevel festa seg i meg som kroppssubjekt. Dette må eg anerkjenne at skjedde, og gjere så synleg som eg kan, og erkjenne at det truleg vil påverke forståinga mi sjølv om eg ikkje vil vere i stand til å setje ord på det. Å vere medviten på si eiga rolle når ein fornemmar tilhøve i seg og rundt seg, er sentralt i ei slik tilnærming til observasjon (Løkken & Søbstad, 2006). Eg tok notatar etter kvar observasjon, for å få med større delar av det persiperte feltet. Her noterte eg ned ulike aspekt ved ramma rundt situasjonane, som tidspunkt, rutiner, eiga dagsform og den umiddelbare forståinga av observasjonane. Desse notatane har vore gode tilskot for å få fram heilskapen i situasjonane eg filmar, men likevel ikkje vere avgjerande. For den taktile kroppslegheita hjå stabbarane skjer er ikkje naudsynt kontekstuell, den er som nemnt tilstades heile tida. For kroppane deira er forankra i verda, også taktilt. Som med dei fritthengande augene, går det heller ikkje an å isolere seg frå verda taktilt. Viss det hadde gått, skulle ein tru

det vore enda vanskelegare, i alle fall viss berøring har noko meir stadfestande over seg enn dei andre sansingane, slik det er antyda i inneliingskapittelet. Det er verda, og sansinga som gjer at stabbarane erfarer at dei har kropp.

Den frigjerande funksjonen i kamerabruk har altså vore med omsyn til etterarbeidet. Det har gjort at eg kan få med større detaljrikdom i skildringane då teknikken gjer dette mogleg i måtane å sjå gjennom datamaterialet på. Redigeringsutstyr har også gjort at eg får også høve til å kome tettare på det som skjer i observasjonane, og eg kan kan sjå gjennom observasjonane i rolege omgjevnadar. På andre sida kan ein også kanskje hevde at det skaper større avstand mellom observatør og observantar i ein slik prosess, og at ein får eit ytre forhold til dei som blir observert (Løkken & Søbstad, 2006). Dei framhevar at den største fordelene med videoobservasjon nettopp er at kameraet får med seg mange detaljar i lyd og bilete som elles ville ha gått tapt. Dei kjem også med eit godt bilete av gjennomsynsarbeidet som å "bli sugd" inn i ei anna verd, der ein opplever noko som det ikkje ville vere mogleg å ta del i gjennom ei skriftleg rapport. Slik står denne studia overfor ei stor utfordring i å skulle formidle denne opplevinga og forståinga skriftleg. Det er på mange måtar det som er hovudutfordringa ved heile avhandlinga.

4.6.2 *"I am not a spectator. I am involved".*

"Eg er ikkje tilskodar, eg er involvert", seier Merleau-Ponty (2002, s. 354). Vidare seier han at fordi eg er involvert i verda, er det det som er synspunktet mitt i verda. Dette både avgrensar og opnar persepsjonen ut mot den fullstendige verda som ein horisont for ein kvar persepsjon.

"It is, therefore, quite true that any perception of a thing, a shape or a size as real, any perceptual constancy refers back to the positing of a world and of a system of experience in which my body is inescapably linked with phenomena" (Merleau-Ponty, 2002, s. 353-354).

Kroppen min er altså uunngåeleg kopla med fenomen i eit erfaringssystem der verda er plassert i høve til meg. Fenomen, erfaringar og verda er slik kopla saman i persepsjon. Følgjeleg også persepsjonen eg har av stabbarane.

I metodelitteratur skiljer ein gjerne mellom deltakande og ikkje deltakande observatør i høve til graden av involvering i feltet (Alvesson & Sköldberg, 2009). Med Merleau-Ponty sine sitat ovanfor er det vanskeleg for meg å ha nokon annan funksjon enn ein deltakande observatør, fordi eg er allereie involvert i verda. Og verda eg observerer i denne studia er av stabbarar. Og nettopp fordi eg observerar små barn, er dette eit utmerket utgangspunkt å ha. Eg er involvert i verda deira og fenomena i den gjennom sanseerfaringane mine. Etter nokre timars observasjon opplevde eg at stabbarane ikkje såg på meg som nokon utanforståande, eller framand. Ei heller kameraet. Dei venja seg raskt til både meg og kameraet, og dei henvende seg til meg meir eller mindre som om eg er ein førskulelærer nesten på lik linje med dei andre. Eg heldt meg i bakgrunnen, og greip ikkje medvite inn i situasjonar, men var imøtekomande mot borna som henvender seg til meg. Dette opplevde eg som ei naturleg innstilling av omsyn til fenomenet eg utforskar. Eg forsøkte difor å vere ein så "naturleg" del av stabbarane si livsverd i barnehagen som mogleg. Ikkje gjere noko ekstraordinært ut av meg, meir en faktumet at eg var der med "ein sånn rar dings i handa (kameraet) som mamma og pappa også har". Dette prøvde eg i alle fall å ha som utgangspunkt. Det baserte seg på erfaringar av at barna i denne alderen er utforskande og søkjande, og difor også vil vise meir eller mindre interesse for meg, og forvente ein respons frå meg. Då eg er interessert i livsverda til observantane, ynskte eg å byggje eit tillitsforhold til dei. Det verka då naturleg for meg å gi respons på initiativa og invitasjonane barna eventuelt ga meg. Eg heldt meg difor i same høgda som barna. For det meste på golvet. Difor var det også vanskeleg for meg å ta ei rolle berre som "floge på veggen", då det praktisk ville vere nærmast umogleg med dette utgangspunktet. Eg innsåg at der kan vere ein fare for å "go native" (Løkken & Søbstad, 2006, s. 98), og dette hadde eg i bakhovudet under observasjonane. Særleg med tanke på at eg kjente til barnehagen og dei tilsette frå før. Samstundes fekk eg inntrykk av at dei tilsette hadde ei forståing av arbeidet eg gjorde, og slik sett utførte arbeidet sitt slik dei til vanleg gjorde. Dette kan eg naturlegvis ikkje vite for sikkert, men det var det eg hadde ei kjensle av. Då eg spurde om løyve til å observere på arbeidsplassen deira, gjorde eg det heilt spesifikt at det var barna eg var interessert i og ikkje dei. Eg fekk tilbakemelding på at eit par av dei tilsette synest tanken på å bli filma var ubehageleg, og eg såg då viktigheita i å fortelje mest mogleg om studia i eit forsøk på å ufarleggjere dette. Dette gjorde meg også meir fokusert på kvar eg retta kameraet i sjølve filminga, og at eg difor var meir varsam med dei eg visste var skeptiske enn dei som uttrykte at det var uproblematisk.

Det var også to av barna eg ikkje fekk skriftleg løyve av, av ulike grunnar, og det påverka også naturlegvis filminga. Eg opplevde det som lite problematisk, då både eg og dei tilsette var merksame på viss ein av dei nærma seg meg og kameraet.

Eg sette av 4 veker til observasjon, 1-3 timar per dag. Observasjonane er forholdsvis ustrukturerte, deltakande, opne, og interesserte i kvalitative data, i motsetnad til strukturerte observasjonar som ofte er interesserte i kvantifiserbare data (Løkken & Søbstad, 2006). Eg har ikkje lagt til rette situasjonar, men har lete fornemmingar og ”vage dragningar” styre retninga på observasjonane. Fornemminang krystalliserte seg etterkvart som eg observerte i vekselverknad med lesing av Merleau-Ponty. Dei krystalliserte seg i den forstand at dei ga mange refleksjonar som ikkje naudsynt var lett å skildre. Mange nyansar og fasettar å ta utgangspunkt i. Dette har følgjeleg gitt mange val i høve til korleis eg skal skildre observasjonane.

4.6.3 *Skildring*

I tråd med perspektiva som til no har kome fram i dette kapittelet, vil det alstå vere naturleg å bruke ein deskriptiv framgangsmåte når eg skal transkribere datamaterialet. Kva implikasjonar har det reint praktisk? Korleis skal eg nærme meg datamaterialet i høve til fenomenologisk tilnærming, og Merleau-Ponty? Bengtsson & Løkken (2004) seier ein ikkje kan nøye seg med å klassifisere fenomen under allereie kjende og språkleg fikserte omgrep. Kva vil det seie da? Ein må byrje i ”den rene og så og si ennå stumme erfaringen, hvis egen mening det nå først gjelder å bringe til rent uttrykk” (Bengtsson & Løkken 2004, s. 557). Ein må tale ut ifrå ”sakene sjølve”, og finne eigne ord på det ein ser og erfarer. På grunn av dette inneheld, som tidlegare nemnt, tekstane til Merleau-Ponty lange og omfattande skildringar. Dette inneber også at han ikkje har endelege løysingar eller høgtsvevande teser der dei mange fasettane til røynda kan bli undertrykte, i følgje Bengtsson og Løkken. Denne skrivestilen pregar difor også skildringane i denne studia. Eg har forsøkt å skildre så konkret, nøkternt og relevant som mogleg. Detaljrikt der det skjer noko interessant i høve til fenomenet, og i kortare og meir oppsummerande vendingar for å skildre kontekst og eventuelt overgangar mellom dei interessante hendingane. Målet har vidare vore å mette dei med teori for å få ein tjuknad i skildringane. Tjukke skildringar er ei omfattande skildring av det som skjer, og sett inn i den samanhengen det skjer i (Geertz, 1973). Ei slik tjukk skildring gir lesaren høve til å danne seg levande førestillingar om det som har gått føre seg og er eit grunnlag for teoretisk

refleksjon. Skildringane av stabbarane sin taktile omgang med verda har kome til gradvis. Dei er omarbeidde og tolka fleire gonger etter kvart som innsikta i det teoretiske rammeverket har falt på plass. Dei representerer difor ein kombinasjon av tolkingane eg har av det taktile i stabbaren sine sanseerfaringar og forståinga eg har av det teoretiske rammeverket. Utfordringa har såleis vore å synleggjere kva som er spanande og interessant ved fenomenet eg undersøker med støtte i teorien.

4.6.4 Tolking

Som nemnt innleiingsvis i dette kapitlet, tolkar vi alltid. Det betyr at tolkinga av stabbarane allereie har byrja før eg byrjar på sjølv nedskrivinga av tolkinga. Den går ut på korleis eg skal forstå og formidle det som er skildra. Ein tolk er som ein omsetjar, ein talsmann eller eit måleverkty, seier Løkken & Søbstad (2006). Å tolke, eller skrive den ned, betyr slik at eg skal oversetje, tyde, ha ei utlegging om det eg har sett. Hensikta med tolkinga eg gir er altså å prøve å forstå det som har skjedd ut ifrå den skildringa eg har gitt, gjennom "a frame of reference". Her framhevar også Løkken & Søbstad (2006, s 62), at det er viktig å vere klar over at tolkingsprosessen allereie startar ved sansing og persepsjon, som Merleau-Ponty også ville ha sagt. Dei meiner også at tolkinga bør drøftast og inneber diskusjon, som Alvesson & Sköldberg (2009) også er opptekne av. Det inneber å vere ærleg overfor lesaren, gjere seg sjølv synleg i forskingsprosessen. Det vil også seie å synleggjere det som eventuelt ikkje har gått føre seg som forventa, og vere open for at prosessen kan ta andre vegar enn planlagt. Dette er også ein del av det hermeneutiske i fenomenologien.

4.6.5 Fenomenologisk reduksjon

I teorikapitlet kom det fram at persepsjon, i følgje Merleau-Ponty, ikkje er ein vitskap om verda, men at det er bakgrunnen alle handlingar står ut ifrå, og som slik er teke for gitt. Han følgjer opp dette med å seie: "When I return myself from an excursion into the realm of dogmatic common sense or of science, I find, not a source of intrinsic truth, but a subject destined to the world" (Merleau-Ponty, 2002, s. xii). Dette meiner han avdekkjer den sanne meininga i den berømte fenomenologiske reduksjonen. For reduksjonen lærer meg uansett at ein komplett reduksjon er umogleg. Viss eg var eit absolutt sinn, ville ikkje reduksjonen vore noko problem. Men det er ikkje slik. For eg er eit subjekt som er plassert i verda, og sidan refleksjonane mine visserlegen veks fram i ein "temporær flaum" av det fenomenet eg prøvar

å fange, er der ingen tanke med stor T som omsluttar alle tankane mine. Famlinga og usikkerheita mi i arbeidsprosessen er ein del av denne flaumen. Det er ein straum som buktar seg framover mot fenomenet. Og i denne straumen har eg truffe på store steinar, tømmer, og tronge far, medan refleksjonen over det heile tida aukar. Eg er ein vedvarande nybyrjar, seier Merleau-Ponty. Det betyr at eg ikkje skal ta for gitt ei overtyding om at eg veit. Eg har lov å vere usikker, og eg må erkjenne at eg stadig vekk, ja i grunnen heile tida, må rykke tilbake nokre steg. Lese på nytt, og sjå videoane på nytt. Auke refleksjonsnivået gjennom desse ulike fara. Dette betyr også at det eg seier og skriv heller ikkje må ta seg sjølv for gitt. I den grad filosofi har greidd å seie noko sant, er det det at den er eit evigvarande og fornyande eksperiment i å skape sin eigen start. Det vil seie at

“..it consists wholly in the description of this beginning, and finally, that radical reflection amounts to a consciousness of its own dependence on an unreflective life which is its initial situation, unchanging, given once and for all” (Merleau-Ponty, 2002, s. xv-xvi).

Gjennom denne straumen dette arbeidet med avhandlinga er, har eg blitt eg medviten på at eg er avhengig av alle dei ureflekterte sansingane som bombarderar meg. Dette ureflekterte livet er byrjinga på alt, det er bestandig. Her ligg den fenomenologiske reduksjonen.

4.7 Utval av datamaterial

Når ein nyttar videokamera i datainnsamling over 3 veker, seier det seg sjølv at det til saman blir mange timar levande bilete. For å unngå at avhandlinga enorm i omfang, har det difor vore avgjerande å velje ut dei bileta som er gode utgangspunkt for å diskutere det taktile i erfaring. I utdjupingsdelen gjengir difor eg utvalte situasjonar, som kan fungere på ein slik måte.

Eg har observert og filma livsverda til barna i ein barnehage. Eg har anerkjent min eigen posisjon som deltakande fenomenologisk observatør. Det vil seie at eg observerar frå mitt utgangspunkt, som er kroppssubjektet mitt, med alle dei erfaringane det har i livsverda. Eg har ikkje sett meg noko mål å unngå denne bakgrunnen, då det i seg sjølv er umogleg nettopp fordi eg kroppsleg er forankra i observasjonssituasjonen. Vidare vil det også seie at målet mitt

har vore å sjå det som viser seg for meg og kameraet som ei forlenging av kroppen min. Som nemnt har illustrasjonane eg har leita etter vist seg i vekselverknad med lesninga av Merleau-Ponty. Det har teke tid å trenge gjennom det teoretiske rammeverket, og ei veksling mellom observasjonar, studier av datamaterialet, lesning og skriving har vore ein god metodisk veg å gå i forståinga av både Merleau-Ponty og fenomenet eg utforskar. Gunvor Løkken (2004) kallar ei slik fenomenologisk tilnærming for ein opplevande måte å lese og observere på. Merleau-Ponty omtalar sjølv det å forstå ein filosofi slik: “I begin to understand a philosophy by feeling my way into its existential manner, by reproducing the tone and accent of the philosopher” (Merleau-Ponty, 2002, s. 208). Slik har eg også følt meg fram i tekstane eg har lese gjennom tru og tvil. Eg har forsøkt å gjenskape teorien ved å oversetje, omformulere, og bruke meir og meir av mine egne ord. Det har vore ein modningsprosess, og ein tryggingssprosess. Tryggleiken har kome på slutten, der eg har våga å frigjere meg meir frå den opphavlege teorien for å kaste meg ut i mi eiga undring over fenomenet.

4.8 **Forskaren si rolle**

Når ein har same posisjonelle utgangspunkt både teoretisk og metodisk er ein fare for å få eit sirkularitetsproblem. Det vil seie at teori og data stadfestar kvarandre og ein ender opp med å finne lite nytt. Eg innser at dette er ein risiko med denne studia. Å arbeide med, eller utforske stabbaren vil i stor grad dreie seg om å identifisere og forstå den særegne toddlar- (stabbar-) aksenten og tonen som akkopagnerer den, seier Løkken (2004). Anerkjenninga av ei forståing eller ein viten før den vi set ord på vil, i følgje Løkken (2000b) slik inkludere observatøren og tolkaren av stabbaren sine handlingar. I dr.gradsavhandlinga hennar *Toddler peer culture : the social style of one and two year old body-subjects in everyday interaction* (2000b) kjem ho fram til den reflektive analysa og konklusjonane som er erfart nettopp på dette grunnlaget. Ho framhevar såleis at innsatsen for å gripe meininga i korleis stabbarar erfarer, impliserer ei fenomenologisk tilnærming til studia. Det vil også seie at ein viktig del av denne avhandlinga er at eg synleggjer den forståinga eg har av fenomenet eg utforskar. For forskaren er det viktigaste instrumentet for all kvalitativ forskning (Postholm, 2005), og det vil, naturleg nok, farge kunnskapen vedkomande produserer. Alvesson & Skoldberg (2009) meiner at det ikkje er metodar, men ontologi og epistemologi som er bestemmande for kva som er god samfunnsvitskapleg aktivitet. I følgje dei, er desse aspekta ofte handsama betre i kvalitativ

forskning, som slepp til det fleirtydige i tolkinga. Dei let forskaren sin konstruksjon av det som er utforska bli meir synleg, noko som også er eit viktig aspekt ved denne studia, nettopp på grunn av sirkularitetsproblemet. Dette problemet er såleis også ei svakheit ved denne tilnærminga, for problemet er hovudinstrumentet, nemleg forskaren. For å unngå sirkelen må difor forskaren gjere rolla si eksplisitt.

Epistemologiske og ontologiske spørsmål dreier seg om kva oppfatning av røynda vi legg til grunn for kva type kunnskap vi produserer, og kor vidt vi kan leggje denne oppfatninga til grunn for å få påliteleg kunnskap om verda. Erkjenner forskaren at det finst ei røynd, eller er denne konstruert på eit eller anna vis? Merleau-Ponty tek til liks med Husserl utgangspunkt i livsverda, men han skiljer seg frå sistnemnde då han meiner at den ikkje kan funderast i reint medvit, som Husserl meinte. Merleau-Ponty hevda at verda er der før all analyse. Denne verda, som verken er rein natur eller reint medvit, men som både natur og medvit føreset, er den verda vi lever liva våre i. Det er livsverda. Det vil seie den verda som er levande nær oss i persepsjonen vår, og som slik er uløysleg knytt til eit persiperande subjekt (Bengtsson & Løkken, 2004, s. 560). Som nemnt i teoridelen seier Merleau-Ponty at ”der er ikkje noko indre menneske, mennesket er i verda, og berre *i verda* kjenner eg meg sjølv (2002, s. xii)”. Subjektet er i opphavleg i verda, før den refleksive analysa gjer det til sentrum for verda.

Det er denne verda som Merleau-Ponty omtalar som ”væren-i-verda” (2002). Det er her vi lever. Bengtsson & Løkken (2004) framhevar at mennesket, og slik sett også forskaren, alltid er persiperande og erfarande tilstades i livsverda, - historisk, kulturelt og sosialt. Dei meiner at Merleau-Ponty synte, ved å avgrense seg frå einsidige ytterpunkt i objektivismen, subjektivismen, empirismen og intellektualismen, at livsverda uunngåeleg er ein del av oss. Såleis gjeld det for den observerande forskaren også. Fordi forskaren også er eit kroppssubjekt, som det i teoridelen kjem fram er intensjonal, inneber det slik at forskaren er retta mot noko. Den går det ikkje an å medvite stoppe. Kvernbekk (2002), meiner ein slå fast at vitskapleg observasjon har eit fundamentalt grunnlag i menneskelege intensjonar og hensikter, sjølv om det, i følgje henne, er ulike syn på kva vitskapleg observasjon inneber, og kva det faktisk er.

Slik sett erkjenner eg at observasjonane og skildringane eg gjer i denne studia også har ei retning. Merleau-Ponty var oppteken nettopp av dette, at forskning alltid er og må vere forankra i menneska sine livsverder. Difor understrekar Bengtsson & Løkken (2004) at forskinga må forsøke å forstå denne verda med fylde og ikkje som reduksjonar av den. Dette stiller forskaren overfor ei nokså umogleg oppgåve i formidlinga av ei slik forståing, då det å

nedteikne den i ord i seg sjølv vil vere å gjere reduksjonar av den. Slik som stabbaren har ei livsverd, har også forskaren det, og deira respektive livsverder er det berre dei sjølve som forstår heile fylden av. Difor gjeld det for forskaren å gjere seg synleg, og å gjere greie for sin eigen posisjon i studia. Følgjene av det er at ein mellom anna må stille seg spørsmålet om kva som er grunnlaget for kunnskapsproduksjonen i studia. Kva slags røynd er det den gjer synleg? Kva baserar den sine erkjenningar av røynda på? Merleau-Ponty erkjenner kroppssubjektet som sentrum for måten vi kjenner verda på, og denne studia erkjenner også at der finst ei verd, nemleg den verda som er tilgjengeleg for oss som persiperande subjekt. Slik kan vi seie at det er kroppssubjektet som er det erkjennings- (kunnskaps) teoretiske, eller epistemologiske, grunnlaget for ein kroppsfenomenologisk måten å finne kunnskap om røynda på. Den produserar kunnskap om livsverda, både mi og Lars si. I følgje Bengtsson & Løkken (2004) er livsverda både før-objektiv og før-subjektiv. Den er ein tredje dimensjon, og ein formidlar mellom objektivisme og subjektivisme. Denne studia produserar såleis kunnskap om det taktile i erfaring i livsverda til stabbarar i ein barnehage, slik eg forstår den gjennom videokameraet, gjennom persepsjonane mine, og skildrar og tolkar den i lyset av Merleau-Ponty sin kroppsfenomenologi. Den blir slik eit resultat av eit samspel mellom det teoretiske rammeverket, persepsjonane mine av livsverda mi og livsverda til stabbarane, og skildringane og tolkingane eg gjer av datamaterialet.

Kva skjer når eg synleggjer meg sjølv? Eg oppfordrar lesaren til å vurdere om premissa for studia er følgt, og om den såleis er gyldig og påliteleg. Meir om dette i avsnittet pålitelighet og gyldigheit.

4.9 **Forskingsetiske refleksjonar**

De nasjonale forskningsetiske komiteer (etikkom.no) har utarbeida ei forskingsetisk sjekkliste for det dei ser på som viktigast å avklare i samband med eit forskingsprosjekt. Har denne studia heldt seg til dei?

Studia sitt mål og metodar bryt ikkje med med allment aksepterte verdisyn. Personvernet til dei involverte er sikra ved å overhalde dei premissa Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste (NSD) legg til grunn for godkjenning av prosjektet. Det inneber mellom anna samtykke frå stabbarane sine foreldre, anonymisering av dei involverte, samt lagring og sletting av

innsamla data til ein gitt frist (sjå vedlegg 1 og 2). Prosjektet har heller ikkje stått i fare for å utsetje dei involverte, dyr eller miljø for skade. Eg har vist omsyn til, og respekt for menneskeverdet i valg av tema, i høve til stabbarane, og ved formidling av arbeidet. I dei *Forskningsetiske retningslinjer for samfunnsvitenskap, humaniora, juss og teologi*, punkt nr. 12, står det at forskning om barn og deira liv og levekår, er verdifull og viktig. Eg har sett på prosjektet som verdifullt og viktig fordi det er svært aktuelt innanfor eit pedagogisk felt. Det er aktuelt fordi så mykje som 79,5 prosent (SSB) av stabbarane i Noreg går i barnehage i utgangen av 2011. Då stabbarane er taktile i sin måte å vere på, kan studia mi bidra til ei auka merksemd om akkurat denne måten å vere i verda på. Vidare står det:

”Barn er individ i utvikling og har ulike behov og evner i ulike faser. Barn er individer i utvikling og har ulike behov og evner i forskjellige faser. Forskeren må ha tilstrekkelig kunnskap om barn til å kunne tilpasse både metode og innhold av forskningen til den aldersgruppen som skal delta”.

Barna har krav på beskyttelse. Det betyr at eg må både forvalte den kunnskapen eg har om stabbarar på ein forsvarleg måte, og eg må vise varsemd for dei både under innsamling og handsaming av data. Det har eg forsøkt ta omsyn til. I observasjonen var eg stundom litt engstelig for å mase eller presse meg på. Det ligg nok i min natur. Slik sett var det ei utfordring å ta på seg ei profesjonell rolle i ein slik situasjon. Det har ikkje barna noka føresetnad for å forstå innhaldet av uansett. Med profesjonalitet meiner eg å vere merksam på intimgrenser, gripe inn unødvendig og liknande. Eg har kjent på korleis kroppen min tala til meg om kvar grensene mine gjekk, som levd kropp. Eg er ein kjenslevår person, og har ikkje så lett for å ”stenge av” emosjonelle uttrykk. Det tok eg meg stadig i. Både negative (som heldigvis var få av), og positive uttrykk. Med det meiner eg at eg engasjerer meg i stabbarane, også kjenslemessig, og at eg opplevde å måtte avgrense det kroppen spontant ynskte å reagere på. Nokre gonger braut eg ut i latter, som med ballongsmellinga til Lars. Andre gongar kjende eg eit behov for å trøste, men måtte seie at det var det førskulelærarane sin jobb å gjere. Eg ville ikkje trakke over den tryggleiksrelasjonen og risikere å bryte det kravet på beskyttelse som barna har. Kroppen sine reaksjonar var under løpande vurdering, i den grad det let seg gjere.

Eg er svært audmjuk og takksam for alle involverte som har gitt meg løyve til å filme og observere, ja, at eg berre har fått lov til å vere til stades. Hadde det ikkje vore for denne rause haldninga eg har møtt, både av tilsette, foreldra og barna, hadde eg heller ikkje hatt høve til å

gjere observasjonane mine. Det har nok påverka tilnærminga på eit eller anna vis. Kanskje at eg kjenner at eg står litt i gjeld til dei, og at eg slik sett må vere varsam i korleis eg framtrer, både i høve til barna, men særleg dei tilsette. Eg påpeika til dei tilsette at eg ikkje har vore ute i noko vurderande ærend. Det var ikkje dei eg var interesserte i. Likevel kjente eg av og til på at eg braut inn i ein sfære som eg ikkje hadde noko eigarskap i. Det er intime relasjonar som blir bygde i barnehagen. Kanskje særleg i ein barnehage med dei minste av oss. Der er nære tillitsband mellom barna og dei tilsette, og slik må det jo vere. Det er jo heilt avgjerande for at barna skal ha det bra. Dette inneber også mykje fysisk kontakt, med kos og klem på fanget. Slik har det vore ei utfordring å ikkje føle på at ein bryt inn i denne intimsfæra når ein i utgangspunktet er der som framand. Eg vil jo ikkje vere til bry. Idealet er at eg ikkje påverkar livsverda til dei i barnehagen i for stor grad, trass i at eg veit at det er umogleg å oppnå. Som observatør er eg tilstades i rommet, og difor påverkar eg det også: "I'm not a spectator. I'm involved" (Merleau-Ponty, 2002, s. 354).

5 Korleis ser stabbaren sin taktile væren i verda ut?

Kva kan det taktile vere for stabbarane? I dette spørsmålet ligg det i det ein empatisk tvil på fenomenet. Ved å kalle tvilen empatisk, ligg det eit ynskje om å vise velvilje og vere audmjuk overfor fenomenet eg undersøker, samstundes som eg erkjenner at det ikkje er nokon måte å oppnå sann, eller sikker kunnskap om det. Tvilen har heile tida vore med i studia, og den har, som nemnt, også fungert som ei drivkraft i utforskinga. Måten eg skildrar og tolkar stabbarane eg har observert baserar seg difor forståinga eg gjennom utforskinga har av stabbaren sine kroppslege uttrykk. I det ligg det også at eg også forstår at der finst andre måtar å tolke dei same observasjonane på, og at eg difor skjønar at der kan oppstå tvil hjå lesaren på om dette er den ”riktige” måten å skildre dei på.

Til no har Lars vore med oss på reisa. Han har forhåpentlegvis bidratt til å lette forståinga av korleis teorien blir brukt. Dette kapittelet vil innehalde skildringar og tolkingar av fleire utvalte observasjonar. Kroppar som dultar i kvarandre, hender som utforskar gras, sand og andre utefenomen, det taktile i etesituasjonar, små føter som blir knadd, bading og maling. Dette vil gi ein peikepinn på korleis stabbaren i barnehagen ser ut i eit kroppsfenomenologisk perspektiv. Eg trekkjer fram situasjonar som illustrerer viktige poeng i studia, skildrar konkrete situasjonar, der eg tolkar desse i dette perspektivet, og med tydeleg fokus på det taktile i erfaringane. Intensjonen med desse skildringane er at dei skal fungere som konkretiseringar av fenomenet studia fokuserar på. I teorikapittelet kom det fram at sanseerfaring er ei integrert erfaring, og følgeleg gjeld det også erfaringane eg trekkjer fram. Difor er det naudsynt at observasjonane som blir gjennomgått i dette kapittelet, også fungerer som utgangspunkt for konkretiseringar på fleire av dimensjonane ved Merleau-Ponty sin kroppsfenomenologi studia legg elles vekt på. Difor blir dei tematiseringane og omgrepa eg har gjort greie for i teorikapittelet naudsynt innlemma som sjølvsegte element i illustrasjonane. Utfordringa blir såleis å synleggjere kva som er spanande og interessant ved fenomenet eg undersøker med støtte i teorien.

Som nemnt i føreordet, omtalar eg stabbarane med andre namn enn dei reelle. Dette opplever eg lettar lesinga i høve til å berre bruke initialar.

5.1 Stabbaren sin taktile væren er intensjonal

Barna har akkurat gått ut etter soving og matpakke. Sola skin, og det er oktober og haustkaldt. Det er forholdsvis tørt ute, men litt kondens på bakken. Det er rundt 10 grader ute, og barna er godt kledde med parkdressar, halsar og finlandshetter eller huer. Dei færreste er utstyrte med vottar.

Magnus (15 mnd) blir ”plassert” på graset og sit der ei kort stund, før han byrjar bevege seg. Han kryp rolig bortetter graset, medan han stadig stoppar opp, faldar hendene rundt graset samstundes som han ser seg rundt, og lagar små halvspørjande lydar (”ouh?”). Han har ei retning mot sandkassa der mange andre barn sit og leikar. Magnus kan gå, men er framleis nokså ustødig, særleg med mykje klede på som han har her.

Prosjektet han er inne i går over lengre tid. Det er som han mediterar på eit vis. Han stoppar ofte opp slik som er skildra over, der han gjerne står på alle fire og ser rundt seg. Heilt roleg, nesten utan at kroppen rører seg. Det einaste eg ser rører på seg er hendene, som lagar griperørsler varierende intensitet. Fingrane sprikar og strekkjer seg heilt ut innimellom og fiklar seg innover og rundt grasstråa, medan blikket stort sett er vendt framover, og lite ned mot bakken og hendene. Smått om senn, ser han likevel ned på hendene, og då blir griperørslene tydelegare og meir ekspressive. Han står på alle fire, flyttar blikket mot det høgre handa held på med og bøyer hovudet ned mot handrørsla. Då tek han eit solid gripetak rundt det handa kan romme av graset. Grastustane tyt ut mellom fingrane. Han dreg handa opp i ei rask og akselererande rørsle. Resten av kroppen er stødig og han misser ikkje balansen. Den akselererande rørsla gjer han fleire gongar, men med mindre kraft. Til slutt står han og dreg lett i tuppen av nokre grasstrå, før han rettar seg bakover og opp i kneståande.

Kva er det som skjer her? Kva er det interessante i denne graslege hendinga? Magnus sansar ulike kvalitetar, og kanskje først og fremst ser det ut til at han har ei taktil kjensle av korleis kroppen er i verda mot graset. Hendene og fingrane flettar seg rundt grastustane tilsynelatande umedvite. Her ville Merleau-Ponty poengtert at kroppen er eit medvit som erfarer førrefleksivt gjennom sansane. Her viser også det intensjonale kroppssubjektet seg. Kroppen har prosjekt som den vender seg ut i verda med. Den finn potensialiteten i livsverda si. Magnus og livsverda er saman og utgjer slik potensielle handlingar i dette aktuelle rommet. Kroppen hans rettar seg mot, og innrettar seg intensjonalt i uterommet. Det meiningsfulle ved prosjektet Magnus kan forsåvidt ha fleire aspekt, men i høve til det taktile i erfaringa, er det

tydeleg at hendene og fingrane innrettar seg i verda gjennom å flette seg saman, og dra i grasstråa, tilsynelatande uavhengig av det resten av kroppen gjer. Det umiddelbare og førrefleksive er her, når fingrane ser ut til å ha sine egne prosjekt, førrefleksivt.

Kroppsubjektet veit slik korleis det handlar. Måten Magnus persiperer omgjevnadane sine viser her mellom anna ei ”vag dragning” mot det sansbare ved graset og han gjer ei meningsfull taktil erfaring før tanke og verbale uttrykk. Han er handgripeleg og fullstendig i verda.

Magnus erfarer dette som meningsfullt og nyttar difor høvet til å stoppe opp og fikle med graset, som har sansbare kvalitetar han opplever er verdifulle. Kanskje har han fleire liknande taktile erfaringar frå tidlegare som han i dette umiddelbart kjenner att som noko interessant, kanskje annleis, men meningsfullt. Graset kan kanskje erfarast som kaldt (det er oktober), spisst, trådete, mjukt og fleksibelt. Dette er mine ord på erfaringane av graset denne dagen. Eg har funne verbale uttrykk på det ved dei taktile graserfaringane mine som kan formidlast med ord, og eg har lært meg ord til å skildre dei slik at andre kan relatere seg intersubjektivt til erfaringar av gras. Sansbare kvalitetar er ikkje element i medvitet, men eigenskapar i objektet, seier Merleau-Ponty. Erfaringane av desse kvalitetane har imidlertid ein subjektiv dimensjon over seg, i alle fall den førrefleksive erfaringa av dei, og dei har vi ingen ord på som fullstendig kan fange erfaringane hans, verken eg eller han. Kanskje, og sikkert sannsynlegvis, opplever Magnus graset annleis enn meg. Kanskje ikkje mykje, men dei er likevel fullt og heilt hans erfaringar av dei. Kanskje er dei tidlegare erfaringane hans av gras annleis (til dømes frå sommardagar, eller regndagar, - veret har akkurat byrja å slå om i perioden observasjonane går føre seg), og at dette er grunnen til at han stoppar opp. Uansett ser det ut til at det er noko med dette graset som gjer at han stoppar opp og ”er i det”, er i verda, erfarer noko sanseleg taktilt gjennom den kroppslege intensjonaliteten. Det har ei meaning og han får ei umiddelbar forståing av seg sjølv i verda. Som med Tomas, får han ei taktil stadfesting av seg sjølv og han i verda. Slik er sansinga til Magnus ein sameksistens, for kroppen hans opnar seg opp mot dei sanseinstrykka som opplevast meningsfulle. Det er slik Magnus sanseleg blir kjent med den ytre verda. Sansinga hans er *nettopp denne krafta*, som Merleau-Ponty snakkar om. Ei kraft som er simultant til eit visst eksistensielt miljø, som her er dette spesifikke uteområdet i barnehagen, fullt av gras. Det er interessant at han ikkje krabbar av garde, men faktisk stoppar opp og ser ut å merkje seg dei sanselege eigenskapane ved graset. Rasmussen (1996, s.139) seier at mennesket, og særleg barnet, er sansemessig innfelt i verda, før det i det heile teke reflekterer over sitt eige tilhøyrgheitsforhold til den

same verda. Det vil seie at verda og Magnus i desse graslege taktile erfaringane er eitt. Det er her han er i verda.

Erfaringa er alltid perspektivisk, i den forstand at den som erfarer alltid er situert i verda, historisk, kulturelt og sosialt. Men erfaringa blir gjort med kroppen. Den kjem før tanke og verbalt uttrykk. Slik er erfaringane mine prega av mine tidlegare erfaringar og refleksjonar og uttrykk på dei. Dette vil også liggje i dei verbale uttrykka eg har av Magnus sine taktile erfaringar som eg sit og skriv her og no. Eg kan ikkje vere sikker på noko av det han erfarer, men som observatør er eg også ein del av livsverda hans i observasjonsaugneblinken. Difor er det uunngåeleg at vi har ein kommunikasjon med kvarandre. I eigenskapar av å ha kroppar kan vi tone oss inn på kvarandre, og slik ha ein sanseleg kommunikasjon, slik som skildra i observasjonen av Lars. Eg erfarer han og han erfarer meg fordi han er ein del av livsverda mi og eg ein del av livsverda hans. Eg kan ikkje gjere anna enn å skildre det kroppslege uttrykket hans, men slik som ord er eit språk, er også kropplege gestar språk, seier Merleau-Ponty. Difor er også dei uttrykk som gir oss oppfatningar om måten vi forstår verda. Difor kan vi med Merleau-Ponty seie at stabbarane sine kroppsuttrykk er viktige å observere for å få ei oppfatning av korleis dei i verda, og at dei faktisk er svært taktile i verda. Som når dei et, som neste avsnitt handlar om.

5.2 Stabbaren sin taktile væren er sosial og stadfestande

Erik og Per har leika ei stund ved og rundt eit leikekjøkken inne. Dei sit på baken begge to, men Per sit no nærast leikekomfyren vend mot den, og har såleis plassert seg mellom Erik og komfyren. Erik sit halvvegs vendt mot komfyren og Lars. Det er nokså trongt om plassen for Per, for dei sit begge heilt inn til komfyren. Desse karane heng mykje saman og verkar vere vande med kvarandre sine veremåtar.

Per ivrar etter å reise seg opp med komfyren som støtte, medan Erik rettar venstre handa bort til både Per og komfyren. Venstre handa hans vekslar mellom å ta på Per, komfyren og det elles rundt. Den er i konstant rørsle og i taktile sansingar. Kroppen og handa bevegar seg i lag

med kompisen, komfyren og leikene rundt. Medan Erik held på med dette driv altså Lars samstundes og skal reise seg opp sjølv om Erik "sit i vegen". Sistnemnde sit rett bak, klint inntil kameraten og plutseleg smettar han handa si inn mellom Per og komfyren, slik at den lagar eit lite hinder for Per i oppstandelsen hans. Smårollingane er heilt oppi kvarandre og ser ut til å ha det fint slik, sjølv om dei eigentleg ser ut til å ha kvar sine prosjekt på gang. Per ser ikkje ut til å bry seg med hinderet, og kjem seg opp i ståande medan bleiebaken hans dultar inn i Erik. Bleiebaken tek seg ein tur først på arma, så i armhola og så i andletet til Erik. Det tek berre nokre sekund. Kroppen hans og bikkar ein augneblink litt bakover i desse små bleiekræsja. Samstundes held han den utforskande handa si framleis retta mot same stad, og ser ikkje ut til å bli verken irritert eller lei seg over å få ei bleie i andletet.

Dette er eit nokså typisk eksempel på kvifor eg kallar desse barna for stabbarar. Dei stabbar og dultar, og er jamt klinte oppi kvarandre som det mest naturlege i verda. Det er deira veremåte. Kroppane durar fram og har sine prosjekt tilsynelatande uavhengig av kvarandre. Likevel "koplar" dei seg på kvarandre og det som elles er i livsverdene, og plasserer seg sjølve ut i frå det dei dragast mot.

Det er trongt om plassen i sprekka der Erik si hand ville ta seg ein tur inn i mellom kompisen og komfyren. Ja, det verkar faktisk som om handa finn på det "av seg sjølv", for Erik er roleg der han sit ved sidan av Per medan blikket gjerne vandrar andre vegar enn mot det sin eigen kropp og den andre kroppen syslar med. Likevel har persepsjonen han har av situasjonen gitt han ein så nøyaktig kalkulasjon av at rommet mellom komfyren og Lars er stort nok til å få smetta inn handa der. Det fører heilt klart til at sanseerfaringa av dette er prega av det taktile i den. Kanskje trengte Erik å erfare taktilt at det mellomrommet han persiperte faktisk var stort nok til å romme handa hans? At den visuelle persepsjonen ikkje var nok, men at det krevdest ei konkret og retta handling for å forstå korleis kroppen var i høve til rommet mellom kompisen sin mage og treoverflata på den innretninga Per stod ved. Dette fenomenet synast i vere noko som kan karakterisere stabbarane. At dei har ein trong til å ta på ting, at det ikkje er nok å sjå. Ein kan tenkje seg at det kanskje er fordi dei nettopp er i denne stabbarfasen, der dei byrjar å forstå at dei bur i kroppen, som er eit instrument som dei skal lære seg å bruke for å kome seg fram her i verda. Pramling (1996) påpeikar også at barn i denne alderen er kjenneteikna ved at dei lærer ved å ta på, suge på og prøve. Dei er taktile av seg. Ut i frå denne observasjonen kan ein kanskje antyde at det faktisk er noko stadfestande ved det konkrete og taktile i denne sanseerfaringa, slik Paterson (2007) også hevdar. Det har ei læring i seg, men er også ei tryggjande erfaring som fortel Erik at han lever, og at det han ser faktisk

finst. Det ein med Merleau-Ponty kan seie er at Erik sitt kroppsskjema har ein intensjonal evne til å manøvrere seg i tid og rom ut i frå det potensialet rommet gir til meningsfull handling. Rommet gav Erik handlingspolar. Eg såg ikkje føre meg at han kom til å plassere handa si i rommet som eg heller ikkje såg var der. Så var det då heller ikkje kroppsmedvitet mitt som sansa dei handlingspolane Erik persiperte. Men det låg ein intensjon bak. Heile denne sekvensen skjer i løpet av 4-5 sekund. Og dette er ein heilt vanleg situasjon for stabbarane.

Dei er taktile heile tida. Hendene strekkjer seg ut i rommet for å ta på, gripe rundt, skubbe eller støtte seg, og trekkjer seg likeeins attende, etter ein ekskursjon ut i verda. Kroppen skal opp og stå, og bleiebaken dultar borti det som måtte vere i vegen. I dette tilfellet var det Erik sin kropp og han verkar innstilt på at slike bleiekræsj kan oppstå. Han reagerer ikkje med sinne eller irritasjon. Han lagar ingen vokale lydar. Det gjer forresten ingen av dei i løpet av denne seansen. Dei berre innstiller seg tilsynelatande på kvarandre, og treng ikkje bruke ord for å kommunisere intensjonane bak handlingane. Slik har dei ein indre, og kroppsmedviten kommunikasjon med kvarandre, for kroppssubjekta veit kvar dei skal, sjølv om der er ein annan stabbar ”i vegen”. Dei er med kvarandre og ikkje ved sidan av kvarandre. Dei forstår kvarandre umiddelbart. Sanseerfaringane deira er omslutta eit intensjonalt vev, og i når vi strevar etter å vite kva det er, øydelegg vi dette vevet, seier Merleau-Ponty. Vi skal altså helst la vere å forklare desse erfaringane, slik eg forstår det. I dette tilfellet kan Erik i det objektive rom kanskje oppfattast som ”i vegen”, og Per kan i same rommet kanskje oppfattast som eit lite pøbelfrø som durar på utan omsyn til at Erik kanskje blir overkøyr. Men det er dette Merleau-Ponty åtvarar oss mot å gjere. For desse handlingane går føre seg i det fenomenale rommet, og det er ikkje opp til den utanfor å vurdere kva meining handlingane innanfor denne sfæra har. Det einaste ein i dette perspektivet kan slå fast er at det ikkje berre er grunnlag for at Erik og Per lærer kva kroppen er i stand til og korleis ting rundt fungerer, men i minst like stor grad også sosiale evner, at denne erfaringa er ein byrjande start på ei forståing av kvarandre, at dei ikkje er åleine i verda. Som det å sitje på eit fang, som neste dømet mellom anna viser.

5.2.1 *Å vere proprioseptivt og taktilt i verda*

Marius har leika ei stund ved og i eit lite ”inneleikestativ”. Han blir ståande ein augneblink og sjå mot nokre andre barn og vaksne eit par meter unna. Medan Marius støttar seg med hendene sine, skyv han den foten som er nærast dei andre ut i rommet. Nesten ut i spagat. Sokkane er i ferd med å skli av, og han slepp seg og stabbar eit par steg bort til ein vaksen som også sit på golvet. Ho løftar Marius opp i fanget for å ta på sokkane, og då finn Marius sine hender armene til den vaksne, og sluttar seg om dei. Hovudet og blikket hans går heilt andre vegar, medan hendene og resten av kroppen innrettar seg i vaksenkroppen som dreg på han sokkane. Akkurat som Erik og Per innretta seg nonverbalt til kvarandre, skjer dette også her. Ikkje akkurat i det Marius blir løfta opp i fanget, men når han landar oppi fanget, føyer dei to kroppane seg mot kvarandre. Berre ein kort augneblink før Marius blir hjelpt ut på golvet igjen. Dei er compatible med kvarandre, og vaksenkroppen er ser ut til å vere den mest sjølvsgatte og tryggaste innretninga å krype opp i. Overkroppen til den vaksne lener seg over Marius, medan begge armene hennar ligg rundt Marius i det hendene ”hufsar” på han sokkane. Noko liknande såg eg i ein situasjon der Anne sit på fanget til ein førskulelærar. Dei sit på ein benk i garderoben medan barn og vaksne styrar hit og dit. Typisk morgonstemning, der barn blir levert og foreldra ofte stressar for å kome seg vidare. Førskulelæraren snakkar med ei mor og Anne følgjer med blikket på det som skjer medan ho fiklar med ein liten leikebil i handa. Samstundes ”knar” førskulelæraren Anne på føtene, og det verkar som om både ho og Anne er umedviten på kva dei faktisk gjer. Kroppane lener seg mot kvarandre på same måten som når Marius fekk på seg sokkane. Berre at her får Anne fotmassasje i staden.

Kroppen er fleksibel og har ei unik evne til å innrette seg taktilt og proprioseptivt etter omgjevnadane. Anne får fotmassasje av to vakse og trygge hender. Føtene ligg godt i dei store hendene som sluttar seg om dei små føtene. Dei passar saman. Dei dragast mot kvarandre og koplær seg saman ved å sanse kvarandre taktile og proprioseptivt, og er slik i ein sameksistens. Det er ein sanseleg taktil, men også sosial kvalitet ved denne handlinga. Det sosiale i det er mellom anna den stadfestande og handgripelege funksjonen. Og den baserer seg på ein proprioseptiv og taktil sameksistens. Kroppane er i verda for kvarandre. Vi er laga for å vere i fysisk berøring med kvarandre. Det er slik stabbarane får stadfestande og førrefleksive erfaringar på at dei ikkje er aleine i verda, og at der er ei verd.

Når smårollingane ligg på golvet, slik som Erik ofte gjer, får dei også ei proprioseptiv og taktil merksemd på seg sjølv i verda. Erik kan så vidt gå, og ein føremiddag legg han seg på

magen ned på golvet og kikar rundt medan føtene tappar ned mot underlaget i varierende intensitet. Han klaskar også hendene eit par gongar mot golvet, og magen føyer seg etter forma på underlaget i handlingane. På liknande vis erfarer Peder sin proprioceptive sans når han legg seg på ryggen i graset. Der ligg han og rullar litt rundt i eit smått ulendt terreng. Kroppen og graset er med kvarandre, og kroppen formar seg etter steinane og jordbulkane han Peder ligg på. Tyngda i stabbarkroppane gjer at dei er taktile og proprioceptive i verda på denne måten. Når Mari susar av garde i sklia, skjer det same. I full fart! Sanseerfaringa i å skli er i stor grad proprioseptiv og taktil.

5.3 Taktil sameksistens

Barna et havregraut på måndagar, og dei ser ut til å vere svært begeistra for det. Stundene rundt borda når dei får den grå massen oppi skålene sine er stort sett prega av positive stemningar, ifølgje dei tilsette i barnehagen. Dette stadfesta også observasjonen eg gjorde av ein slik seanse.

Det er roleg rundt bordet. Mari er ei av dei eldste, og ho får styre seg sjølv. Ho smattar og ”m-ar” når ho manøvrerar skeia eller handa med meir eller mindre graut inn i munnen. Handa blir favorisert som hjelpemiddel. Fingrane tek eit godt tak ned i grauten, grauten tyt ut mellom glipene medan handa er på veg opp mot munnen. Ho humpar i stolen. ”Mm-inga” følgjer rytmene til kroppen som voggar opp og ned og trampar litt med føtene. Andletet, som er nokså fullt av graut, smiler innimellom vogginga. Mengda graut som fell på bordet og smekka er som oftast vel så stor som den som når fram til andletet og munnen. Ho slikkar litt på fingrande sine, og gnir deretter grautrestane på hendene ned i bordflata i raske rørsler. ”Mee”, seier ho. ”Mee”. Ho vil ha meir. Ho får meir medan ho sit i stolen sin ved vindauget, kikar ut og peikar på det som er utanfor og rundt på dei andre 5 ved bordet. Hendene hennar går stort sett nokså jamt mellom skåla og munnen, medan blikket stort sett er er andre stader enn på grauten. Men grauten må utover bordflata innimellom.

Munnar smattar og lagar godmodige lydar. Somme av barna et sjølve, medan andre blir mata. Likevel er dei eit nokså tydeleg fellestrekk ved haldninga stabbarane viser til grauten, uansett kor stor kontroll dei sjølve får over inntaket; - dei *må* berre ta på med hendene. Skålene fulle av tjukk og deilig graut verkar ha ei magnetisk tiltrekningskraft på dei små hendene. Dei må

nedi og klæsje litt. Må berre. Berre litt. Konsistensen på grauten, slik eg har erfart den, er at den er mjuk, den er litt varm og den er elastisk. Barna ser ut til å ha eit godt forhold til den. Og den går til og med an å gni ut over bordflata! Klart ein må nytte høvet til å prøve bruksområda! Det synast heilt sjølvstøtt for dei. Den har taktile sansbare kvalitetar som har ei stor sansemessig dragning på Mari og venane rundt bordet. Dei påverkar også kvarandre. Dei er i sameksistens med kvarandre. Dei sansar og er i ei felles sanseerfaring rundt bordet. Dei er taktile i smak, i skeiene som møter lepper, munn og tunge. Dei har taktile sansingar av hendene som får klæsje ned i den grå massen, røre litt rundt i den, og kjenne den taktilt i fingrane, handflata, andletet, i munnen og mot bordflata. Taktile sansingar i dei små stabbarkroppane sine som humpar begeistra opp og ned i stolane, og med føtene som trampar i takt.

5.4 Kroppen er eit medvit

Ein gjeng smårollingar sit i sandkassa, saman med to barnehagetilsette. Barna fingrar i sanden, grev, puttar i munnen, og nokre av dei utforskar kva bøtter og spader kan brukast til. Karen er ein av dei mest mobile i barnegruppa. Ho går godt, og har stadig prosjekt fleire stadar. Ho går ut av sandkassa og er på veg ein eller annan stad. Ho rundar hjørnet på sandkassa, og når ho vender kroppen for å snu seg mot den andre sida av sandkassa kjem ho borti hjørnet (som stikk markant ut) med høgre beinet av den vide buksa, slik at ho dett i bakken. Alt går veldig raskt (i løpet av eit knapt sekund) og medan armene slår ut og overkroppen vender seg mot sandkassa, rekk ikkje foten lengst frå sandkassa setje seg stødigare slik at den andre foten misser festet, og følgjer med når langsida hennar lengst frå kassa bevegar seg ned mot bakken. Ho tek seg føre med eine arma, men knea og skinnleggane treff bakken litt før hendene treff, medan begge føtene ”knekk saman” og ho fell vidare ned på den eine lårsida, rumpa og underarmene. Ho er nedi grusen med den andre handa, men retter seg raskt opp att ved å støtte seg på den andre underarma, og kjem seg opp i sitjande posisjon med rumpa og begge beina planta på bakken. Medan ho er i ferd med å setje seg opp lagar ho samstundes ein forsiktig (misnøgd) lyd medan ho ser mot ein vaksen. Ho møter lyden og blikket med eit oppmuntrande ”opp igjen” av ein vaksen. Den vaksne sit oppi sandkassa med eit anna born på fanget, og er ikkje umiddelbart tilgjengeleg for å hjelpe til fysisk. Karen viftar litt med fingrane, gnir dei mot kvarandre, og rører litt på føtene, vender blikket

granskande mot fingrane og hendene i det ho set seg opp i sitjande stilling og studerar dei nærare ein augneblink. Ho klappar og gnir handflatene og fingrane mot kvarandre igjen, vender hovudet og augo mot sandkassa att og strekker hendene ut mot kanten på sandkassa. Ho ser på dei andre i sandkassa, og kastar også eit blikk mot kameraet medan ho tek tak og reiser seg opp att i ståande, og krabbar over kanten opp i sandkassa.

Som Langer seier (1989, s. 41) : Sjølv om det ser ut til at Karen ”misser kontrollen” på kroppen sin, er det slik at det kroppslege rommet omsluttar armene og beina hennar på ein slik måte at ho utan vidare likevel veit kvar dei er. Ho treng ikkje sjå etter dei, for sansinga er romleg. Kjensla av kroppen hennar er direkte kopla med persepsjonen ho har av verda. Alt det ho persiperer, plasserar ho i høve til kroppen, og det gjer ho utelukkande fordi ho har ei umiddelbar kjensle av kroppen som vendt mot verda. Kroppsskjemaet gir såleis grobotn for ei opphavleg, før-medviten orientering og ei anledning til rørsle, og som samstundes og umiddelbart gjer ho klar over kvar dei enkelte kroppsdelane sine er i den augneblinken kroppen involverer seg i ulike prosjekt. Karen sin kropp, er alltid plassert i ein bestemt situasjon, og hennar måte å vere engasjert på avslørar kroppen si romlegheit. Ei analyse av rørsle og moglegheitene den har kastar følgeleg lys inn over den fenomenologiske skildringa av romleg eksistens (Langer, 1989 s. 41).

Den romlege eksistensen er ein vesentleg del av sanseerfaring, då kroppen heile tida veit på eit før-medvitleg plan kvar den er, og slik også taktilt. Kroppsskjemaet er ”ei total merksemd på posituren min i den mellomansæle (intersensory) verda”, seier Merleau-Ponty (2002, s. 114). Dette gjeld særleg for smårollingane då dei brukar den taktile sansen heile tida. Karen er taktilt i verda når ho møter bakken og sin eigen kropp. Ho brukar taktile sansingar for å orientere seg i rommet og førrefleksivt øve seg på å beherske kroppen sin. Gjennom erfaringar som sandkasseakrobatikken erfarer ho korleis kroppen er i rommet, og ho byggjer opp ein ureflektert intimitet i høve til evnene til kroppen sin, utan å tenkje nærare over det Rasmussen (1996). Rasmussen viser til handa sine rørsler for å illustrere kroppsskjemaet. Handa svingar med omgjevnadane, og ”veit” av seg sjølv ganske tidleg kva den skal gjere i bestemte situasjonar. Den grip, peikar, tek på, vinkar m.m. utan at rørsleane nødvendigvis er formidla gjennom bestemte handlingar barnet ser føre seg å utføre. Rasmussen (1996) meiner at handa er andeleg sentrum for ein stor del av dei søkande handlingane til barnet. Handa kan noko, lærer noko og opnar seg meiningsfullt mot verda. Takka vere kroppsskjemaet har mindreårige barn ein umåteleg kapasitet til å lære utan å vite at dei faktisk lærer, seier

Rasmussen (1996). For ein kan kanskje undre seg kva som var føremålet med å runde sandkassa, når det, etter at ho har reist seg opp att, tilsynelatande ikkje verkar som ho hadde noko særskilt medvite mål med turen ut av sandkassa. Om turen ikkje var medviten intellektuelt sett, var den, i Merleau-Pontyansk forstand, kroppsleg medviten. Karen baserer komande kroppslege handlingar på slike sanseerfaringar som dømet viser. Alle dei taktile sansingane i kroppsørslene i løpet av fallet er med på å danne førrefleksive sanseerfaringar som hjelper henne til å forstå kvar kroppen er plassert i høve til sandkassa, og at sand har taktile kvalitetar som kan vere ubehageleg å dette på. Kvalitetar som gjer at dei festar seg i handflatene og deretter må børstast bort. Og at vide regnbukser gjer at ho må rekne litt større avstand neste gong ho skal runde hjørnet på sandkassa. Sanseerfaringane av fallet mot sanden, og av buksa som heng seg opp, manifesterar seg kroppsleg. Dei gjer at kroppen også har erfaringa av rom og alt det som er i det. At kroppen får ei førrefleksiv forståing av korleis den neste gong skal handle og plassere seg gjennom dei potensielle handlingspolane i rommet. Der er dei taktile sansingane vesentlege i sanseerfaringane. For dei er konkrete og meir kroppslege i den forstand at dei yter motstand mot huda som sanseorgan. Huda blir konfrontert med verda. Huda utviklar såkalla "skin knowledge", som Howes (2005) kallar det. Skin knowledge, eller hudkunnskap, er kunnskap om verda som ein tileignar seg gjennom huda. Howes (2005) viser til korleis Cashinahua-folket i Aust Peru finn fram i jungelen gjennom å føle sola, vinden, regnet og skogen. Huda veit, og ho har ein omfattande og nær kunnskap om dei fysiske omgjevnadane sine. Å vere taktilt i verda er også ein umiddelbar nærleik til notida (Classen, 1993). Classen seier at når vi tek på jordas overflate lever vi i noet. Stabbarane har difor ein svært umiddelbar og notidig taktil væren i verda, fordi dei utforskar og tek på jorda si overflate meir enn dei fleste av oss.

6 Diskusjon

Til no har avhandlinga utforska både teoretisk og empirisk korleis stabbarane brukar den taktile sansen for å gjere seg kjent med seg sjølve og verda. Eg har sett på korleis stabbarane er taktile i verda, og kva betydning denne veremåten kan ha for dei. Med det har eg også presentert eit forslag til ein måte å forstå stabbarane sin taktile måte å vere i verda på. Illustrasjonane og tolkingane av stabbarane eg har observert antydgar at deira taktile væren i verda har stor betydning for måten dei forstår seg sjølve i verda.

I dette kapittelet vil eg presentere ei kort samanfating av utforskinga av desse spørsmåla. Det gjer eg gjennom ein refleksiv og avsnittsvis gjennomgang av dei.

6.1 Kva skjer når stabbaren er taktil i verda?

Eg har skildra kva som skjer visuelt og heilt konkret. Likevel, der er mange nyansar av det som faktisk skjer som ikkje blir teke med. For perspektivet mitt får ikkje med seg alle sider av situasjonen. For eg, og kameraet, er avhengig av kroppen min. I alle fall slik eg har gjort det. Eg har ikkje sett frå meg kameraet på eit stativ, det hadde eg ikkje tekniske føresetnader for å kunne gjere. Handheldt kamera fungerte best, og var for så vidt naudsynt, i alle fall viss observasjonane skulle vere i tråd med ei fenomenologisk tilnærming til fenomenet. Det er også i tråd med føresetninga om å vere deltakande observatør. Og at eg allereie er involvert i livsverda til stabbarane i barnehagen. Eg stiller meg ikkje utanfor. Eg kunne kanskje gjort det i ein fleirkameraproduksjon, ved å montere kamera i taket og i fleire vinklar av romma. Men då ville eg vore ei floge på veggen, og eg ville heller ikkje sanseleg kjent på kroppen kva som skjer i rommet. Kanskje hedde det vore ein fordel, eller gjort det enklare? Likevel, eg ville nok ikkje fått denne nærleiken til fenomenet som eg trengte for å få ei kroppsfenomenologisk forståing av det, i kraft at også eg er ei erfaring i min levde kropp.

Mine erfaringar og forståingar av det som skjer med stabbarane når dei er taktile i verda, er at dei er i konkret og handfast kontakt med omgjevnadane sine. Dei er taktile når dei dett, når dei støttar seg langs etter ein benk eller liknande. Dei er taktile når dei sit på eit fang, når ein bleiebak dultar inn i andletet til kompisen, og når dei leikar med graut, maling eller grastustar. Dei utforskar også dei andre sansane i sin taktile veremåte, i smak, lukt, syn og lyd. Dei erfarer at dei er sosiale gjennom det taktile, ved å ta på og bli tatt på. Den proprioceptive

sansen brukar taktil sansing for å forstå korleis kroppane fungerer i ulike situasjonar, gjennom mellom anna å støtte seg. Dei blir fysisk kjente med ulike former gjennom proprioseptiv og taktil merksemd på ulike objekt. Når dei tek på seg sjølve, skjønar dei formene på sin eigen kropp. Stabbarane blir kjente med seg sjølve når dei gnir seg i augene og når dei kjenner at handa kan ta med seg noko som er godt for kroppen opp til munnen og inn på tunga.

Stabbarane blir taktilt og proprioseptivt klar over sin eigen kropp når dei erfarer korleis det er å sitje på eit vaksenfang og kjenne at kroppen smeltar saman med vaksenkroppen. Gjennom å erfare korleis kroppen er taktil i verda forstår dei handlingspotensialet som ligg i kroppen sin motiliet. Og denne bevegelegheita er i følgje Merleau-Ponty (2002) ein grunnleggjande intensjonalitet. Karen erfarer at ho er ei syntese når ho dett ved sandkassa, og at alle kroppsdelane hennar står i høve til kvarandre, og at dei fungerer i lag, og at det er ho som kan bruke dei. Ho erfarer sanseleg og taktilt at ”eg kan”, for det er slik kroppen hennar forstår seg sjølv og rørslene sine. Og med ei slik sanseerfaring føyer ho til enda ein intensjonal tråd i den intensjonale erfaringsvevnaden sin; den bakgrunnen ho har for å forstå seg sjølv taktilt plassert i verda. Det er slik ho er taktil i verda. Og det har ei eksistensiell mening for henne som kroppssubjekt fordi ho erfarer at ho sameksisterer med verda og det som er i den. Og det gjer ho i stor grad ved å vere taktil.

Ein kan også sjå føre seg ein stabbar som badar. Som kjenner vatnet som faldar seg rundt kroppen. Heile kroppen er i fysisk kontakt med ein taktil sansbar kvalitet. Ein kvalitet som sluttar mjukt rundt kroppssubjektet. Som gir gode sanseerfaringar av å vere i kontakt med vatn. Denne erfaringa minner barnet førrefleksivt på dei trygge taktile og proprioseptive sansingane som allereie skjer i mors liv. Den intensjonale dragninga mot vatn kan kanskje bli forstått slik. Dei fleste stabbarar eg har observert, både i barnehagen og elles, er interreserte i vatn. Dei blir dregne mot sølepyttar, elsker å ”vaske opp” og plaske med elementet. Kanskje er det det førmedvitne kroppssubjektet som intensjonalt handlar mot rennande og taktile kvalitetar fordi denne sansbare kvaliteten kanskje er ein av dei første taktile sansingane det har? Kanskje er det difor dei smiler og ser begeistra ut når dei får dyppe handa ned i pannekakerøre, klæsje med den og kline den litt utover benkeplata for så å smake på den? Den er i alle fall stort sett prega av ein positiv erfaringsbakgrunn, viss dei får rom til å *vere* i den erfaringa.

6.2 Forskarrolla mi

Føremålet med studia er å skildre den betydninga taktil erfaring *kan ha* for stabbaren. Korleis kan eg gjere det når barna eg observerer ikkje har utvikla seg særleg verbalt enda, og når denne meininga kanskje nettopp er meiningsfull fordi den ikkje har formulert seg verbalt?

Tidleg i arbeidsprosessen med denne studia stilte eg spørsmål for meg sjølv som etter kvart har fortونا seg som umoglege å svare på. Det var før eg forstod kva ei fenomenologisk studie søker å setje lys på. Spørsmåla eg stilte handla om kva den taktile erfaringa er ”i seg sjølv” for smårollingen. Og korleis eg skulle gå fram for å finne ord på fenomenet, utan å overføre eller leggje til ei meining på erfaringa til ein stabbar som ikkje har ord. Arbeidet med avhandlinga har handla om å studere og utforske sanseerfaring, men også om å erfare sjølv. Både førreflektive erfaringar og reflektive erfaringar. Kjetil Steinsholt (2004) diskuterer tilhøvet mellom desse. Han framhevar at i eksistensiell fenomenologi blir erfaringane våre skildra og analysert ut i frå ”mitt” perspektiv. Likevel søker den etter noko meir enn berre å snakke om ”korleis ting følast” eller ”korleis ting ser ut”, seier han. For den er først og fremst fokusert på korleis *eg* erfarer verda som eit meiningsfullt heile, i følgje Steinsholt (2004). Ein snakkar difor om å ta utgangspunkt i ei verd som allereie er full av meining. Det betyr likevel ikkje at vi fullt og heilt kan forstå alle former for meining. Steinsholt seier det heller er slik at vi kan prøve å forstå korleis dei reflektive erfaringane våre veks saman med, og vever seg inn i ei verd som allereie er full av meining. Difor tek den eksistensielle fenomenologien, som Merleau-Ponty er ein del av, utgangspunkt ei erkjenning av at vi alltid er i verda (Steinsholt, 2004). Når vi erfarer noko er vi då allereie i eit forhold til alle dei meiningane som sviv rundt oss. Det sentrale for ei kvar fenomenologisk analyse er at vi kan gripe erfaringane våre slik dei blir forma, i følgje Steinsholt (2004). Dette har eg gjort ved å intensivere blikket mot erfaringane mine, for slik kan ein sjå at ei betydingsfull verd er noko som blir til i eit slikt møte, meiner han. Slik er den fenomenologiske utforskinga av stabbaren sin taktile væren i verda meiningsfull, fordi den er eit resultat av at eg har teke tak i min erfaringsbakgrunn, som ellereie er meiningsfull, og samstundes teke tak i erfaringane mine undervegs i studia, og forsøkt å gjere dei synlege for lesaren. Utforskinga av stabbaren har samstundes vore ei utforsking av meg sjølv.

Gunvor Løkken skriv i boka *Toddlerkultur* frå 2004 at i den grad vi er redde for ikkje finne noko i studiet av stabbarverda, kan det skuldast at vi er prega av ei vanetenking basert på

kognitiv utviklingstradisjon, som automatisk fortel oss at barna helst bør kunne snakke for at vi skal vite kva som går føre seg mellom dei. Eg kjenner meg att i det. Og eg har teke meg sjølv i å tvile på prosjektet på grunn av slike kroppsleggjorte oppfatningar av kva som er ”gyldig” eller ”sant”. Dette er førehandsoppfatningar eg i løpet av studia har forsøkt å frigjere meg frå. Med frigjering, meiner eg ikkje å kvitte meg med dei, men bli klar over dei, for så å eventuelt handsame dei. Difor seier eg meg samd når Løkken (2004) hevdar at slik kroppsleggjort kunnskap tek lang tid å endre. Det finn vi også støtte i hjå Merleau-Ponty. For med han veit vi at tankane våre er rotfesta i kroppen. Når dei kanskje ikkje heller er sette ord på, kan det ta lang tid å finne dei, og eventuelt endre dei. Hensikta med observasjonane er uansett, i følge Løkken (2004), å få eit grunnlag for fylldige skildringar av episodar i kvardagen som eit grunnlag for refleksjon over og auka forståing for det som går føre seg.

6.3 Kva har skjedd med med mi forståing?

Kva har eg sett etter og korleis har eg skildra det? Eg har endra eit fokus frå det individuelle til det sosiale. Eller eg ser den sosiale kvaliteten i ein taktil væren i verda i større grad enn eg gjorde i starten.

Eg har observert og skildra stabbarar i ein barnehage. Eg har skildra dei med eit utgangspunkt i å setje den taktile veremåten deira under lupa. Difor har blikket vendt seg med mot dei med ei vektleggjing av korleis den taktile kommunikasjon deira er med verda. Ein ambisjon har vore å finne støtte i at måten dei brukar berøringssansen er viktig for måten dei forstår seg sjølve og verda på, og følgeleg for livskvaliteten deira. Gjennom Merleau-Ponty har eg funne grunn til å anta at det taktile er viktig, at det har eksistensell betydning i deira sanseerfaringar, og fordi dei er så ”taktile av seg” har det difor vore naturleg å anta at dette kroppslege fenomenet er ein vital del av korleis dei forstår seg sjølv og verda, og korleis dei er i verda. Og vidare, korleis dei *har* det i verda. Ved å forstå dei på ein kroppsfenomenologisk måte, og med støtte i teoriar og utsagn som tek føre seg berøring, har eg funne berebjelkane eg trengte for kome med denne antakinga. At kroppslege sanseerfaringar er intensjonale for smårollingane. Og at det i denne livsfasen ofte ikkje er nok berre ”å sjå”, men at kroppane dragast mot det taktile i erfaringane, og at det truleg aukar betydningsfyllda.

6.3.1 *Om å fange det taktile i stabbaren si livsverd*

Det at eg kjente barnehagen eg har observert i, gjorde at eg også hadde kjennskap til korleis det pedagogiske arbeidet er der. Eg kjente til omgjevnadane og atmosfæren, og det gav meg ein fordel med tanke på observasjonsarbeidet. Det gav meg raskt innpass, og gjorde at eg slapp å bruke tid til å bli kjent der. Likevel, eg måtte bli kjent med ungane, og dei var ikkje dei same som var der då dottera mi gjekk der. Det er jo dei som er dei viktige i studia. Det kan kanskje vere lett å sjå føre seg at kjemien mellom meg og ungane ville vere på plass så lett som berre det, for eg har jo ”barnetekke”. Og eg fekk raskt god kjemi med fleire av barna, men om eg skal ta det som kompliment eller berre vere glad til at nokre av dei er såpass frie og umistenksamme, er ikkje godt å seie. Den gode tonen med nokre av dei, farga nok også observasjonane, og gjorde at dei fekk meir merksemd enn andre. Det var rett og slett meir praktisk, og eit par av dei blei raskt favorittar. Fordi eg blei sjarmert, fordi dei var enklare å få gode bilete på. Det gjorde eg meg sjølv merksam på undervegs også. Det var lettast å filme dei som ikkje var så avhengige av dei vaksne, då tok eg også to fluger i ein smekk. Då slapp eg å tenkje på om dei tilsette blei forlegne av at eg var der og eventuelt filma dei. Men, eg måtte ta det i meg. For stabbarane er jo ikkje taktile berre på eiga hand. Dei er jo i høgste grad taktile i lag, og ikkje minst i lag med vaksne. Det fanst dei som treivst best på eit fang også. Som leika best på golvet godt omringa mellom beina på ein vaksen. Med høve til å ta seg nokre taktile kravlerundar over eit kne eller eit lår for å nå ei eller anna leike eller noko anna interessant. Og då var det naturleg for meg å posisjonere seg slik at eg ikkje braut inn i denne intimsfæra. Det blei ofte litt unna situasjonen, slik at eg fungerte meir som ei floge på veggen, med høve til å zoome inn. Det kunne også føre til at eg lett kunne bli meir forstyrra, fordi eg då hadde større overblikk, og potensielt mange gode observasjonar. Det var overraskande lett å la seg distrahere, eigentleg. For eg kunne føle meg til bry, eller som eit forstyringselement. Og det gjorde at eg også blei vår på det. Så då blei det det og ta omsyn til også, ikkje berre å leite etter gode illustrasjonar på noko eg eigentleg ikkje visste innhaldet og betydninga av. Anna enn at det hadde noko med det taktile å gjere. Difor gjaldt det også å få ei breidde over situasjonar som kunne vere gode illustrasjonar. Eg var nok litt forvirra i starten, fordi det var tidleg i heile arbeidsprosessen, og difor heller ikkje hadde sterk teoriforankring enno. Difor endra innhaldet, eller rettare sagt, tolkinga av innhaldet i videofilmane seg frå start til her eg er no. Til og med nokre av dei situasjonane som eg opplevde var skikkeleg bra, og som eg var kjempegira over å ha fått festa på film, kunne vise seg å ikkje vere så interessante som illustrasjonar likevel. Kanskje synest eg dei var bra fordi eg var sjarmert, meir enn at dei

faktisk fortalte noko særleg interessant om fenomenet eg utforska. Å forstå fenomenet har difor vore ein modningsprosess. Den utviklar seg framleis, slik som forståinga av filosofien også gjer det. Eg oppdagar stadig nye måtar å forstå Merleau-Ponty, og innser difor at eg truleg har store manglar i biletet eg har av filosofien hans. Alle delar av Phenomenology og Perception er ikkje lese like grundig. Og boka blir heller aldri heilt gjennomlest, eller gjennomforstått. Den er stadig open for vidare tolkingar.

6.3.2 *Eg er også ei erfaring*

Kva skjer med mi forståing når eg byrjar å skildre og inngåande studere det taktile i livsverda til Lars og dei andre stabbarane?

Å tvinge meg sjølv til å rette fokuset bort frå det som er konkretisert i form av ord, har vore ei stor drivkraft i prosjektet. Og det er noko av hovudpoenget med studia også, paradoksalt nok. Eg har brukt nærare hundre tettskrivne sider med ord for å vende fokuset bort frå orda. For orda er i seg sjølv tolkingar av hovudpoenget. Heile prosjektet er slik eit stort paradoks. Den er i alle fall full av paradoks. Den vil setje ord på noko heilt konkret, slik som barn brukar den taktile sansen, samstundes som den vil finne ord på kva meininga med denne måten å vere i verda på kan vere. Og når eg då finn at meiningane er der, men at dei ikkje er konkretiserbare fordi dei er kroppslege og førrefleksive, ja då står prosjektet i fare for å bite seg sjølv i halen og få eit sirkularitetsproblem, som metodedelen tok føre seg. Korleis handsamar denne studia ein slik fare?

Eg har forsøkt å forstå livsverda til stabbarar *utan* å redusere den. Det vil seie at eg *har* ei faktisk forståing av den, og det er den eg har fått gjennom at *eg er ei erfaring*, som Merleau-Ponty ville ha sagt. Dei førrefleksive erfaringane av verda er det som ligg i botn for min måte å forstå verda på. Som nemnt tidlegare, er det denne erfaringa vi må gå til, det er der eksistensen ligg. Forståinga eg har av stabbarane kan eg dermed ikkje skildre fullt ut med ord, fordi den også har ein førrefleksiv dimensjon i seg. Den baserer seg også på alle dei førrefleksive sanseerfaringane mine av dei, som eg ikkje kan vere reflektivt klar over. Det vil seie, eg er reflektivt medviten på at eg forstår verda ut i frå dei, men eg har ikkje direkte ord på korleis dei påverkar forståinga mi. Det må eg berre erkjenne. Eg innser difor at skildringane mine ikkje er tilstrekkelege for å uttrykkje forståinga eg har av stabbarane. Dei er enda mindre eit direkte og fullstendig dekkjande uttrykk for den meininga stabbaren faktisk legg i dei taktile sansingane sine. Skildringane er ei overflate, dei er det som har vist seg for

kameraet. Men dei er samstundes farga av fenomenet slik det har vist seg for kroppen min som medvit. Det er der den førrefleksive dimensjonen ligg, og denne dimensjonen er det berre eg som kjenner gjennom erfaringa mi. Difor er det umogleg for meg å skulle peike på noka universell sanning om stabbaren sitt taktile erfaringsunivers. Det einaste eg kan fastslå er det eg har observert i det objektive rom. Eg har sett, som dei andre i same rommet, eller som evtentuelte ser video-opptaka, at barna gjennom å vere kroppslege, er taktile i samspel med omgjevnadane heile tida. Verda eg har skildra kan ikkje bli skildra direkte utan referansar til meg som erfarande person eller kroppsleg medvit. Når eg tilfører desse observasjonane ei tolking, er desse basert på ei refleksiv forståing (mi forståing) av kroppen som eit førrefleksivt medvit som orienterer seg intensjonalt. Denne forståinga er også ein del av mi levde erfaring. Og det er denne forståinga studia forsøker å reflektere. Det denne studia finn er difor ”sant” eller ”gyldig” i den forstand at den forsøker å formidle innsikta og forståinga mi av fenomenet eg har sett under lupa gjennom ei kroppsfenomenologisk forståing av stabbaren. Den gjer den gjennom ei refleksiv bevisstheit på taktil erfaring.

6.4 Innvendingar mot Merleau-Ponty

Som nemnt er dette ei studie som tek utgangspunkt i eit ”godmodig” blikk på stabbarane. Dette blikket er kompatibelt med mange av dimensjonane som kjem fram i *Phenomenology of Perception*. Den blir teken i bruk med tanke på å dra nytte av dei ideane som kan vere med å utforske og, paradoksalt nok, setje ord på det før-verbale ved stabbarabe sin taktile måte å vere i verda på. Difor driv ikkje studia kritikk av Merleau-Ponty sin filosofi. For gjennom den radikale fenomenologien hans, gir Merleau-Ponty oss nettopp ein positiv eksistensiell fenomenologi når han sporar intensjonalitet attende til ei kjelde som er kroppsleg subjektivitet (Langer 1989). Han viser av denne forma for subjektivitet er ein del av ”a continuous dialectical exchange with the world and other incarnate subjectivities (Langer, 1989, s. 150). Likevel kan det vere interessant å nemne særleg eitt aspekt ved den som han har fått innvendingar mot. Langer (1989) meiner at eventuelle problem ved *Phenomenology of Perception* kjem an på måten ein les dette store arbeidet til Merleau-Ponty. Viss ein les den frå utsida, som ho kallar det, kan den fungere som ei stadfesting på eventuelle fordommar ein måtte ha. Ei slik tilnærming påpeikar ofte den generelle tvetydigheita og mangelen på tydelege definisjonar, konsise formuleringar, motseiingar, klare argument, overtydande bevis

og eintydig bevisførsel (Langer, 1989, s. 155). I følge Langer, avviser denne tilnærminga heile teksten som uforståeleg – ”an extended exercise in ”muddled thinking”” (Langer, 1989, s. 155). Dette opplevde eg sjølv, då eg bad broren min ⁶ hjelpe meg med ei oversetjing. ”Kva er dette for ein pretensiøs tåkefyrste!? Han er meir oppteken av å vise at han kan bruke kompliserte og abstrakte formuleringar, meir enn å kome fram til poenget!” Dette var hans umiddelbare reaksjon. Han las den frå utsida, heilt teknisk og ut i frå eit anna perspektiv enn mitt. Han avviste innhaldet i avsnittet han hjalp meg med, heilt kontant. Denne reaksjonen viser at ein må vise både godvilje og innsatsvilje når ein set i gang med teksten. Det var ikkje broren min innstilt på. Den viser også at Merleau-Ponty skriv i tunge vendingar. Som det har kome fram tidlegare, byr tvetydigheitene på problem i den forstand at det blir ein utilgjengeleg tekst. Det er på mange måtar utilgjengelege idear, fordi det kan år å forstå innhaldet i forma Merleau-Ponty presenterer dei i. Det har i alle fall teke meg nesten eitt år berre å få følelsen av å nærme meg ei forståing. Og dette er kanskje både styrken og svakheita ved *Phenomenology of Perception* – nemleg ”the muddled thinking”. Den er ikkje rett på sak, og det er til tider svært frustrerande. Det har også gjort meg utrygg på kvar eg er i det filosofiske landskapet. Men slik har nettopp denne presentasjonsforma vist seg å formidle eitt av hovudpoenga hans; nettopp at verda ikkje kan fangast klart og tydeleg fordi den er i konstant rørsle. Slik er det med stabbarane og måten vi forstår deira taktile veremåte på også. Den er open for nye tolkingar heile tida. Heile teksten til Merleau-Ponty er slik han meiner kroppssubjektet også er; som ei intensjonal syntese, der alt i den står i eit gjensidigheitsforhold til kvarandre. På denne måten har teksten også kommunisert førrefleksivt med meg. Eg har tona meg inn på den og sansa også det av innhaldet som ikkje er verbalisert. Og slik har den altså blitt ei erfaring i meg.

6.5 Refleksjonar på levd kropp

Engelsrud (2003) ynskjer å syne korleis forskaren sin kropp både gir tilgang til og avgrensar kunnskapen som blir produsert. Ho forsøker å sjå samanhengar mellom måten datamaterialet blir skapt på og korleis ho utnyttar sin eigen kropp i tolkinga av materialet. Ho diskuterar også kva datamaterialet gir kunnskap om. Ho nemner at sjølvrefleksivitet er no blitt oppfatta som

⁶ Han studerer engelsk

eit ålment krav, og at ho følgjer opp dette ved å knyte det til korleis hennar levde kropp både utgjer ein grunn for, skapar tilgang til og selekterer kva som blir forskingsmateriale. Ho forstår refleksivitet som det å ha tilgang til eigne opplevingar, og å kunne forholde seg til det som blir opplevd. Difor er det ein føresetnad å anerkjenne at opplevingar alltid er erfart av subjektet.

Engelsrud (2003) ser på kroppsleg erfaring som betydningsfull, og som noko eit kvart subjekt kan merke. Ho påpeikar samstundes også at det inneber at forskingsmaterialet ikkje kan reduserast utelukkande til det som blir verbalisert av informant⁷. Med det meiner ho at den levde kroppen uttrykkjer så mykje meir enn vi kan uttrykkje med ord. Både min kropp, som observatør, og stabbarane sine kroppar, som informantar.

Omgrepet *levd kropp* vil seie at kroppen erfarer og uttrykkjer mening gjennom sin måte å eksistere i eit gjensidig tilhøve med omverda. Slik er forskaren heile tida i kommunikasjon med verda og alt det som er i den (Bengtsson 1999). På denne måten er subjektet intersubjektivt på den måten at fordi det er kroppsleg i verda som andre levde kroppar er det, er dei i eit gjensidig forhold til kvarandre. Dei påverkar alle verda fordi dei er like mykje ein del av verda som ein stein eller eit hus er det. Dei er i sameksistens. Kroppen min er såleis tilgangen eg har til verda, og til Lars si livsverd. Det er den eg forstår Lars med. Men eg må samstundes erkjenne at eg er ein del av verda hans, som tidlegare nemnt. Fordi vi er står i eit kommunikativt forhold til kvarandre, er grensene mellom meg sjølv og han uklare og samanvevde (Østerberg 1994, s. xi). Engelsrud (2003) fokuserar på korleis kroppane til både forskaren og informanten også uttrykkjer mening, i tillegg til orda som blir sagt i intervjusituasjonen. Ho har iallefall orda på korleis informantane erfarer, og utfordringa hennar er altså å tolke dei *i tillegg* til kroppen som uttrykk. Utfordringa mi er difor, på mange måtar enklare, fordi eg slepp å forholde meg til, og kanskje bli forvirra av, verbale uttrykk frå Lars i same grad. Samstundes er det akkurat dette som er eitt av hovudutfordringa i studia. Det krever at eg verkeleg må stole på kroppen min sine sansingar av verda Lars og eg er saman i. Stole på at det eg erfarer sanseleg er reellt, og ikkje falle for freistinga å overtolke persepsjonane mine. Kanskje er det det eg har gjort, når eg har brukt alle desse orda på å formidle ei forståing av dei. Likevel, det er dei orda som er med på å legitimere studia. Det er desse orda eg har formulert frå min levde kropp. Dei ynskjer å synleggjere min

⁷ Engelsrud ref. her til intervju om erfaring med kroppsleg trening og rørsle.

sjølvrefleksivitet over at det er den som har sett og erfart fenomenet studia utforskar. Engelsrud (2003) meiner at eit livsverdsperspektiv inneber ei oppfatning av at der er legitimt at kunnskap blir skapt ved at subjekte responderar på det usagte og det underliggjande i relasjonen mellom dei. For meg har dette vore fornemmelsar eg har følgd opp i det kontinuerlege tolkingsarbeidet, som i følgje Løkken & Søbstad (2006) allereie startar ved sansing og persepsjon.

7 Oppsummering

”There’s more to touch than meets the eye” (Klatzky et. al., 1987). Dette sitatet rommar mykje av det studia har utforska. Nemleg at der er noko ved taktil sansing som har ein djupare dimensjon over seg enn det reint konkrete ved å ta på, eller bli teken på. Det er difor vere vanskeleg å setje ord på kva ein taktil væren i verda er, eller kan vere. Kva sanseopplevinga av det taktile er. Kanskje er det berre fordi vi manglar vokabular på opplevingane. Det er kanskje det som er meininga også. Kanskje er det fordi at det å skildre korleis noko er å ta på, eller korleis det er å bli teken på av noko(n), kan opplevast abstrakt og vanskeleg å gripe med ord. Det kan nok for mange også opplevast som for intimt og privat å skulle snakke om ei taktil sanseoppleving. Vi er truleg betre opplærde til å snakke om dei andre sansane våre og verbalisere dei. Dei fleste av oss er nok ikkje vande med å skildre taktile opplevingar. Det krevjast mot, nærvær og ikkje minst kreativitet. Det blir kanskje ikkje eingong tenkt på som ”opplevingar”, verda rundt oss er der jo berre. Den blir nok oftare verbalisert i høve til korleis det ser ut, meir enn korleis det kjennest mot huda, slik som Paterson (2007) hevdar. I eit digitalt, tekstbasert kunnskapssamfunn, som legg vekt på verbal og digital kommunikasjonsevne, er det difor kanskje ikkje rart om denne sansen blir underkommunisert.

7.1 Studia si pålitelighet

Om ikkje denne avhandlinga konkluderar med, men i alle fall i stor grad antar at stabbarane sin taktile omgang med verda er viktig for måten dei forstår seg sjølve og verda, så er det heilt avgjerande for påliteligheita at eg legg fram premissa for denne antakinga. Det er slik den syner at antakinga er påliteleg, eller mogleg å stadfeste (bekreftbar). Østerud (1998) problematiserer det han kallar det ”positivistiske dogmet” om at einaste vegen til valide forskingsresultat går gjennom ein prosess som sikrar høg grad av pålitelighet, eller reliabilitet. I metodekapittelet kom det fram at observasjonen kan bli råka av ei rekkje feilkjelder, som kan påverke og gjere datamaterialet mindre påliteleg. I dette avsnittet vil eg ta føre meg ulike aspekt som har vore vesentlege for påliteligheita på studia.

Korleis har eg formidla denne prosessen? Er den truverdig? Reliabilitet er eit omgrep eller ein tematikk som er problematisk for forskingsaktivitetar som i så stor grad er tufta på en

subjektivistisk epistemologi, som denne avhandlinga er. Ein epistemologi der det viktigaste bindeleddet mellom premissa for antakinga i stor grad er meg. Med det meiner eg at empirien er avhengig av meg som instrument, av teorirammene studia tek i bruk som legg vekt på den subjektive, førrefleksive sanseerfaringa som eit forståingsgrunnlag for verda, og endeleg; samansetninga og tolkinga av desse er igjen avhengig av den verdsforståinga eg har. Denne studia har ei tilnærming basert seg på ynsket Denzin og Lincoln (1994) har om å nærme seg ei fortolkande kvalitativ tilnærming til empirisk forskning og teoriutvikling. Dette finn den også solid støtte for i Alvesson & Sköldberg (2009). Prosessen har vore utforskande og vekselvis heile vegen, slik hermeneutikken er oppteken av. Intense periodar med djupdykk i observasjonane og nærlesing av Merleau-Ponty har fungert i vekselverknad med anna teorilesing, fortolkande skriving og filosofering.

Forståinga av både Merleau-Ponty og observasjonane har også vekt fram gjennom ei auka merksemd på fenomenet generelt. Eg har stadig teke meg i å undre meg over og tolke kvardagslege observasjonar i forlenginga av studia. Desse undringane har følgeleg også påverka tolkinga av empirien studia tek i bruk. Difor representerer ikkje empirien ei meining i seg sjølv. Den er avhengig av å bli tolka for å få betyding. Forståinga av den har endra seg suksessivt, og situasjonane avhandlinga skildrar har også endra seg i takt med dette. Lesinga av Merleau-Ponty har gitt meg ei djupare innsikt i fenomenet studia utforskar, som eg på førehand hadde mine ”forfølarar” (Postholm 2005) på. Eg hadde ikkje tydelege ord og vendingar på det eg ynskte å utforske, men no når eg har eit teorigrunnlag for å forstå kroppselege uttrykk, kan eg kanskje sjå på desse forfølarane som førrefleksive sanseerfaringane som forsøkte å trenge gjennom, eller uttrykkje seg på eit kroppslig vis. Gjennom Merleau-Ponty har eg fått større vokabular på dei. Menneskesynet hans har vore kompatibelt med dei førrefleksive sanseerfaringane mine og sett stabbarkroppen i eit forståeleg lys i høve til dei. Denne sanselege måten å forstå smårollingen på har eg også, som vist, funne støtte i hjå Bengtsson (1999), Bengtsson & Løkken (2004), Haugen et. al. (2005), Rasmussen (1996), Knudsen (2005), Løkken (1999, 2000a, 2000b, 2004, 2005, 2010) og Løkken & Søbstad (2006).

Likevel, når eg så ville fokusere på det taktile ved Lars og dei andre eg har observert, har det vore eit ynske om ein heilskapleg sanseleg måte å forstå stabbaren. Det viste seg å bli ei utfordring. Eller ein kan kanskje heller seie at heile poenget med å fokusere på ein sans, eller ein type taktil erfaringsmodalitet, stod i motsetnad til Merleau-Ponty si oppfatning om å ikkje

skulle isolere sansane frå kvarandre. Eg innsåg at eg hadde plassert meg sjølv inn i ei stor paradoksal sone, då eg i utgangspunktet ville kalle avhandlinga for ”Taktil Erfaring”. Eg endra det raskt til ”Å vere taktilt i verda”. For, korleis kunne eg forsvare å bruke Merleau-Ponty sitt menneskesyn i ei tolking av eit stabbarfenomen som eg i utgangspunktet hadde ein idé om å framheve, eller til dels skilje frå ”dei andre fenomena ved stabbaren”, når filosofen sjølv ikkje snakkar om å separere sanseerfaringar, men ser alle sanseerfaringar som integrerte i kroppssyntesa? Det var eitt paradoks, og ein logisk brist, difor blei det meir konsistent i høve til teorigrunnlaget og menneskesynet å fokusere på det taktile i erfaringa, eller ein taktil vøren i verda. Og det igjen har vore utfordrande i høve til korleis eg skal ordleggje meg lesarvenleg utan å vere utydeleg og inkonsistent. Eit anna paradoks var, som eg har vore inne på før, å finne ut korleis eg kunne forsvare å bruke nærare 100 sider med ord på forståinga av eitt fenomen som i utgangspunktet er utilgjengeleg for meg, eller rommar så uendeleg mykje meir enn dei orda eg brukar til å formidle ei forståing på det. Korleis kan eg kome med antydningar om fenomenet, når eg ikkje kan vite noko sikkert om det, og når stabbarane sjølve ikkje er i stand til å setje ord på deira oppleving av det? Viss dei kunne snakke, og eg hadde intervjuar dei i tillegg, ville det styrka påliteligheita, i følgje Østerud (1998), fordi det kunne ha fungert som ein verifikasjon på antakingane. Når ein slik type verifikasjon ikkje har vore mogleg, er det då nok å påpeike at vi alle har vore stabbarar, og difor gå ut ifrå at vi intersubjektivt kan relatere oss til tolkingane denne avhandlinga har av observasjonane? Som er skriven av meg, som jo sjølv har vore stabbar. Men eg kan jo likevel ikkje vite noko sikkert om korleis andre har erfart førrefleksivt, og eventuelt kan kjenne seg att i tolkingane mine, så difor treng eit eventuelt samsvar ikkje ha noko med røynda å gjere, som Østerud (1998) påpeikar. Vil det seie at eg berre skriv for dei som kan forstå fenomenet på same måte som meg? Kan krava om reliabilitet og validitet då forsvarast? Eg skriv innanfor eit paradigme som forstår stabbaren slik avhandlinga viser, og som erkjenner at den kunnskapen studia produserer er avhengig av meg. Den kan difor ikkje sikre nokon garanti for reliabilitet, eller pålitelighet, som innanfor eit positivistisk paradigme handlar om i kva grad funna kan bli gjentekne eller produsert av ein annan forskar.

Østerud påpeikar difor at kvalitative design har vanskar med å oppfylle dette kravet. Difor blir det også vanskeleg å fylle kravet om validitet, som blir styrka av høg reliabilitet. Korleis kan eg då verifisere at observasjonane studia har gjort har noko som helst slags samsvar med røynda? Eg har nytta videokamera i observasjonane mellom anna for å ha større høve til å kunne korrigere mine eigne umiddelbare erfaringar av feltet. Men sjølv om eg brukar

videokamera, vil ikkje det automatisk seie at eg fangar røynda. Det kan likevel styrke reliabiliteten på den måten at eg har heilt konkrete og biletlege bevis på *kva* eg har festa på film. Men som det har kome fram, avdekkjer ikkje det eg har sett den faktiske meininga som ligg bak stabbarane sine handlingar. Østerud (1998) påpeikar også viktigheita av å erkjenne at desse bileta faktisk er sosialt og teknisk konstruerte, trass i at dei gir inntrykk av ei røynd. Dei inneheld eit ”visuelt spor” av den delen av røyda kameraet er retta mot. Dermed betyr dei i utgangspunktet lite før eg har gitt premissa for tolkinga av dei. Desse bileta kan difor fungere som illustrasjonar på nesten *kva* som helst som har med smårollingar å gjere. Dei er difor ikkje interessante heller før dei har blitt tolka innanfor ei gitt ramme, i dette høvet ei kroppsfenomenologisk ramme. Det vil seie at eg innser at der er andre måtar å tolke stabbarane sine taktile handlingar på.

Ved å vere så open som mogleg ynskjer eg å opne eg opp for at lesaren kan kome med sine eigne tolkingar. Eg forsøker å problematisere og heile tida stille spørsmål ved jobben eg gjer, og dei avgrensingane som ligg i eit fortolkande perspektiv, som Østerud (1998) legg vekt på. Eg støttar meg vidare til Charles Taylor (1987) som sa at der ikkje er noka form for verifikasjonsprosedyre vi kan falle tilbake på innanfor slik type forskning. Det einaste vi kan gjere er å halde fram med å tolke og å formidle tolkingar. Slik er vi i ein fortolkande sirkel. Det inneber, i følge Østerud, at tolkingane vi har av røynda ikkje bli sannare sjølv om dei samsvarer med andre sine tolkingar av den same røynda. For å setje ein motpol til positivismen, som oppfattar verda som gitt for oss, tek både Steinsholt (2004), og Østerud (1998), tak i konstruktivismen som står for ei verd full av meining som må tolkast for å kunne bli forstått. Dei framhevar difor ei vektlegging av forskaren si rolle innanfor dette paradigmet. Oppgåva mi har difor vore å setje lys på prosessen denne meningskonstruksjonen går føre i, gjennom språk og handlingar. Slik har også eg konstruert ei meining då eg har sett lys på og fortolka stabbarane i eit kroppsfenomenologisk perspektiv. Ei meining som vanskeleg kan unngå å vere farga av mine føresetningar, forfølarar, førehandsantakingar og motivasjonar for å gjere denne studia. Den skildrar enkeltsituasjonar, men leitar på visse måtar likevel etter å finne mønster, sjølv om den tek høgde for at det er mine tolkingar av fenomenet som blir formidla. Både Østerud (1998) og Alvesson & Sköldbberg (2009) framhevar at skilja mellom kvalitative og kvantitative metodar ikkje kan dragast med ein enkelt og tjukk strek. Østerud ynskjer å overskride dikotomien mellom nomotetisk og idiografisk forskning, altså mellom forskning som skildrar enkelttilfelle, og forskning som ynskjer å finne generelle lover. Difor må omgrepa reliabilitet og validitet rekonstruerast, meiner han, og ein føresetnad med å

kombinere ulike metodiske grep er at dei let seg sameine innanfor eitt og same filosofiske paradigme. Når eg tek høgde for at meiningskonstruksjonen i avhandlinga og forståinga av stabbaren har ein sterk subjektiv klangbotn, er denne føresetnaden forsøkt teken omsyn til. Dei metodiske grepa avhandlinga har teke i bruk let seg såleis sameine under denne forståinga av mennesket i verda. Både stabbarane og meg. Vi er ikkje transparente, men omringa av ein opasitet. Det avgrensar kva eg kan vite sikkert. Eg kan berre anta gjennom diskusjon, og synleggjere ei forståing. Gjennom å setje lys på paradokset om å gi meining til eit fenomen som utgangspunktet er utilgjengeleg og uskildreleg for meg, ligg der også ei antaking om ein relativistisk ontologi. Det vil seie at der finst ulike røynder, eller ulike måtar å oppfatte røynda på (Denzin & Lincoln 1994), og at min måte å sjå på verda og dei eg eventuelt deler det med ikkje er den einaste sanninga. I tillegg ligg der også ei antaking om at verda finst, men at vi persiperer og oppfattar den ulikt. Østerud (1998, s. 122) hevdar at sanse- og erfaringsinstrumentet er den ”menneskelige bevissthet, og bevisstheten nærmer seg virkeligheten ved å konstruere eller tolke den”. Då denne studia fokuserar på det kroppslege medvitet, og dei førrefleksive sanseerfaringane, ja då har eg berre dei refleksive tolkingane av dei som grunnlag for å nærme meg røynda. Studia kviler såleis på eit slags kompromiss mellom det førrefleksive og det refleksive i sanseerfaringane mine, og den tolkinga eg har av dei med hjelp av teoriramma for studia.

7.2 **Studia si gyldigheit**

Har studia følgt premissa sine?

Reliabilitet er eit krav som er enklare å fylle i eit typisk kvantitativ design med repetisjonar og kvantifiserbare data. Dette er altså, som allereie nemnt, eit krav som denne studia ikkje er kompatibel med. Den kan ikkje verifiserast gjennom ein 1:1 representasjon av røynda. Østerud (1998, s. 122) kallar denne trua for ei for naiv realisme, ei tru på at det ”eksisterer en håndgripelig virkelighet som lar seg erkjenne fullt ut gjennom sansning og erfaring”. Som ein assosiasjon til dette nyttar eg høvet til å formidle enda eit stort paradoks, eller parallell, ved denne studia. På eine sida antydgar den at det taktile i sanseerfaringane stabbarane gjer er nettopp slike handgripelege og konkrete realitetsorienteringar, eller erfaringar. Difor, viss vi skal følgje Østerud, representerer ei slik tru faktisk ei naiv realistisk oppfatning av korleis

stabbarane erfarer gjennom taktile sansingar. På andre sida er ikkje dette noko eg som utforskande sjølv erfarer gjennom handgripelege sanseerfaringar. Eg erfarer ikkje stabbarane hovudsakleg taktilt, sjølv om vi er i berøring no og då. Eg legg hovudsakleg synssansen til grunn for dei persepsjonane eg gjer, og viss den ikkje representerer like stor grad av sikkerheit om røynda som det taktile i erfaringar, så kan eg heller ikkje med det same grunnlaget antyde at den taktile kommunikasjonen smårollingane har med omverda representerer nokon sikker kunnskap om verda for dei. Det blir då ein naiv realisme. Korleis kan eg då byggje opp under ei antaking om at det taktile i stabbarane sine sanseerfaringar er eit sikrande og tryggjande grunnlag for deira forståing av verda på, meir enn det vi ser? Ved å bruke antakingar, i staden for slutningar, ligg det nettopp eit rom for tvil, eller vidare tolking. Oppgåva mi er å tolke empirien og teorigrunnlaget utan å dra noka slutning. Det er difor studia er eksplorerande i forma. Den må difor ta til takke med denne fortolkande meningskonstruksjonen som blir det antakingane avhandlinga berast fram av. Antakingar om at stabbarane sin taktile omgang med verda er viktig for måten dei forstår seg sjølve og verda. Sjølv om eg i tillegg til Merleau-Ponty, har teke i bruk teori som støttar dei, og til dels favoriserar berøringssansen, står dei også til dels som ei motseiing av Merleau-Ponty, som hevdar at sansingane ikkje kan isolerast, og heller ikkje målast. Likevel, og fordi heile avhandlinga kviler på eit stort paradoks, må eg likevel erkjenne at grunntonen i den faktisk også favoriserer den taktile sansen framfor dei andre. Det gjer den allereie i tittelen.

Kva har då vore poenget med å bruke Merleau-Ponty til å utforske stabbaren sin taktile væren i verda? Jo, fordi han også skriv i ei opa og fortolkande form, og fordi han brukar ord som formidlar rausheit for kvar enkelt av oss. I det finn eg grunnlag for å anta at også mine forfølarar som før prosjektstart formidla at det taktile i sanseerfaring er viktig for stabbarane, var verdifullt å utforske. Merleau-Ponty kan faktisk også tolkast sjølv i å faktisk forsøke å separere sanseintrykka frå kvarandre, gjennom drøftingar av ulike tilfeller av sansedefektar hjå pasientar. Han gir då inntrykk av å forsøke å favorisere, eller måle sansane opp mot kvarandre, slik eg tolkar det. Han seier mellom anna at den taktile sansen aldri kan erstatte fylde i det visuelle, for ein som misser synssansen. Det kan eg for så vidt vere samd i, men samstundes kunne ein også sagt at for den som aldri har sett, vil den taktile sansen kanskje vere den viktigaste av alle, og ein sterk bidragsytar til å formidle nettopp fylde og rom. Så då er vi kanskje attende til eitt av hovudpoenga hans likevel, nemleg at kroppssyntesa har ei unik evne til å komplettere, til å fylle sanseerfaringane med meining, uansett kva sansar som eventuelt skulle bidra mest. Det vil vi kanskje aldri få svar på. Berre kroppen veit.

7.2.1 *Empiristatus*

I avsnitt 1.2.1 kom det fram at føremålet med empirien i studia er å løfte fram både teorien og fenomenet eg utforskar, som Sundsdal og Strand (2011) legg vekt på. Har den gjort det? Har Lars si ballongsmelling og illustrasjonane i kapittel 5 fungert som ei positiv og opplysende støtte til Merleau-Ponty sin filosofi? Som allereie nemnt, har eg ikkje funne liknande studiar på stabbarar sin taktile væren i verda i eit kroppsfenomenologisk lys. Slik kan det sjå ut til at innblikka i smårollingane sin taktile omgang med verda faktisk kan ha spurt nye spørsmål og kome med nye illustrasjonar til teorien. Dei har mellom anna vist at stabbarane sin sosiale væren også har ein sentral taktil dimensjon. Stabbarane tek ikkje berre på ting rundt seg, dei tek også på kvarandre og dei vaksne. Og det kan ein med Merleau-Ponty (2002) og Paterson (2007) forstå som ei stadfesting på at Lars kroppsmedvite forstår at han ”er”. Empirien har slik i teke i bruk teoriane som dei allereie er brukte i mellom anna Løkken si forskning (1999, 2000a, 2000b, 2004, 2005, 2010), men samstundes spurt nye spørsmål til dei ved å fokusere på det taktile hjå stabbarane. Løkken sine studiar av flirekonsertar og velkomsthelsingar i barnehagegarderoben har kome fram til at stabbarane er sosiale kroppssubjekt som forstår kvarandre førrefleksivt. Dei kommunicerer ved å ”tone” seg sanseleg inn på kvarandre gjennom kroppslege uttrykk. Denne forståinga tek eg også i bruk, og har stilt spørsmål ved korleis stabbarane også brukar den taktile sansen i denne førrefleksive kommunikasjonen.

7.3 **Pedagogisk relevans**

I kapittel 1 spurde eg i kva grad ei djupare forståing for stabbaren sin taktile omgang med verda kan ha pedagogisk relevans. Studia har kome fram til at den taktile væren i verda er meningsfull for Lars. Kvifor er den meningsfull? Lars utforskar verda fordi han er ein kropp. Han er i taktil kontakt med omgjevnadane til ei kvar tid, og slik er han taktilt i verda kontinuerleg. Ut i frå det som har kome fram til no kan det tenkjast at det taktile i sanseerfaringar har ein stadfestande funksjon. Det er konkret og fysisk, og betyr på den måten at ”eg-er-i-verda”. Lars forstår kroppsmedvite at ”eg finst, og verda finst”. Taktil kommunikasjon er meningsfull for Lars fordi det fører til kommunikasjon med omgjevnadane, og det er ein av stabbarane sine mest vesentlege måtar å vere på. Avhandlinga har difor kome fram til at taktile sansingar er viktige for stabbaren sitt verdsbilete og sjølvbilete. Ved å veksle mellom gjentakande tolkingar av videoobservasjonar

og utforsking av Merleau-Ponty sine idear om kroppssubjektet, har den slik kome fram til at den taktile væren i verda sosial og tryggjande for smårollingane. Hudkontakta har ein stadfestande funksjon. At Lars og dei andre får utforske den taktile sansen med humoristisk ballongsmelling, sanseleg sameksistens i graut, sosial og proprioseptiv sameksistens i kvarandre, intensjonal grasleg sansing, og stadfestande leik i vatn, kan difor synast å vere eit sentralt aspekt for trivselen i barnehagen. Denne væren rommar humor, emosjonar, tryggleik og undring. Den rommar også handlingspotensiale, der dei får erfare at fordi dei er i verda kan dei også påverke verda. Dei får til dømes erfare at dei ved å skubbe ei leikekasse framføre seg ikkje berre klarer å gå på eiga hand, men også flytte kassa. Dei får erfare at å skubbe nokon kan føre til at kompisen blir lei seg, eller at å gi ein kos som oftast fører til at nokon andre blir glade. Dei har påverknadskraft og noko i verda å gjere. Dei erfarer ”eg kan”.

Gunvor Løkken (1996) meiner vi med Merleau-Ponty kan oppvurdere stabbaren til fullverdige menneske. Det vil seie at smårollingen ikkje er ein ting vi vaksne er viktigare enn. Stabbaren er like viktig, fordi vi er i same verd, og har difor like stor rett til å bli teken på alvor for dei aktivitetane han eller ho gjer, som kven som helst andre. Om det så er å grise med graut eller pitle i graset. Studia fokuserer på det taktile i sanseerfaringar, og viser gjennom observasjonar av stabbarar at dei har ein kroppsleg veremåte som i stor grad er taktil. Difor kan det følgjeleg vere rimeleg å antyde at deira måte å vere taktilt i verda på har ein grunnleggjande eksistensiell dimensjon, og at ein difor viser merksemd og audmjuke for denne væren. At barna i denne alder får vere i det taktile. Det er jo heilt sjølvstøtt for oss vaksne at vi blir tekne på alvor i måtane vi er på. Når vi då har eit menneskesyn som ser på stabbaren som like fullverdig som vaksne, synast det då heilt sjølvstøtt at vi også tek følgde for deira måte å vere på.

Diderot kalla berøringssansen, den mest djuptgripande (profound) og filosofiske sansen. Ruth Finnegan (2005) seier at vi handlar gjennom ”our touches”, og Paterson (2007) hevdar at berøringssansen i stor grad oversett, trass i at det faktisk er den sansen alle har. Alle har hud, men likevel er det dei andre sansane våre som kanskje får mest merksemd i samfunnet vi lever i. Lukt, smak, det auditive og det visuelle er dei som ser ut til å få mest stimuli, eller i alle fall dei sansane ein er mest merksame på. Eg har undra meg over kva grunnen til dette er og om det kanskje kan ha å seie for barn og unge. Eg tenkjer mellom anna på ansvarskjensle ovanfor kvarandre og miljøet, ja verda i det heile. Det handlar kanskje om få erfaringar som gjer at ein blir merksam på det ein har rundt seg og korleis ein er i verda. Og der kan det taktile ha ein viktig erfaringsfunksjon gjennom å vere stadfestande for kva omgjevnadar

stabbaren er i. Når ein kjenner til stabbarane sine måtar å kommunisere og leike på er gjennom kroppslege og handlande uttrykk, hevdar Gunvor Løkken (2000b) at Merleau-Ponty kan bidra til å auke ei djupne i forståinga av slike handlingar. Som eg tidlegare har nemnt, støttar eg meg til det, og ynskjer i tråd med dette å bruke denne avhandlinga til å bidra til ei merksemdsauke mot det taktile i desse kroppslege uttrykka. Den er såleis også i tråd med Løkken (2004) sine oppmuntringar til å auke den pedagogiske innsikta i stabbarkultur og å leggje til rette for den. Det kan, i følgje henne, bidra til ein kvalitativt god barnehage. Slik kan denne studia fungere som eit supplerande bidrag til kunnskapen om denne stabbarkulturen.

Litteraturliste

- Alvesson, M. og Sköldbberg, K. (2009).** *Reflexive Methodology. New Vistas for Qualitative Research.* London: Sage
- Bengtsson, J. (1998).** Kropp og pedagogik. Den mänskliga kroppens betydelse i pedagogisk kunnskapsbildning. I Bengtsson, Jan, *Fenomenologiska Utflykter*. Göteborg: Daidalos
- Bengtsson, J. (1999).** En livsvärldsansats før pedagogisk forskning. I Jan Bengtsson (red.), *Med livsvärlden som grund: bidrag till utvecklandet av en livsvärldsfenomenologisk ansats i pedagogisk forskning*. Lund: Studentlitteratur.
- Bengtsson, J. & Løkken, G. (2004).** Maurice Merleau-Ponty: Kroppens verdslighet og verdens kroppslighet. I Kjetil Steinsholt og Lars Løvlie (red.), *Pedagogikkens mange ansikter: Pedagogikkens idéhistorie fra antikken til det postmoderne*. Oslo: Universitetsforl.
- Bibelen.** *Evangeliet etter Johannes, kap. 20.* Henta mars 2012 frå <http://www.bibel.no/Hovedmeny/Nettbibelen.aspx?query=JSK6x8syuELtc2PioiuanRL7srO5Q1ghM7DV7EqNVIKyqxQDQggVpdaSqFQz/KUo>
- Carman, T. (1999).** The Body in Husserl and Merleau-Ponty. *Philosophical Topics* 27(2), 205-225
- Classen, C. (1993).** *Inca cosmology and the human body*. Salt Lake City: University of Utah Press
- Ching J., Henneberry L. & Lee S. (2009).** Touch me! An article on tactile experience. Henta mars 2012 frå <http://www.mobileuserexperience.com/?p=741>
- Den nasjonale forskningsetiske komité for naturvitenskap og teknologi (NENT).** *Forskningsetisk sjekkliste*. Henta mai 2012 frå <http://www.etikkom.no/no/Forskningsetikk/Etiske-retningslinjer/Forskningsetisk-sjekkliste/>
- Den nasjonale forskningsetiske komité for samfunnsvitenskap og humaniora (NESH).** *Forskningsetiske retningslinjer for samfunnsvitenskap, humaniora, juss og teologi*,

Henta mai 2012 frå <http://www.etikkom.no/no/Forskningsetikk/Etiske-retningslinjer/Samfunnsvitenskap-jus-og-humaniora/>

- Dermot, M. (2002).** Editor's Introduction, I Moran, Dermot & Mooney, Timothy (eds.), *The Phenomenology reader*. London: Routledge
- Dewey, J. (1998).** *Experience and education*. West Lafayette, Ind.: Kappa Delta Pi
- Dewey, J. (2008).** Å gjøre en erfaring: fra Art as experience (1934). I Bale, K. & Bø-Rygg, A. (red), *Estetisk teori: en antologi*. Oslo: Universitetsforlaget
- Duesund, L. (1995).** *Kropp, kunnskap og selvoppfatning*. Oslo: Universitetsforlaget
- Engelsrud, G. (2003).** Metodologiske utfordringer med den levde kroppen som erfaring og perspektiv. I Uljens, M. & Bengtsson, J. (red.), *Livsvärldsfenomenologi och hermeneutik. Aktuella humanvetenskapliga forskningsproblem*. Helsingfors: Helsingfors universitet
- Engelsrud, G. (2006).** *Hva er kropp*. Oslo: Universitetsforlaget
- Finnegan, R. (2005):** Tactile communication. I Classen, C. (red.), *The Book of touch*. New York: Berg.
- Hale, J. (2012).** *Merleau-Ponty for Architects*. Routledge
- Hanson, N. R. (1958).** *Patterns of discovery. An inquiry into the conceptual foundations of science*. Cambridge: University Press
- Hatch, J. A. (2002).** *Doing Qualitative Research in Education Settings*. Albany, N.Y.: State University of New York Press
- Haugen, S., Løkken, G., og Røthle M. (2005).** Hvordan blir småbarnspedagogikk til? I Haugen, S., Løkken, G. og Røthle, M. (red.), *Småbarnspedagogikk: fenomenologiske og estetiske tilnærminger*. Oslo: Cappelen Akademiske Forlag
- Heft, H. (2001).** *Ecological Psychology in Context: James Gibson, Roger Barker, and the Legacy of William James's radical empiricism*. Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Associates, Publishers.
- Howes, D. (2005).** Skinscapes. I Classen, Constance (red.), *The Book of touch*. New York: Berg.

- Karlsen, G. (2008).** *Perception, realism and phenomenology* (Doktoravhandling). Bergen: Universitetet i Bergen
- Klatzky, R. , Lederman, S. & Reed, C. (1987).** There's more to touch than meets the eye: The salience of Object Attributes for Haptics With and Without Vision. *Journal of Experimental Psychology*, 116(4), 356-369.
- Knudsen, L. E. D. (2005).** Selvdannelse og det kropslige perspektiv. En kropsfænomenologisk kritikk af Lars-Henrik Schmidt, *Nordisk Pedagogikk*, 2005(4), 385-398.
- Kvaran, K. (2007).** Toddlerlydleker - et tverrfaglig prosjekt "La barna komme til lyden", *Barnehagefolk*, 2007(3).
- Kvernbekk, T. (2002).** Vitenskapsteoretiske perspektiver. I Lund, T. (red.), *Innføring i forskningsmetodologi*. Oslo: Unipub
- Lübcke, P. (red.).(1996).** *Filosofileksikon*. Oslo: Zafari
- Løkken, G. (1996).** *Når små barn møtes*. Oslo: Cappelen Akademisk Forlag
- Løkken, G. (1999).** Challenges in toddler peer research. *Nordisk Pedagogikk*, 19(3), 145-155.
- Løkken, G. (2000a).** Introduction. I Løkken, G.: *Toddler peer culture. The social style of one and two year old body-subjects in everyday interaction* (Doktoravhandling). Trondheim: NTNU
- Løkken, G. (2000b).** *Toddler peer culture. The social style of one and two year old body-subjects in everyday interaction* (Doktorsavhandling). Trondheim: NTNU
- Løkken, G. (2004).** *Toddlerkultur: om ett- og toåringers sosiale omgang i barnehagen*. Oslo: Cappelen Akademisk Forlag
- Løkken, G. (2005).** *Økende andel småbarn i barnehagen*. Oslo: Barne- og familiedepartementet. Henta august 2011 frå:
http://www.hivolda.no/neted/upload/attachment/site/group1/Gunvor_Lokken.doc

- Løkken, G. & Søbstad, F. (2006).** *Observasjon og intervju i barnehagen*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Løkken, G. (2010).** Bevegelse er meningen. I Sandseter E., Hagen, T. R. & Moser, T. (red.), *Barnas Barnehage 3: Kroppslighet i barnehagen*. Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Løvgren, M. & Guldbrandsen, L. (2012).** How early and how long? *Nordisk Barnehageforskning* 5(7), 1-7.
- Merleau-Ponty, M. (2002).** *Phenomenology of Perception* (trans. by Colin Smith), New York: Humanities Press
- Merleau-Ponty, M. (2010).** *The World of Perception*. New York: Routledge
- Moe, S. (2009).** Et kroppsfenomenologisk perspektiv på fysisk aktivitet og bevegelse. *Fysioterapeuten* 4(april), 17-21.
- Nordtvedt, F. (2008).** Kroppsfenomenologisk forskning – i grenselandet mellom empiri og filosofi. *Vård i Norden* 28 (3), 53-55.
- Paterson, M. (2007).** *The Senses of Touch. Haptics, Affects and Technologies*. Oxford: Berg
- Piaget, J. (1999).** *Play, dreams and imitation in childhood*. London: Routledge.
- Postholm, M. B. (2005).** *Kvalitativ metode : en innføring med fokus på fenomenologi, etnografi og kasusstudier*. Oslo: Universitetsforlaget
- Pramling, I. (1995).** *Barnehage for de yngste. En forskningsoversikt*. Oslo: Pedagogisk Forum
- Rasmussen, T. H. (1996).** *Kroppens filosof, Maurice Merleau-Ponty*. København: Semi-forlaget
- Romdenh-Romluc, K. (2011a).** *Routledge philosophy guidebook to Merleau-Ponty and phenomenology of perception*. New York: Routledge
- Romdenh-Romluc, K. (2011b).** *Thought in Action*. Henta desember 2011 frå <http://komarineromdenh-romluc.co.uk/Research.aspx>

- Skjønhaug, H. M. O. (2009).** *Mysteriet KORKLING. En fenomenologisk studie av tre elitedirigenters klangpraksis* (Masteroppgåve). Høgskolen i Hedmark
- Smith, A. D (2007).** The Flesh of Perception: Merleau-Ponty and Husserl. I T. Baldwin (eds.), *Reading Merleau-Ponty: on Phenomenology of perception*. New York: Routledge
- Statistisk Sentralbyrå (SSB).(2011).** Årsmelding for barnehager per 15.12.2011. Henta april 2012 frå <http://www.ssb.no/barnehager/>
- Steinsholt, K. (2004).** *Steinsholt LIVE*. Trondheim : Tapir Akademiske Forlag
- Sundsøl, E. og Strand, T. (2011).** Reality is catching up with me – Empirical knowledge and philosophy of education. *Nordic Studies in Education* 31(2), 139-146.
- Taylor, C. (1987).** Interpretation and the Sciences of Man, I P. Rabinow & W. M. Sullivan (eds.), *Interpretive Social Science. A second Look*. Berkeley, CA: University of California Press
- Thayer, S. (1982).** Social Touching. I W. Schiff & E. Foulkes (eds.), *Tactual Perception* Cambridge: Cambridge University Press.
- Van Manen, M. (1990).** *Researching lived experience: human science for an action sensitive pedagogy*. Albany, N.Y. : State University of New York Press
- Østerberg, D. (1994).** Innledning. I M. Merleau-Ponty, *Kroppens fenomenologi*. Oslo: Pax Forlag AS
- Østerud, S. (1998).** Relevansen av begrepene ”validitet” og ”reliabilitet” i kvalitativ forskning. *Norsk pedagogisk tidsskrift* 1998(3), 119-130.

Vedlegg

1. Godkjenning frå NSD
2. Informasjonsskriv og samtykkeerklæring frå foreldre/føresette
3. Tilleggsskriv jrf. Kommentar frå NSD

Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste AS
NORWEGIAN SOCIAL SCIENCE DATA SERVICES



Harald Hårfagres gate 29
N-5007 Bergen
Norway
Tel: +47-55 58 21 17
Fax: +47-55 58 96 50
nsd@nsd.uib.no
www.nsd.uib.no
Org.nr. 985 321 884

Torill Strand
Pedagogisk forskningsinstitutt
Universitetet i Oslo
Postboks 1092 Blindern
0317 OSLO

Vår dato: 20.09.2011

Vår ref: 27954 / 3 / LT

Deres dato:

Deres ref:

KVITTERING PÅ MELDING OM BEHANDLING AV PERSONOPPLYSNINGER

Vi viser til melding om behandling av personopplysninger, mottatt 12.09.2011. Meldingen gjelder prosjektet:

27954	<i>Taktiler erfaringar</i>
Behandlingsansvarlig	<i>Universitetet i Oslo, ved institusjonens øverste leder</i>
Daglig ansvarlig	<i>Torill Strand</i>
Student	<i>Torhild Godø Sæther</i>

Personvernombudet har vurdert prosjektet og finner at behandlingen av personopplysninger er meldepliktig i henhold til personopplysningsloven § 31. Behandlingen tilfredsstiller kravene i personopplysningsloven.

Personvernombudets vurdering forutsetter at prosjektet gjennomføres i tråd med opplysningene gitt i meldeeskjemaet, korrespondanse med ombudet, eventuelle kommentarer samt personopplysningsloven/helseregisterloven med forskrifter. Behandlingen av personopplysninger kan settes i gang.

Det gjøres oppmerksom på at det skal gis ny melding dersom behandlingen endres i forhold til de opplysninger som ligger til grunn for personvernombudets vurdering. Endringsmeldinger gis via et eget skjema, http://www.nsd.uib.no/personvern/forsk_stud/skjema.html. Det skal også gis melding etter tre år dersom prosjektet fortsatt pågår. Meldinger skal skje skriftlig til ombudet.

Personvernombudet har lagt ut opplysninger om prosjektet i en offentlig database, <http://www.nsd.uib.no/personvern/prosjektoversikt.jsp>.

Personvernombudet vil ved prosjektets avslutning, 01.07.2012, rette en henvendelse angående status for behandlingen av personopplysninger.

Vennlig hilsen

Vigdis Namtvedt Kvalheim

Lis Tenold

Kontaktperson: Lis Tenold tlf: 55 58 33 77

✓ Vedlegg: Prosjektvurdering

Kopi: Torhild Godø Sæther, Prost Hallingsvei 23, 0666 OSLO

Avdelingskontorer / District Offices:

OSLO: NSD, Universitetet i Oslo, Postboks 1055 Blindern, 0316 Oslo. Tel: +47-22 85 52 11. nsd@uio.no
TRONDHEIM: NSD, Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet, 7491 Trondheim. Tel: +47-73 59 19 07. kyrre.svanhaug@svt.ntnu.no
TROMSØ: NSD, HSL, Universitetet i Tromsø, 9037 Tromsø. Tel: +47-77 64 43 36. martin-arne.andersen@uit.no

Personvernombudet for forskning



Prosjektvurdering - Kommentar

Prosjektnr: 27954

Personvernombudet registrerer at informasjonsskriv allerede er sendt utvalget og at datainnsamlingen skal ta til første uke i oktober d.å. Personvernombudet minner om at melding om behandling av personopplysninger skal skje minst 30 dager før datainnsamling starter.

Det gis skriftlig informasjon og innhentes skriftlig samtykke. Personvernombudet finner skrevet godt utformet, men forutsetter at foresatte gis tilleggsinformasjon om at innsamlede opplysninger anonymiseres og videoopptakene makuleres senest 01.07.2012. Det anbefales at tilleggsinformasjonen gis skriftlig.

Innsamlede opplysninger registreres på pc i nettverk tilknyttet Internett tilhørende Universitetet i Oslo

Innsamlede opplysninger anonymiseres og lydbåndopptak makuleres ved prosjektslutt, senest 01.07.2012. Med anonymisering innebærer at navnelister slettes/makuleres, og ev. kategorisere eller slette indirekte personidentifiserbare opplysninger. Ved publisering vil ingen enkeltpersoner kunne gjenkjennes.

Til foreldre/føresette til barn i barnehage

Oslo, 5 sept. 2011

Søknad om løyve til å observere i barnehage

Eg heiter Torhild Godø Sæther og studerer master i pedagogikk ved Universitetet i Oslo. Masteroppgåva eg no er i gang med er ei fenomenologisk studie som handlar om sanseerfaring hos små barn. Rettleiaren min er 1. amanuensis Torill Strand (torill.strand@ped.uio.no, tel 97005359). I samband med dette arbeidet ynskjer eg å observere barn under to år. Eg har sjølv ei dotter som gjekk i barnehage fram til sommaren 2011, så eg kjenner både personalet og lokala. I tillegg har eg stor tillit til det pedagogiske arbeidet i barnehagen. Dette er viktige faktorar som gjer at eg ynskjer å observere barna her. For å betre kunne dokumentere observasjonane, vil eg filme med videokamera.

Om prosjektet:

Dette er ei fenomenologisk studie av taktile sanseerfaringar. Fenomenet eg er oppteken av er korleis små barn brukar *den taktile sansen (berøringssansen)* for å blir kjent med seg sjølve og verda. Eg ynskjer difor å observere barna når dei er aktive med kroppen og berøringssansen, og det er dei jo stort sett heile tida. Eg kjem ikkje til å legge opp til noko spesielt. Berre vere der og observere. Gjennom videoobservasjon vil eg skildre kva som kjenneteiknar ei taktil erfaring. Observasjonsmaterialet skal analyserast i lyset av tankane til den franske filosofen Maurice Merleau-Ponty. Dei handlar i korte trekk om korleis vi erfarer gjennom kroppen uavhengig av intellektet.

Om personvern

For at eg skal kunne gjennomføre observasjonane, treng eg skriftleg løyve frå alle de som er foreldre/føresette til barna. Observasjonane inneber, som nemnt, filming. Eg søker Personvernombodet for forskning (nsd.no) om løyve til å ha videomaterialet til arbeidet er innlevert og godkjent, deretter vil det bli makulert. Fram til dette, vil det berre vere eg og rettleiaren min som ser på opptaka. Videomaterialet skal transkriberast og analyserast, og alle referansar til videomaterialet vil bli anonymisert i det ferdige arbeidet.

Dersom eg får løyve frå Personvernombodet og de foreldre, vil observasjonane gå føre seg i løpet av oktober 2011. Dersom ikkje eg får tilstrekkeleg materiale i løpet av denne tidsperioda, er det mogleg eg vil gjere tilleggsobservasjon i etterkant. Då vil eg sjølvstøtt informere om det og be om nytt løyve.

Dersom nokon ikkje ynskjer at barnet/barna sitt/sine ikkje skal vere med på observasjonane, vil eg sjølvstøtt ikkje filme dei.

Løyve

Eg/vi gir med dette løyve til at Torhild Godø Sæther (tel. 95115968) får observere barnet/barna mitt/mine i barnehage i perioden 04.10.2011 – 31.10.2011.

Videomaterialet vil bli makulert så snart avhandlinga er innlevert og godkjent.

Stad

Dato

Signatur

Vedlegg 3 – Tilleggskriv jfr. NSD-kommentar

Vedkomande videoobservasjon i Barnehage.

Oslo, oktober 2011

Prosjektet mitt er godkjent av NSD (NSD er personvernombod for forskar- og studentprosjekt som blir gjennomførte ved alle universiteta, dei statlege, dei vitskaplege og dei private høgskulane, ei rekkje helseføretak og andre forskingsinstitusjonar). Sjå nsd.no

Personvernombodet har også bede meg om å gi alle involverte i prosjektet følgjande utfyllande informasjon:

- *Innsamla opplysningar blir anonymiserte og videomaterialet blir sletta seinast 01.07.2012. Med anonymisering inneber det at indirekte personidentifiserande opplysningar blir sletta. Ved publisering vil ingen enkeltpersonar kunne bli gjenkjent. Innsamla informasjon blir registrert på pc i nettverk tilknytta internett, som høyrer til Universitetet i Oslo, men videomaterialet blir ikkje redigert her. Det blir handsama på pc som ikkje er tilknytta verken nettverk eller internett.*

Dette til orientering! Venleg helsing Torhild Godø Sæther (tel 95115968)

Takk for hjelpa!